

Omheining

Contactblad van de Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint".

Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

Secretariaat: Davenschot 1, 8141 BB Heino
Tel. 05729-1986

Rabobank Heino: rek. nr. 3271.12.271
Gironummer van de bank: 800093

Amrobank Heino: rek. nr. 4192.74.006
Gironummer van de bank: 953047

Kontributies:

Leden f. 25,00 per jaar (elk volgend gezinslid f. 12,50 per jaar)

Donateurs f. 20,00 per jaar

Abonnees in Heino f. 15,00 per jaar

Abonnees buiten Heino f. 20,00 per jaar

Losse nummers f. 5,00

Algemeen informatie-adres:

G.W. Grootenhuys, Kruzebrink 36,
8141 WD Heino, tel. 05729-1661

Bestuur:

H. van der Veen,
Schoolstraat 10, 8141 EN Heino - voorzitter

J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino - secretaresse

H.T.M. Heuven-Neplebroek,
Raalterstraat 8, 8141 RM Heino - penning-
meesteresse

G.W. Grootenhuys,
Kruzebrink 36, 8141 WD Heino - algemeen
adjunct

G.H. Elshof,
Kolkweg 9, 8065 PS Laag-Zuthem

R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

T.M. Valkenaars-Tolenaar,
Veldhoekerweg 3, 8141 PH Heino

Werkgroepen:

1. Algemeen

Contactpersoon: H.A.M. van Eijk-Hof,
Grote Beukelaer 17, 8141 BM Heino

2. Algemene en/of Kerkgeschiedenis Heino

Contactpersoon: R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

3. Archeologie

Contactpersoon: R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

4. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: T.M. Valkenaars-Tolenaar
Veldhoekerweg 3, 8141 PH Heino

5. Dialecten

Contactpersoon: H. van der Veen,
Schoolstraat 10, 8141 EN Heino

6. Foto- en geluidsdokumentatie

Contactpersoon: D.A. Jager,
Davenschot 48, 8141 BD Heino

7. Genealogie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino

8. Natuur en Milieu

Contactpersoon: G.W. Grootenhuys,
Kruzebrink 36, 8141 WD Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redactie-adres: Grote Beukelaer 17,
8141 BM Heino, tel. 05729-2208

Redactie:

H.A.M. van Eijk-Hof, Grote Beukelaer 17,
8141 BM Heino

C.A.M. Grasveld, Veldhoekerweg 1,
8141 PH Heino

T. Groot Beumer, De Spinde 6,
8102 LC Raalte

H. van der Veen, Schoolstraat 10,
8141 EN Heino

B. Kruger, Disselhof 5,
8141 WZ Heino (typiste)

W. Witteveen, Linde 19,
8141 ST Heino (vormgeving)

H.J.J. Hoppen, Marktstraat 14,
8141 GC Heino (vormgeving)

Druk: Sono Heino

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino
2e jaargang - nummer 1 - maart 1981

INHOUDSOPGAVE

- blz. 2 Het erva Ekencate in Lenthe (I) — Wim Grootenhuis.
Uit de historie van een eeuwenoude boerderij.
- blz. 4 Archieven — P.W.J. den Otter.
Het Nederlandse Archiefwezen en het Rijksarchief Overijssel.
- blz. 7 Kruidmoes, een streekgerecht — G. Berends-Drosten.
Hoe maak je dat?
- blz. 8 Wie is wie? — M. Bisschop.
Reakties gevraagd op een oude foto.
- blz. 9 Een historisch-geografische schets van de wording van het Nederlandse en Overijsselse cultuurlandschap (III) — W. Schuring.
- blz.10 Spoorlijn Zwolle-Almelo honderd jaar — M. Hof.
Een jubileum dat niet werd gevierd.
- blz.12 Knotten en snoeien — Gerwin Kolthoff en Erik van der Knaap.
Een stukje actief landschapsonderhoud.
- blz.13 Natuur en Milieu — H.H. van den Ende.
Zaken die deze werkgroep zich ten doel stelt.
- blz.15 Het maarts viooltje — B.R. Weller-Jenner.
Een plantje dat in ons land wat zeldzaam wordt.
- blz.16 Een fluitje van een cent..... — Henk van der Veen Sr.
Hoe maak je zo'n fluitje en welk liedje hoor je er bij te zingen?
- blz.18 In en om de bijenstal — Louis Slurink.
Wat er in het voorjaar is te zien en te beleven.
- blz.19 Een tekening van Hans Niens.
- blz.20 Streeknamen voor planten.
- blz.20 Van de bestuurstafel.
-

De kopie voor het volgende nummer moet uiterlijk 1 mei a.s. binnen zijn bij het redactie-adres: M. van Eijk-Hof, Grote Beukelaer 17, Heino.

HET ERVE EKENCATE IN LENTHE

In het vorige nummer van "Omheining" (dec. 1981) hebt u een verslag kunnen lezen van de werkgroep Archeologie, n.a.v. opgravingen gedaan in en om de boerderij van de familie Van Leussen aan de Twentseweg no 22, gemeente Dalfsen. Deze werkgroep tracht al wroetende in de grond iets van de historie van deze eeuwenoude boerderij bloot te leggen. Met wat subtielere middelen probeert de werkgroep boerderij- en veldnamen dit ook te doen en wel middels onderzoek in de archieven en gesprekken met mensen in de omgeving.

Deze boerderij gelegen aan de toenmaals belangrijke weg van Zwolle naar Duitsland, is eeuwenlang eigendom geweest van het Klooster Bethlehem (Belhem) te Zwolle. In het jaar 1408 vindt er een ruiling van grond plaats, tussen Gerbrande ten Bussche en de prior van Belhem Johan de Waele. Deze ruil heeft betrekking op een perceel land in "Welchel-hage" (nu de Grote Hagen, Langeslag) dat eigendom was van het Klooster, en een perceel land omschreven als: "streckende myt enen smalen eynde anden Crusebring". Achter op een bewaard gebleven copie staat: "Gherberthum ten Bussche et **nos prope Sacram val-lem**" (en wij dicht bij Sacravallis). In het jaar 1416 getuigt een zekere Jacobus episcopus Sarentensis (blijkens een brief in het chartularium van de H. Michael te Zwolle), dat hij op 1 september van dat jaar geconsacreerd (= gewijd) heeft: "in capella, sita in grangia venerabilium et religiosorum virorum prioris et conventus monasterii canonicorum regularium in Swollis, **Sacravallis** vulgariter nuncupata, in parochia de Dalfsen, tria altaria cum cimiterio".

Er was dus sprake van Sacravallis (= heilige vallei) waar een kapel gesticht werd, waarin drie altaren stonden, met daarbij een kerkhof.

Het hoofdaltaar was gewijd aan de Heilige Maagd en de H.H. Stephanus, Laurencius en Maria Magdalena; het tweede in het zuidelijk gedeelte van de kapel opgesteld, had tot patronen de H.H. Johannes de dooper, Johannes de evangelist en alle Apostelen; terwijl het altaar aan de noordzijde geplaatst, gewijd was aan de H. Augustinus, alle H. Ieraars der kerk en de H. Meinulphus.

Bisschop Frederick van Blanckenheim verleende in datzelfde jaar op de 5e oktober, aan het klooster het voorrecht der kerkelijke vrijheid of immunitas en de volmacht om aan allen, die tot het klooster behoorden, de H. Sacramenten toe te dienen.

Het dedicatiefeest (wijdingsfeest) werd jaarlijks gevierd op de gedenkdag der wijding, 1 september.

Dat Sacravallis wel degelijk een convent was en niet zomaar een bezitting van een klooster, zoals kloosters in die tijd vele bezittingen hadden, bewijst ons een geschil tussen de Marke van Lenthe en de pater van het convent. Kerken, kloosters, e.d. waren vrijgesteld van bepaalde belastingen, evenals dit nu nog van kracht is. De marke echter had het erve en hof ten Ekencate een schatting van 5 olde schilden opgelegd, doch de pater tekende onmiddellijk protest aan, zich beroepende op het feit dat Sacravallis altijd vrij was geweest van schatting. De marke was het kennelijk niet eens met deze opvatting. Een tekort op het totaal bedrag der opgelegde schatting moest uit de markekas worden aangevuld. Evenals heden ten dage kende men ook toen al het fenomeen in-beroep-gaan, ook toen werd er evenals nu veelvuldig gebruik gemaakt van deze mogelijkheid.

De rentmeester van Salland, Gerit Mulert, doet uitspraak in deze zaak als volgt: "Ic Gerit Mulert intertijt rentmeyster van Sallant doe kondich allenlueden myt desen openen be-seghelden breve: alsoe schelinge ende twyste gewest is tusschen den eirberen heren pater ende dat convent van Belheem bijnnen Zwolle ende die gemene bueren van Lente heer-comende, als dat die bueren voers. dat erve ende hof ten Ekenencae te op vijff olde schil-

de toe schattinge gesat hadden, daer die pater ende convent voers. were opgedaen ende zich beclaicht hebben, dat see nyet schuldich en weren ende nye schatting gegeven en hadden; dat beropen ende gecomen is toe claeren voer mijn gnedigen heren, daer dat convent voers. alsulcke breve ende bewijs toenden doer raede mijns gnedigen heren, die ridderschap ende raitsfrunde der drie steden, geclaert ende eenpaertlick uitgesproken hebben, dattet convent van den hof then Ekenencaete voers. mitten bueren gene schatting schuldich en sijn te geven noch gheen schatber guet en is, ende dattet die gemene bueren van Lente voers. selven betaelen en geven soelen die vijff olde schilden voers". Dan volgen de namen van de afgevaardigden van ridderschap en steden die met de rentmeester uitspraak gedaan hebben in deze kwestie. Deze schriftelijke uitspraak eindigt aldus: "soe hebbe ic Gerit rentmeester voers. mijn segell an dessen breeff gehangen. Int jaer ons Heren dusent vierhondert acht ende tnegentich saterdaghes post Petri et Pauli" (29 juni).

Dat we in het erve en hof Ekencate niet alleen met een bezitting van een klooster te doen hebben, maar met een hofstede die een gewijde kerk (kapel) bezat en derhalve de haar toekomende vrijheden had, bewijst deze uitspraak.

In zijn boek "Zwolle's omgeving rond 1900", schrijft Mr. G.W. v.d. Pot (blz. 88 e.v.): "dat wij in Sacravallis niet zozeer een aan Belhem onderhorig convent als wel een uithof van dit klooster met de daaraan verbonden kapel te zien hebben, die een eenvoudige gelegenheid aan de Bethlehemse kloosterlingen bood om zich uit het stadsgewoel naar een rustiger en meer landelijke plek terug te trekken en die geheel eigendom bleef van het Zwolse klooster".

Ons komt het waarschijnlijker voor, dat deze kapel meer uit practische dan uit romantische overwegingen gesticht is. Het Zwolse klooster had hier uitgestrekte bezittingen die bewerkt en bebouwd moesten worden, ook werd er waarschijnlijk land ontgonnen (veldnamen als 't Moer, Kluinhaar en Hondebroek in deze omgeving duiden hier op).

Hiervoor was veel mankracht nodig, door de monniken en ongetwijfeld vele leken geleverd. Daar het voor de monniken te ver was om elke dag op en neer te gaan naar Zwolle, heeft men, om toch de dagelijkse plichten als kloosterling te kunnen vervullen, op het reeds bestaande erve Ekencate een kapel gesticht, zoals we boven lazen, met instemming van de Bisschop. Het werd m.i. dus een soort dependance van het Zwolse klooster.

Hoe lang deze kapel als zodanig dienst heeft gedaan weten we niet. Uit een koopacte uit 1830 (waarover later meer) blijkt, dat de kapel als gebouw dan nog wel degelijk aanwezig is en ook nog zo genoemd wordt. De boerderij is echter eigendom van de Ned. Herv. Kerk te Zwolle, derhalve zal de kapel wel geen dienst meer hebben gedaan voor de R.K. eredienst.

Dat deze boerderij afwisselend Ekencate en/of Klooster genoemd wordt vinden we het duidelijkst terug in de omschrijving in het zgn. Quohier van bezittingen van Koningsvrijanden 1582/83: "Tconven van Belheem binnen Swoll (als eigenaar); terff Eijkencaete toe Lenthe, daer Henrich int Cloester op woent".

Hier lezen we: het erf Ekencate, waar Henrich in 't Klooster op woont. Het blijkt dus dat er dan al een pachter of meijer op de boerderij zit, de monniken zijn dan kennelijk al weg. Juist in deze tijd gaan de kerken in de omgeving over tot de hervorming (Heino in september 1581).

In het zgn. verpondingskohier 1601/02, vinden we het volgende: "Schoutambt Dalfsen Lenter Burschap. Rorger int Kloster eyn vull erve grot van lande 8 mudde geseij unde twe morgen wijlt weijde lant betaelt dije garve an Hardensten als Provisoer vant Belheem" (1 mudde gezaai is plm. 0.35.00 ha, 1 morgen is plm. 1.20.00 ha).

In het register van vuursteden 1682 vinden we: "Jan Alberts op Eijkenkate 1 vuurstede,

Spijker op de Eijkenkate was gesloten, ende heeft volgens 't zeggen van den meijer maar één vuursteet". Het geheel was toen eigendom van de stad Zwolle.

Dat Ekencate een voor die tijd grote boerderij was, leert ons het Markeboek van Lenthe. In het jaar 1722 wordt n.l. opgeschreven hoeveel elke boer en keuter moet betalen op het hoornvee en de bezaaide landen (het tarief is voor vee ouder dan 3 jaar twee en een halve stuiver per maand, voor elk mudde gezaai idem).

Jan Kloosterman moet 10 gulden 10 stuiver betalen. In de marke Lenthe zijn maar drie erven die meer betalen, het gemiddelde bedrag per aanslag was 4 gulden 10 stuiver 4 penning.

In een volgend nummer van "Omheining" zullen we de geschiedenis van dit erf, van 1750 tot heden behandelen. Ook de bronnen waaruit we deze gegevens gehaald hebben, zullen dan worden vermeld.

Wim Grootenhuis

ENKELE OPMERKINGEN OVER HET NEDERLANDSE ARCHIEFWEZEN EN HET RIJSARCHIEF IN OVERIJSEL

Wat is een archief?

Het woord archief kan verschillende betekenissen hebben. Volgens de archiefwetenschap is een archief "het geheel van de bescheiden, die naar hun aard bestemd zijn te berusten onder het bestuur dat, of de persoon die ze heeft ontvangen of opgemaakt". Archief in deze zin ontstaat zowel bij de overheid als in de partikuliere sfeer. Ieder van ons vormt archief door het bewaren van diploma's, brieven, akten, e.d.. Al deze stukken zijn opgemaakt met een exclusieve bestemming; ze zijn gericht aan één persoon of instantie. Deze bestemming, af te leiden uit de stukken zelf, maakt archiefstukken uniek en onderscheidt ze van een verzameling. Kranten, boeken en ander drukwerk hebben meestal geen specifieke bestemming en kunnen dan ook naar willekeur door een ieder verzameld worden. Dit materiaal vinden we meestal in bibliotheken. Onder archief kan men verder verstaan het gebouw, waarin archiefstukken bewaard worden, of de dienst, die zich met het bewaren van archiefstukken bezig houdt, bijvoorbeeld de rijksarchiefdienst.

Waarom worden archieven bewaard?

Archiefstukken worden opgemaakt om te dienen als bewijsstukken: voor genomen besluiten (notulen), voor ontvangen of verzonden mededelingen (brieven), betalingen (kwitanties, giroafschriften), overeenkomsten (onderhandse of notariële akten), voor geboorte, huwelijk of overlijden (akten van de burgerlijke stand), enz. Naarmate deze stukken ouder worden neemt de administratief-juridische waarde af. Omgekeerd neemt het belang voor het historisch onderzoek toe. Uiteraard is het onmogelijk alles voor de eeuwigheid te bewaren. Gelukkig is dit ook niet noodzakelijk. Om te voorkomen dat we in de toekomst door de bomen het bos niet meer zien worden op advies van deskundigen op het terrein van archiefbeheer, het bestuur en het historisch onderzoek jaarlijks grote hoeveelheden modern archief vernietigd. Dit beloopt alleen al voor de overheid vele tienduizenden kilo's per dag.

Organisatie

Het Nederlandse archiefwezen wordt geregeld door de archiefwet 1962 en de daaruit voortvloeiende algemene maatregelen van bestuur. Deze wet verplicht de overheid haar archieven in goede en geordende staat te bewaren. Na 50 jaar moeten deze van de archiefvormende instanties naar openbare archiefbewaarplaatsen worden overgebracht. De archivalia worden daarbij openbaar, tenzij daardoor het landsbelang of de belangen van partikuliere personen (privacy!) onevenredig worden geschaad. Slechte materiële staat van de stukken kan eveneens een belemmering vormen. Openbaarheid houdt in, dat iedere burger archiefbescheiden kosteloos kan raadplegen en daarvan afbeeldingen, afschriften of uittreksels kan maken of op zijn kosten kan doen maken.

De werking van de archiefwet strekt zich niet uit over de archieven van particulieren. Omdat de geschiedenis onmogelijk alleen aan de hand van overheidsarchieven in alle facetten bestudeerd kan worden, wordt ernaar gestreefd zo veel mogelijk belangrijke particuliere archieven in bruikleen of eigendom te krijgen. Dit betreft archieven van kerken, personen, families, bedrijven, organisaties en verenigingen van allerlei aard. De openbaarheid moet in dit geval in overleg tussen archivaris en bruikleengever/schenker geregeld worden.

Nederland kent archiefbewaarplaatsen op het niveau van het rijk, de gemeenten en de waterschappen. Overijssel kent geen waterschappen met een eigen archiefdienst. Veelal beheert de sekretaris het archief. Incidenteel worden oudere waterschapsarchieven bij gemeenten of rijk in bewaring gegeven. De drie grote IJsselsteden Deventer, Kampen en Zwolle hebben elk een gemeentelijke archiefdienst. Deze beheren de archieven van de gemeenten, de vroegere stadsbesturen en partikuliere archieven, die uitsluitend betrekking hebben op de gemeenten. Archieven van gemeenten zonder archiefdienst berusten meestal in het gemeentehuis.

Ook deze archieven zijn in principe na 50 jaar openbaar. De rijksarchiefdienst bestaat uit 11 rijksarchieven, gevestigd in de provinciehoofdsteden, en een centraal archief in 's-Gravenhage, het algemeen rijksarchief.

Het rijksarchief in Overijssel

Zoals elk rijksarchief in de provincie beheert het rijksarchief in Overijssel de oude archieven van de provincie, de binnen de provincie werkzame rijksorganen en partikuliere archieven van bovengemeentelijk belang. Tot de voornaamste archieven behoren: de archieven van de Staten van Overijssel en de opeenvolgende provinciale besturen van 1578 tot en met 1948, vrijwel alle archieven van rechterlijke instanties van de 16e eeuw tot de 20e eeuw, de burgerlijke stand van alle gemeenten in Overijssel van 1811 tot 1913 met daaraan voorafgaande doop- trouwen en begraafboeken, van sommige plaatsen teruggaande tot in de 16e eeuw, de notariële archieven, 1811 - 1892, vele markenarchieven, bedrijfsarchieven, vooral van Twentse bedrijven, huisarchieven en familiearchieven. Het totaal omvat thans ca. 5 strekkende kilometer, terwijl de mogelijkheid bestaat 12 strekkende kilometer te bergen. De jaarlijkse aanwas bedraagt gemiddeld 300 meter. Voor een zeer nauwkeurig overzicht van niet alleen de in het rijksarchief, maar ook elders in de provincie bewaarde archieven raadplege men: H. de Beer, C. van Heel, W.A. Huijsmans, A.J. Mensema (eds), *De archieven in Overijssel*, Samson Uitgeverij B.V. Alphen aan de Rijn, 1980.

Goed beheer van de archieven omvat verpakking, bewaring onder de juiste klimatologische omstandigheden in tegen brand en inbraak beveiligde dépôts, restauratie, indien noodzakelijk, en het toegankelijk maken door middel van een bereedeneerde inhoudsopgave, de inventaris. Deze inventarissen staan voor ieder ter inzage op de studiezaal, waar 40 bezoekers een plaats kunnen vinden. Hier zijn voortdurend enkele ambtenaren aanwezig om het verrichte onderzoek, zowel van wetenschappelijke onderzoekers als van amateurs, te begeleiden. Zij kennen immers als geen ander de mogelijkheden van het in het gebouw aanwezige materiaal.

Het merendeel van de bezoekers houdt zich bezig met stamboomonderzoek. Ter wille van het behoud worden hiervoor intensief geraadpleegde archivalia steeds meer in de vorm van fotokopieën en in de nabije toekomst wellicht in de vorm van mikrofilms in zelfbediening aan de onderzoekers ter beschikking gesteld. Onder bepaalde voorwaarden is het mogelijk van archiefstukken kopieën te verkrijgen. De prijs bedraagt f. 0,40 per stuk.

Alvorens met stamboomonderzoek te beginnen is het raadzaam kennis te nemen van het volgende boekje: W. Wijnaendts van Resandt, *Op zoek naar onze voorouders*. 's-Gravenhage, 1980⁵. Deze goede en overzichtelijke handleiding voor genealogisch onderzoek is voor f. 8,50 verkrijgbaar bij het Centraal Bureau voor Genealogie, Postbus 11755, 2505 AT 's-Gravenhage. Voor andere vormen van onderzoek kan men zich het best persoonlijk op het rijksarchief komen oriënteren.

Onder auspiciën van de Vereeniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis en de Oudheidkamer Twenthe en in samenwerking met het gemeentearchief van Zwolle worden op het rijksarchief, het gemeentearchief en in het Rijksmuseum Twenthe regelmatig kursussen oud schrift en heraldiek (wapenkunde) gegeven. Bovendien ligt het in de bedoeling in de toekomst een cursus methodiek van het archiefonderzoek voor amateurhistorici te gaan verzorgen. Op afspraak zijn rondleidingen in groepsverband door het gebouw mogelijk.

Het rijksarchief in Overijssel is gevestigd Eikenstraat 2 te Zwolle (tel. 05200-

40722, Postbus 1227, 8001 BE) en is geopend van dinsdag tot en met vrijdag van 9.00-17.00 uur en op zaterdagochtend van 9.00-12.30 uur. Archiefstukken die men op zaterdagochtend wil inzien moeten uiterlijk op vrijdagmiddag 16.00 uur onder opgave van de juiste inventarisnummers schriftelijk of telefonisch zijn aangevraagd. Toegang en raadpleging zijn kosteloos.

Voor meer informatie over het hierboven besprokene zie: W.J. Formsma, F.C.J. Ketelaar, Gids voor de Nederlandse archieven, Bussum, 1981³.

Zwolle, oktober 1981

P.W.J. den Otter

KRUUDMOES, EEN STREEKGERECHT UIT GELDERLAND EN OVERIJSEL

Dit gerecht wordt in de zomer vaak gekookt op zon- en feestdagen. Bij ons thuis was hemelvaartsdag meestal de dag waarop kruudmoes dat jaar voor het eerst gegeten werd. Je kunt het als een soort zure soep beschouwen en een dag van te voren koken. Het wordt als volledige maaltijd geserveerd maar ook wel als toespis b.v. een rest ervan zonder de worst en het spek.

Voor 4 personen hebt u nodig:

- 200 gr. gewone gort
- 100 gr. rozijnen
- 300 gr verse worst of slagersrookworst naar verkiezing
- 200 gr. mager gerookt spek
- 2 eetl. kervel
- 1 eetl. kruizemunt
- 1 eetl. peterselie
- 1 eetl. bladeren van zwarte bessen
- 1,5 ltr. karnemelk

eventueel brandneteltoppen, zevenblad, bieslook of selderijblad, naar smaak.

Het spek en de worst worden in ruim water gekookt waar na plm. 1/2 uur de gedurende een nacht geweekte gort aan toegevoegd wordt. Worst en spek na 1 uur uit de pan halen, de rozijnen en de groene kruiden toevoegen en de karnemelk al roerende met scheutjes tegelijk bijvoegen om schiften te voorkomen. Blijven roeren tot alles weer kookt.

De worst en het spek in stukjes snijden en terug doen in de pan.

Kruudmoes kan men zowel koud als warm eten.

Serveer er desgewenst stroop bij.

Zout toevoegen is niet nodig vanwege het vlees.

P.S.: Mocht iemand in het bezit willen komen van een kervelplant, dan even bellen naar nr. 2389.

G. Berends-Drosten

WIE IS WIE?

Bovenstaande foto is gemaakt t.g.v. het 40-jarig bestaan van het christelijk mannenkoor "Dient den Here", Heino.

Op de achtergrond het oude gebouw "Vrede" a/d Maat.

De vraag is nu, wie kan mij precies de namen geven van de personen die op deze foto staan en verdere bijzonderheden zoals:

- 1) wie was de oprichter?
- 2) wie was de eerste dirigent?
- 3) wie was de dirigent tijdens dit jubileum?
- 4) hoe vaak en waar werden de uitvoeringen gehouden, enz.

Gaarne uw reactie! U kunt zich wenden tot dhr. Bisschop, tel. 1326.

WIE WAS WIE?

In het vorige nummer (dec. 1981) stond op pag. 8 een foto uit de Dorpsstraat bij de kerk. Dhr. Brinkman uit de Disselhof kon ons er veel over vertellen.

De schuur op deze foto was eigendom van Harm Olthuis. Deze schuur werd door hem afgebroken en zo rond 1920 werd er een café gebouwd. Later werd dit cafébedrijf doorgezet door de fam. Bouwhuis. Nu is er de Centra-winkel van de fam. Hartholt in gevestigd. Links op de foto, daar waar nu het parkeerterrein is voor café Marktzicht, stonden toen eikebomen bij een sloot! Daarachter, zo ongeveer tot aan de pomp, lag de moestuin. Deze mocht door iedereen gebruikt worden! Aan de kleding van de personen te zien is hier sprake van de Zondagse kerkgang. Zie ook de tentwagen op de achtergrond.

EEN HISTORISCH-GEOGRAFISCHE SCHETS VAN DE WORDING VAN HET NEDERLANDSE EN OVERIJSSELSE CULTUURLANDSCHAP (III)

DE BEDRIJFORGANISATIE

Het beeld van het platteland is vroeger in hoofdzaak bepaald door agrarische activiteiten. De landbouw was geheel ingesteld op voortbrengen van eigen produkten. Daarom hadden alle bedrijfssystemen een gemengd karakter (akkerbouw, veeteelt, tuinbouw).

Men kende daarom:

- 1) Akkers of bouwlanden. Hieraan werd de meeste zorg besteed, meestal werden ze voorzien van een omheining en de grond werd bewerkt (agricola = boer, degene die de akker bewerkt).
Bouwen betekent zowel "ploegen" als "verbouwen".
Dit gebeurt door de bouwer (Duits: Bauer = boer).
- 2) Weilanden. Dit woord betekent oorspronkelijk jachtterrein. Ook de bossen en later de heidevelden waren weilanden.
- 3) Hooilanden waren bestemd voor verzamelen van voer voor de winter. Beweiding bleef achterwege tot het laatste hooi was afgevoerd.

Het begrip woeste grond was dus niet van toepassing, alle gebieden hadden hun functie en waren in het bedrijfssysteem opgenomen.

Zo waren eikenbossen bekend als varkensweiden.

Deze vorm van bosweiden kwam vooral voor in de jaren 500-1000 na Christus.

In wetten van de Salische Franken, die in deze tijd in Salland hebben gewoond, vinden we 20 paragrafen waarin de verschillende vormen van varkensdiefstal worden beschreven.

Ook worden 12 verschillende soorten varkens genoemd.

De heidevelden met hun schaapskudden zijn pas in de 12e en 13e eeuw gekomen. Door de achteruitgang van de bossen werden de rundvee- en de varkenshouderij beperkt en ging men schapen houden. Dit betekende een veel intensiever verzamelen van mest door gebruik te maken van strooisel en plaggen (potstal).

Door deze mest steeds weer op het bouwland te brengen (meestal omheinde kampen) ontstonden de dikke bruine of zwarte dekken.

Door de geringe bevolkingsdichtheid waren dit meestal kleine oppervlakten. Omstreeks 800 woonden er plm. 3 personen per km² in Overijssel, omstreeks 1500 waren dit 16 inwoners per km² en nu wonen op het platteland 50-200 personen per km².

Zo waren in 800 de akkercomplexen zelden groter dan 20 ha.

Per gezin had men ca. 1-4 ha akkerland met een grote verscheidenheid aan gewassen: haver, gerst, rogge, spelt en tarwe, knollen, bonen, erwten, linzen en vlas.

Op de oudste kadastrale kaarten (begin negentiende eeuw) is vaak nog fraai te zien, hoe de onregelmatig gevormde huiskampen afzonderlijk of in kleine groepen in het landschap gelegen waren. Tevens had iedere boer een "veebocht", een beschut stuk land, waarin gedurende de nacht de runderen en schapen bijeen werden gedreven.

Geleidelijk kwamen er meer boerderijen en groeide een aantal hoeven aaneen tot gehuchten. Dit betekende allereerst gemeenschappelijke voorzieningen voor het vee (gemeenschappelijke weiden).

De oorspronkelijk veebocht werd vaak bouwland, maar de oude veldnaam bleef herinneren aan de vroegere bestemming. Ten tweede kwam men gezamenlijk in actie om de oppervlakte bouwland uit te breiden.

Deze ontwikkelingen zijn in de diverse randgebieden van Nederland niet gelijk geweest. Welke verschillen er zijn en waardoor deze zijn ontstaan komt in een volgend artikel ter sprake.

W. Schuring

SPOORLIJN ZWOLLE-ALMELO HONDERD JAAR

In het decembernummer van ons tijdschrift "Omheining" heeft u kunnen lezen, dat er heel wat aan vooraf is gegaan, voor de spoorlijn Zwolle-Almelo officieel kon worden geopend.

Dat men tijdens de aanleg van de spoorlijn ook met allerlei problemen te maken had, blijkt uit een brief van de burgemeester van Heino aan zijn collega te Hellendoorn.

20 april 1878.

"Groote bezorgdheid voor een grooten hoop volks hier tijdelijk aanwezig tot den arbeid aan den Spoorweg Zwolle-Almelo bestaat bij mij niet.

Men behoeft nog niet te rekenen op bedenkelijke ongeregelheden en oproerigheden, wanneer de politiekraft hier verstrekt werd door vier Rijkswachters of daaromtrent".

Wel, hij bleek gelijk gelijk te krijgen: Afgezien van wat kleine diefstallen, enkele vechtpartijen hier en daar en de geboorte van een baby in één van de bouwketen (getrouwde mannen namen hun vrouwen mee) viel alles erg mee.

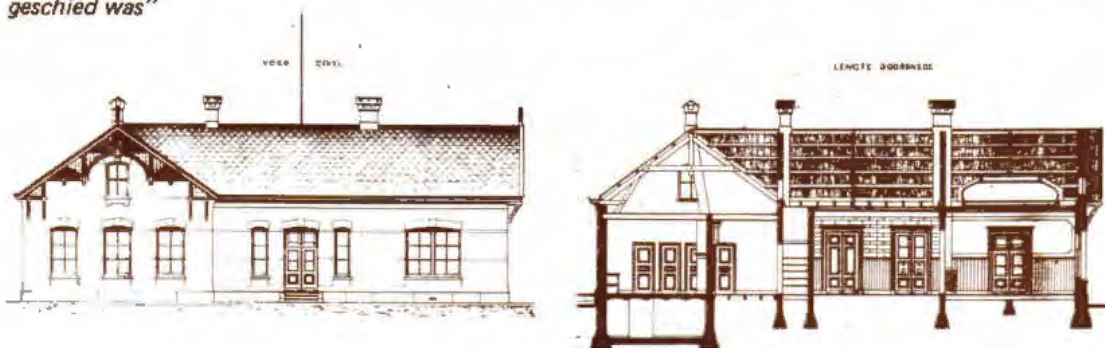
Maar ook problemen betreffende de aanleg zelf kwamen voor, zoals uit het volgende blijkt.

24 augustus 1878

De burgemeester van Heino schrijft in een brief aan de hoofdingenieur bij de Staatsspoorwegen te Zwolle:

"Behalve de regeling bij het snijden van den Tutersdijk door den spoorweg die in aanleg is, zal er ook een regeling moeten plaats hebben van de snijding door den spoorweg van den openbaren weg in de gemeente Heino die in die gemeente ligt langs haar grensscheiding tusschen haar en de gemeenten Raalte en Wijhe.

Die openbaren weg is reeds vergraven en de gelegenheid is afgesneden om van dezelve gebruik te maken, zonder dat ons daarvan kennis is gegeven of wij daarvan iets zijn gewaar geworden vóór dat het reeds geschied was"

Niet alleen werd er hard gewerkt aan de spoorlijn zelf, maar ook de stationsgebouwen en de wachterswoningen moesten tijdig gereed zijn.

Deze gebouwen waren in principe langs de gehele lijn gelijk, met hier en daar een verandering. De indeling was: vestibule, bureau voor de plaatsbiljetten, wachtkamer 2e klasse, wachtkamer 3e klasse, bergplaats, gang, kamer, keuken en tenslotte een slaapkamer. Het geheel was onderkelderd en er bevond zich nog een kamer op de zolder.

Ook de materialen voor de bouw van deze gebouwen waren eender.

Zo is van het stationsgebouw te Heino bekend, dat de fundamenteen bestaan uit "besten rooden Waalsteen", het dak bestaat uit "beste blaauwe beverstaarten" en de vlaggestok is gemaakt van een spar.

Een gedeelte uit de trajectkaart

Duidelijk zijn te vinden de nog bestaande panden van mej. Hemels (winkel) en de vroegere boerderij van Ruitenbergh, nu bewoond door de familie Van der Boom, beide aan de Bredenhorstweg. Ook de voormalige korenmol van Lindeboom staat duidelijk aangegeven.

Heino bezat 3 wachterswoningen en bovendien nog een veelading, d.w.z. een plaats waar het vee werd in- en uitgeladen.

De eerste stationschef in Heino was J.H. Majers van 1-1-1881 tot 9-1-1905.

Er is zelfs gedurende korte tijd een tweede stationschef geweest, nl. in de periode 1903-1905. Dit was ene B.D. Kruideniers.

In 1965 is Heino voor goederenvervoer gesloten.

Ook in Laag-Zuthem was een halteplaats gemaakt.

Tot 2-6-1918 heette deze halteplaats Zuthem, na deze tijd staat hij in het archief vermeld als Laag-Zuthem.

In Zuthem werd één haltegebouw neergezet dat tevens dienst deed als wachterswoning. Deze wachterswoning werd in 1893 uitgebreid door aanbouw van een wachtkamer en aan het woongedeelte werd een kamer bijgebouwd (zie afbeelding blz. 10).

De eerste stationschef die in het archief voorkomt was G. v. Velzen (van 1-12-1893 tot 30-4-1900).

In 1938 is Laag-Zuthem voor reizigers gesloten.

Tot zover de geschiedenis rond de aanleg van de spoorlijn.

Dank zij de medewerking van het archief van de spoorwegen te Utrecht en Zutphen, het gemeentearchief te Heino en de goede hulp van enkele mensen van onze vereniging kwam dit artikel tot stand.

M. Hof

Bronnen: Archief N.S.

Archief gemeente Heino

Rijksarchief Zwolle

Kaartenarchief Zutphen

KNOTTEN EN SNOEIEN

Een van de projecten die de werkgroep Natuur en Milieu het afgelopen jaar heeft aangepakt is een stukje actief landschapsonderhoud. Bij boerderij "De Kruzebrink" stonden een verwaarloosde oude meidoornhaag en een rij oude knotwilgen.

De oude, helemaal uitgegroeide haag is tot plm. 1 meter hoogte afgesnoeid. De Stichting Coördinatie Landschapsonderhoud Overijssel zorgde voor jonge meidoornstruikjes, waarvan er 140 werden ingeplant om over een paar jaar weer voor een mooie, volle haag te zorgen.

De knotwilgen, waarvan de oudste 80 jaar oud zijn, waren in 15-20 jaar niet meer geknot. Gedurende een stuk of zes zaterdagen is het gedeelte dat er het ergst aan toe was door de leden van de werkgroep geknot. De wilgen kunnen nu weer even vooruit.

We zouden willen eindigen met een woord van dank aan de SCLO voor het geleverde goede gereedschap en de goede raad. En natuurlijk ook dank aan de heer Van Sonsbeeck, die ons tot dit achterstallig onderhoud in staat stelde en de familie Hilgenkamp voor de gastvrijheid.

Gerwin K. en Erik v.d. K.

NATUUR EN MILIEU

De activiteiten van de werkgroep Natuur en Milieu zijn in het kader van de heemkundige vereniging "Omheining" als volgt in te delen:

- 1. Hoofdactiviteit - inventariseren
- 2. Nevenactiviteit - alles wat met natuur en cultuur te maken heeft.

1. Hoofdactiviteit

Als onderdeel van "Omheining" die op vele manieren het verleden en het heden van de gemeente Heino wil gaan uitzoeken en vastleggen, heeft de werkgroep Natuur en Milieu zich als hoofdtaak gesteld het inventariseren van de in hoofdzaak onbebouwde omgeving van Heino.

Dit inventariseren kan de volgende onderdelen omvatten:

- 1-1. bodemtypen met grondwaterstanden
- 1-2. landschaptypen
- 1-3. beplantingstypen
- 1-4. gebruikstype
- 1-5. dieren en planten

- 1-1. Aan de hand van de bodemkaart van de Stichting voor bodemkartering (Stiboka) te Wageningen, aangevuld met het in het veld gedane eigen onderzoek, kan een gedetailleerde kaart gemaakt worden, met daarop de grondsoort en het grondwaterpeil. Voor het invullen van de grondwaterpeilen zal de hulp van het waterschap Salland ingeroepen moeten worden. De nu ontstane kaart wordt uitgesplitst in drie tijdsfasen, te weten:

- a. de huidige grondwaterstand plm. 1980,
- b. de grondwaterstand rond de jaren 1940-1950, en
- c. de grondwaterstanden verzameld aan de hand van gegevens uit archieven en overleveringen van voor plm. 1940.

Het jaar 1940 is gekozen, omdat de waterschappen rond die tijd hun ontwateringsactiviteiten in verhoogd tempo gingen uitvoeren. Gedeeltelijke oorzaak hiervan was de explosieve opkomst van de kunstmest. Het slechtste stukje land kon met behulp van een handje kunstmest produktie gaan leveren. Dus moest het waterschap zorgen dat de grond droog werd.

1-2. Landschaptype

Aan de hand van luchtfoto's en kadasterkenmerken kan een kaart gemaakt worden met daarop vermeld de aanwezige landschaptypen:

- a. essenlandschap,
- b. slagenlandschap,
- c. rivierenlandschap,
- d. kampenlandschap,
- e. overlopende en afwijkende typen.

De werkgroep Veldnamen kan hier direkt op inhaken.

Aan de hand van de minuutplannen en andere oude kaarten kunnen we nu het verschuiven onder invloed van de moderne techniek van de verschillende karakteristieken van de landschaptypen zien. Heel duidelijk speelt daar in mee het gemeentelijk en provinciaal beleid ten aanzien van de stedelijke agglomeratie en het buitengebied.

Indien de mogelijkheid bestaat infrarood-foto's van de gemeente Heino te laten maken, kunnen we oude wegenlopen en nog veel meer ontdekken. In deze vindt de groep natuur en milieu een direkte lijn naar de werkgroep Archeologie.

1.3. Beplantingstype

Op de hiervoor te maken kaart worden geen soorten aangegeven, doch slechts een aantal uiterlijke kenmerken zoals:

- solitair bomen,
- lanen,
- hakhout wallen,
- hakhout en pestbosjes,
- loof- en naaldhout bossen, en
- open ruimten.

Op de gemaakte en ingetekende kaart kunnen we nu aflezen of we te maken hebben met:

- open landschap,
- gesloten landschap, of
- coulissenlandschap.

Gaan we nu deze tekening aanvullen met gegevens van de minuutplans en andere oude kaarten of van luchtfoto's, dan zal het effect hoogstwaarschijnlijk verrassend zijn. Nu wordt pas goed duidelijk wat in de loop der tijd aan groenelementen is verdwenen, en wat tegenwoordig door bebouwing en wegen aan ruimte wordt opgeslokt.

1.4. Gebruik

Op de gebruikskaart wordt aangegeven hoe de beschikbare grond gebruikt wordt, b.v. hoe de verhoudingen liggen tussen landbouwkundig, bosbouwkundig en recreatief gebruik. Ook wordt aangegeven wat voor bedrijfstype uitgeoefend wordt, b.v. gemengd bedrijf, etc. Van een aantal boeren zouden we moeten nagaan welke terreinen eigendom zijn en welke gepacht worden. Van deze terreinen zouden we jaarlijks op moeten nemen wat er verbouwd wordt. Na een aantal jaren ontstaat voor een leek een goed beeld over het wel en wee van de in onze omgeving voorkomende boerenbedrijven.

1.5. Dieren- en plantenrijk

Hoewel voor de inventarisatie van flora en fauna zeer fijne technieken bestaan, aan de hand van uurhokken-systemen en dergelijke, ligt het niet in de bedoeling van de werkgroep dit te doen (slechts een enkele bioloog of andere wetenschapper is geïnteresseerd in het feit dat op een bepaald perceel b.v. 32 soorten paardbloemen voorkomen). Wat wel in de bedoeling ligt is de gemeente aan de hand van de gegevens van de voornoemde kaarten in te delen in kleine gebiedjes. Van deze onderdelen kan afzonderlijk een inventarisatie gemaakt worden. Oudere bewoners van Heino zal gevraagd worden of zij zich nog een aantal nu niet meer voorkomende planten en dieren kunnen herinneren en waar die destijds voorkwamen. Op deze manier ontstaat een beeld van wat verloren is gegaan en van wat we in overleg met de daartoe geëigende instanties misschien weer terug kunnen brengen.

Unaniem is binnen de groep besloten de zeldzame en beschermde planten en dieren in een apart systeem onder te brengen.

2. Nevenactiviteiten

Behalve de hiervoor omschreven werkzaamheden doet de groep ook naar buiten van zich spreken. Zo werd afgelopen herfst in het kader van het jaar van "Heg en Houtwal", in de plaatselijke bibliotheek een goed bezochte tentoonstelling opgebouwd. Wandelingen in doorgaans afgesloten gebieden werden ook georganiseerd en druk bezocht. Een knotploeg, geformeerd uit leden heeft een stel zwaar verwaarloosde knotwilgen opgeknapt, terwijl ook een sterk uitgegroeide haag werd teruggezet en bijgeplant.

Verder is zowel organisatorisch als financieel bijgedragen in het voederen van de vogels gedurende de afgelopen vorstperiode.

Al met al beslaat de werkgroep Natuur en Milieu een breed scala van onderwerpen binnen de gemeente Heino. Hoewel wij in zeer veel zaken geïnteresseerd zijn, wordt steeds in vergadering besloten of al dan niet op een bepaalde ontwikkeling zal worden ingehaakt.

H.H. van den Ende

HET MAARTS VIOOLTJE

Wie in maart goed rondkijkt in zijn tuin, in de berm en langs de sloot, ontdekt behalve de bloeiende bolgewassen veel jong groen van de vroege voorjaarskruiden, zoals b.v. brandnetel, paardsbloem, hondsdrif, ereprijs, kleinhoefblad en het maarts viooltje. In deze "Maartse Omheining" wat bijzondere aandacht voor dit laatste plantje. De meesten onder ons kennen deze kruiden die zich in Heino prima thuis voelen wel; ook het in Nederland wat zeldzame plantje *Viola Odorata* oftewel het maarts viooltje gedijt hier goed. Het is een tot 15 cm hoge plant met donkergroene niervormige blaadjes en geurige paarse bloemen.

Meestal staat het onder bomen, struiken of oude beukenhagen bij boerderijen. In de bloementaal, die vooral in de Middeleeuwen, maar ook later werd gebruikt, stond het maarts viooltje voor bescheidenheid, ootmoed en nederigheid. Dat viooltjes gegeten kunnen worden, is voor velen nieuw; toch is de toepassing ervan bij onze zuiderburen wel bekend. In Vlaanderen kent men het gebruik om bij een geboorte op gesuikerde amandelen te trakteren en vaak zit er dan een blauwachtig stukje suiker bij wat "gewoon" een viooltje is omhuld met suiker. Viooltjeslimonade kan men maken van een halve liter water met een halve kop sap van de bloemen, een beetje citroensap en wat suiker. Of pluk een paar bloempjes voor op een toetje, voor de sier. De parfumindustrie gebruikt de etherische olie als geurstof. Uit

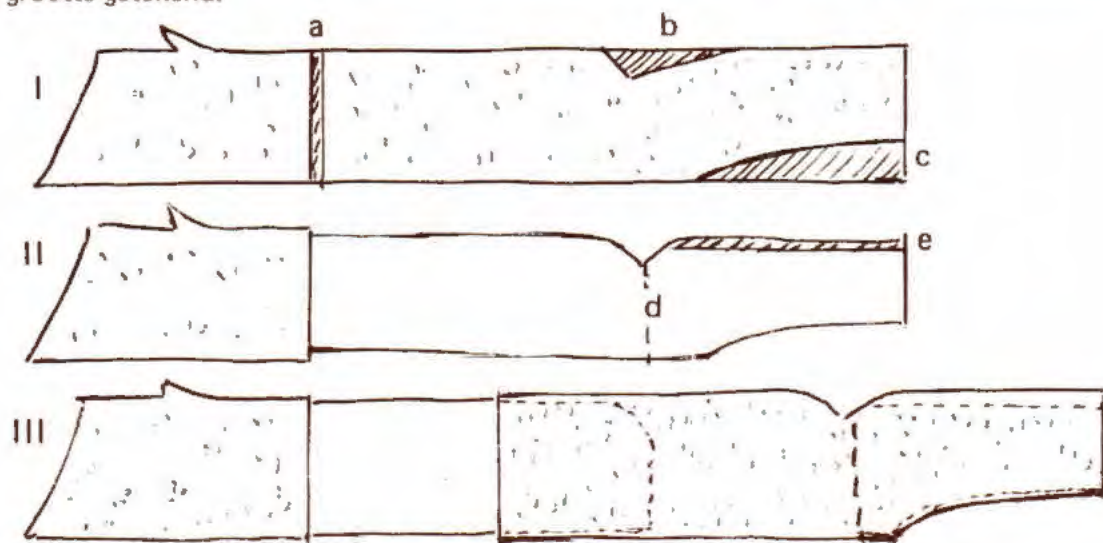
1000 kg bloemen kan men ongeveer 30 gr. olie winnen (peperduur dus). Het maarts viooltje groeit het liefst onder heesters en heggen waar men de strooisellaag niet weghaalt. Het kunnen hele veldjes worden, en pas bij een overvloed aan bloemen plukt men een bosje om het voorjaar in huis te halen. Het maarts viooltje wordt ook als sierplant gekweekt, met witte en rose variëteiten.

B.R. Weller-Jenner

EEN FLUITJE VAN EEN CENT.....

Ouderen onder ons kunnen het nog: een fluitje maken van wilge-, lijsterbes- of vogelkers-hout. Dat kan echter alleen maar in het voorjaar, wanneer de sapstroom in de twijgen weer helemaal op gang is gekomen. Want alleen dan wil de bast los laten, al moet die dan ook eerst voorzichtig, daarbij ritmisch begeleid door het zingen van het fluitjeslied, met het heft van een mes worden beklopt.

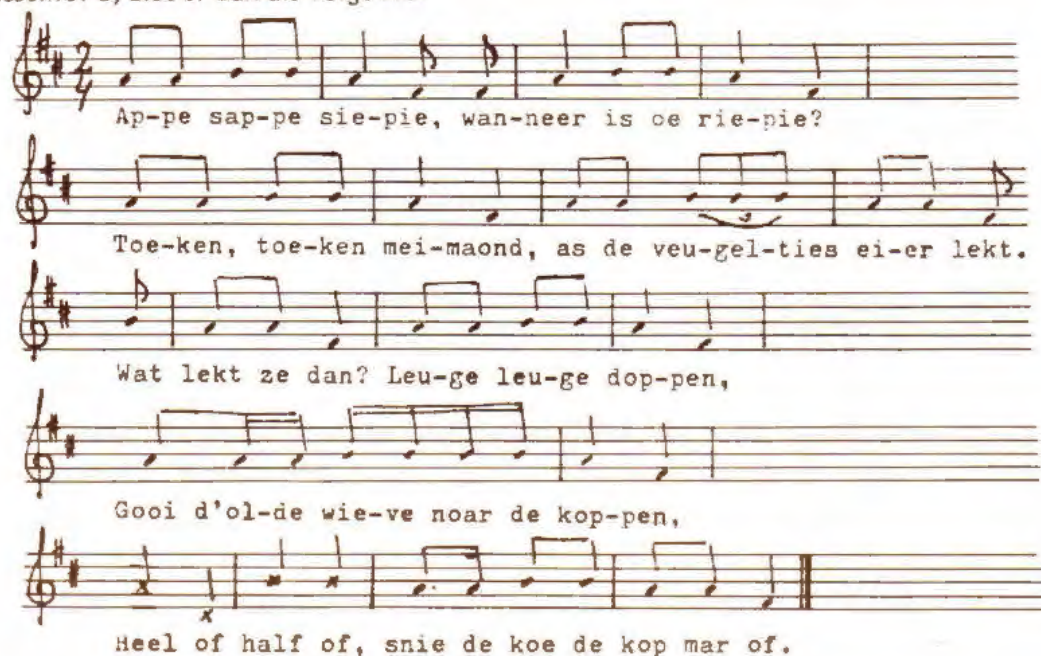
Nu eerst iets over het maken van het fluitje. De afbeeldingen zijn ongeveer op ware grootte getekend.

- I bij a een ringetje bast verwijderen; bij b en c stukjes hout (+ bast) wegsnijden.
Na het kloppen (en het zingen) waarbij het takje regelmatig met speeksel moet worden natgehouden en gedraaid, kan de bast onbeschadigd worden verwijderd. Misschien, wanneer het na één keer niet lukt, moet de ceremonie nog eens worden herhaald.
- II bij d het stokje doorsnijden, zodat er een los mondstukje ontstaat, dat bij e wat wordt afgeplat.
- III het houten mondstukje op zijn plaats zetten in het losse bastgedeelte en daarna het geheel op het ontvelde takje schuiven.

De toonhoogte wisselt, naarmate het er verder of minder ver wordt opgeschoven. Dit is maar een voorbeeld, er zijn meerdere variaties bekend op het getekende model. En dan nu het onontbeerlijke liedje, een soort bezwering om te bereiken dat de bast onbeschadigd kan worden verwijderd.

We vonden drie mensen bereid het liedje voor ons te zingen, zodat het op de band kon worden opgenomen. Deze gezongen teksten werden door Piet Borghardt, lid van onze vereniging, op muziek gezet. Het liedje gezongen door de heer G.J. Brinkman, 77 jaar, Disselhof 3, ziet er dan als volgt uit:

Ap-pe sap-pe sie-pie, wan-neer is oe rie-pie?

Toe-ken, toe-ken mei-maond, as de veu-gel-ties ei-er lekt.

Wat lekt ze dan? Leu-ge leu-ge dop-pen,

Gooi d'ol-de wie-ve noar de kop-pen,

Heel of half of, snie de koe de kop mar of.

Mevrouw Hoes-van Leeuwen, 75 jaar, Statenweg 19, zong de volgende tekst:

Ap sap siepie, wanneer is oe riepje?

Te meie, te meie, as alle vogels eier leng.

Wat lengn ze dan? Löge löge doppies.

Gooi ze tegen de koppies.

As ie d'r nou niet of wil, dan draaien we oe de kop of.

De melodie past zich bij dit soort liedjes heel gemakkelijk aan bij de tekst. Een enkel gedeelte wordt soms meer gesproken dan gezongen.

En dan volgt tenslotte de tekst zoals de heer A. Roesink, oud 76 jaar, Statenweg 33, die zong, met opnieuw ongeveer dezelfde melodie.

Appesappe siepe, wanneer bin ie riepe?

Oeken toeken meie, as alle vogels eier legt.

Wat legt ze dan? Leuge leuge doppen,

gooi d'òlle wievn teeng de koppen.

Links of, rechts of, en noe giet de bas der of.

De heer Borghardt heeft de gezongen teksten op de band "omspeeld" met zijn blokfluit en met een origineel op bovenvermelde wijze vervaardigd lijsterbesfluitje, zodat het een waardevol geheel is geworden, voor onze vereniging een mooi bezit.

We zijn hem daarvoor zeer erkentelijk en hetzelfde geldt uiteraard ook voor de drie solisten die zich beschikbaar hebben gesteld.

Henk van der Veen Sr.

IN EN OM DE BIJENSTAL

Voorjaar

Iedereen, die niet doof of blind is voor het "natuurlijk gebeuren", is verheugd bij het naderen van de lente weer het gezang te horen van onze vogels. Toch is dit gezang, hoe mooi het in onze oren klinkt, niet bedoeld om onze zintuigen te strelen, het is een waarschuwing aan soortgenoten: blijf uit de buurt, dit is mijn domein. Het is een onderdeel van hun territoriumgedrag.

De grootte van hun territorium wordt o.a. bepaald door het voedselaanbod in hun gebied, en door het aantal individuen van de soort. Is het voedselaanbod gering, dan zal het territorium per jaar groter moeten zijn om hun jongen groot te brengen. Om de grenzen van hun territorium vast te stellen, is een voortdurend imponeren, zich laten gelden, noodzakelijk.

Is een vogel door ziekte, ouderdom of een afwijking gehandicapt, dan zal hij niet in staat zijn zich een territorium te veroveren. Hij zal er vaak zelfs het leven bij inschieten, omdat hij ook niet in het territorium van een soortgenoot geduld wordt. Alleen de sterkste individuen komen zodoende tot voortplanting. De instandhouding van de soort is belangrijker dan het behoud van een individu.

De strijd om de handhaving van de soort vinden we in heel de natuur, zelfs bij planten. Toch hebben planten en dieren elkaar hard nodig. Denk aan voedsel, bestuiving, etc. Het zou te ver voeren om hier nog dieper op in te gaan, want we dwalen eigenlijk van ons onderwerp af. We willen het toch over bijen hebben?

U denkt misschien: nu wordt het minder interessant. Want als u aan bijen denkt, denkt u aan bijen die als bommenwerpers op u afkomen.

Toch, als u nader met deze insecten kennis maakt, valt het echt mee. Het is heel boeiend om zo'n volk bezig te zien.

Bijen treden altijd op als volk (sociaal levend), een bij als individu is reddeloos verloren. Aan het hoofd van een volk staat een koningin of moer, die als belangrijkste functie heeft, het leggen van eitjes. Een tweede functie -niet zo duidelijk waarneembaar- is het reguleren van het sociale leven van het volk. Ze doet dit door een stof af te scheiden, een zgn. feromoon of koninginestof. Deze stof heeft een bepaalde geur die de bijen waarschijnlijk aan elkaar doorgeven. Zo heeft elk volk een eigen geur.

De koningin begint al heel vroeg in het voorjaar (februari) met het leggen van eitjes. Het zonnetje krijgt al wat meer kracht en naarmate het warmer wordt, zal ze meer eitjes leggen zodat het volk groeit. Hoe groter het volk, des te meer honing.

Tijdens fraai weer in maart wordt enorm veel stuifmeel aangesleept (door de werkbijen) van krokus, later scilla en van verschillende soorten wilg.

Ook worden het klein hoefblad en de winterhei bevlogen. In de middaguren is het een lust, staande naast de struiken, het feestelijk gezoem van tientallen insecten te beluisteren en de aan- en afvliegende bijen met de stuifmeelklompjes aan hun pootjes in de verschillende tinten geel, afgewisseld door oranje en soms wat blauw/grijs op de vliegplank te zien. Dit zijn natuurlijk bijen die onder verschillende kleuren stuifmeel zitten. Dit stuifmeel is de eiwit-, vet- en vitaminebron voor het volk en onontbeerlijk voor het bijenlichaam.

Ze leven nu hoofdzakelijk van de wintervoorraad voedsel (suiker), stuifmeel en water. Het is nu nog te vroeg om nectar te halen, gewoon omdat de temperatuur nog te laag is en de bloemen nog geen nectar afscheiden. Dit zijn zo ongeveer de werkzaamheden van een bijenvolk in het vroege voorjaar. De volgende keer zullen we het hebben over de verdere ontwikkeling van onze volken.

Mocht u nog vragen hebben over het voorgaande belt u mij dan even, of kom even aan.

Louis Slurink, Schoolbosweg 1a, B141 PX Heino Telefoon 2124

Deze tekening werd gemaakt door Hans Niens (4e klas van de Mariaschool) naar aanleiding van het bezoek aan de tentoonstelling "Houtwal".

STREEKNAMEN VOOR PLANTEN

Een kleine greep uit: Kleyn, Planten en hun namen (Meulenhoff 1970).

Herderstasje (*capsella bursa-pastoris*): tasje-kruud, moederstasje, lepeltjesdief, -blad, -kruud.

Korenbloem (*centaurea cyanus*): roggebloem, blauwbol, tremse.

Klissen (*arctium*): kleveklasse.

Madelief (*bellis perennis*): meibluumpie, meizuuntie.

Dotterbloem (*caltha palustris*): grote boterbloem, kleine plomp.

Haagwinde (*calystegia sepium*): heggerank, heggewinde, wierwinde, breewinde, klokwinde, pispotjes, hemdsbloem.

Muur (*stellaria media*): mier, hennemiere, vogelmier.

N.B. Weet u nog andere benamingen dan die hier gegeven zijn, graag dan even een seintje naar: G. Berends-Drost, Fabiusstraat 3, tel. 2389.

RAADSEL

Rooie rooie riepe,
gèel is de piepe,
zwat is 't gat
woar de rooie riepe in zat.

(Oplossing: peen)

VAN DE BESTUURSTAFEL

De eerste verjaardag

Het is alweer een jaar geleden, dat de oprichting van de vereniging voor Heemkunde "Omheining" een feit werd.

Inmiddels is ook de eerste jaarvergadering al weer achter de rug. Op deze jaarvergadering is het voorlopige bestuur als definitief bestuur gekozen en wie hierin zitting hebben, kunt u lezen in de colofon aan de binnenzijde van de omslag.

Naast het huishoudelijke gedeelte stond deze jaarvergadering in het teken van het dialect. De secretaris-penningmeester van de Dialektkringe Salland en Oost Veluwe, de heer L. van den Bremen, hield een lezing over onze omgang met het dialect. Ook droeg hij voor uit eigen werk.

De heer Hans Keuper uit Terborg zong oude liederen en balladen in het Achterhoeks dialect, zichzelf begeleidend op de gitaar of de 'monica'. Het was bijzonder boeiend naar deze Saksische troubadour te luisteren.

Bezoek

Op 20 februari 1982 was de werkgroep regionale geschiedenis van de IJsselakademie uit Kampen te gast in Heino.

De heer Jan Bieleman vertelde aan de hand van een diaserie over het ontstaan en de geschiedenis van Heino. Vervolgens werd per bus een tocht door de gemeente Heino gemaakt om het gehoorde aan de werkelijkheid te toetsen.

Aanwinsten

De Mariaschool schonk een bandopname van het foekepotterijliedje met daarbij het geluid van een echte foekepot. Vriendelijk dank.

Omheining

Contactblad van de Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint".

Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

Secretariaat: Davenschot 1, 8141 BB Heino
Tel. 05729-1986

Rabobank Heino: rek. nr. 3271.12.271
Gironummer van de bank: 800093

Amrobank Heino: rek. nr. 4192.74.006
Gironummer van de bank: 953047

Kontributies:

Leden f. 25,00 per jaar (elk volgend gezinslid
f. 12,50 per jaar)

Donateurs f. 20,00 per jaar

Abonnees in Heino f. 15,00 per jaar

Abonnees buiten Heino f. 20,00 per jaar

Losse nummers f. 5,00

Algemeen informatie-adres:

G.W. Grootenhuis, Kruzebrink 36,
8141 WD Heino, tel. 05729-1661

Bestuur:

H. van der Veen,
Schoolstraat 10, 8141 EN Heino - voorzitter

J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino - secretaresse

H.T.M. Heuven-Nepelenbroek,
Raalterstraat 8, 8141 RM Heino - penning-
meesteresse

G.W. Grootenhuis,
Kruzebrink 36, 8141 WD Heino - algemeen
adjunct

G.H. Elshof,
Kolkweg 9, 8055 PS Laag-Zuthem

R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

T.M. Valkenaars-Tolenaar,
Veldhoekerweg 3, 8141 PH Heino

Werkgroepen:

1. Algemeen

Contactpersoon: H.A.M. van Eijk-Hof,
Grote Beukelaer 17, 8141 BM Heino

2. Algemene en/of Kerkgeschiedenis Heino

Contactpersoon: R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

3. Archeologie

Contactpersoon: R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

4. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: T.M. Valkenaars-Tolenaar
Veldhoekerweg 3, 8141 PH Heino

5. Dialecten

Contactpersoon: H. van der Veen,
Schoolstraat 10, 8141 EN Heino

6. Foto- en geluidsdocumentatie

Contactpersoon: D.A. Jager,
Davenschot 48, 8141 BD Heino

7. Genealogie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino

8. Natuur en Milieu

Contactpersoon: G.W. Grootenhuis,
Kruzebrink 36, 8141 WD Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redactie-adres: Grote Beukelaer 17,
8141 BM Heino, tel. 05729-2208

Redactie:

H.A.M. van Eijk-Hof, Grote Beukelaer 17,
8141 BM Heino

C.A.M. Grasveld, Veldhoekerweg 1,
8141 PH Heino

T. Groot Beumer, De Spinde 6,
8102 LC Raalte

H. van der Veen, Schoolstraat 10,
8141 EN Heino

B. Kruger, Disselhof 5,
8141 WZ Heino (typiste)

W. Witteveen, Linde 19,
8141 ST Heino (vormgeving)

H.J.J. Hoppen, Marktstraat 14,
8141 GC Heino (vormgeving)

Druk: Sono Heino

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino
2e jaargang - nummer 2 - juni 1982

INHOUDSOPGAVE

blz. 22	Het erve Ekencate in Lenthe (slot) - Wim Grootenhuis
Uit de historie van een eeuwenoude boerderij
blz. 26	Dientie van de Vosboer - Frans Roeloffzen
Een verhaal in dialect
blz. 27	In en om de bijenstal (II) - Louis Slurink
blz. 28	Werkgroep „Algemeen" - M. van Eijk-Hof
Wat is er nog over van de Heinose klederdracht?
blz. 29	Een historisch-geografische schets van de wording van het Nederlandse
en Overijsselse cultuurlandschap (IV) - W. Schuring
blz. 30	De ramp te Heino - J.K. Pruim-Reinders
Een busongeluk (1924), dat diepe sporen heeft achtergelaten
blz. 35	Wie is wie? - M. Bisschop
Reakties gevraagd op een oude foto
blz. 36	Van de bestuurstafel

De kopie voor het volgende nummer moet uiterlijk 1 augustus a.s. binnen zijn bij het
redactieadres: M. van Eijk-Hof, Grote Beukelaer 17, Heino.

HET ERVE EKENCATE IN LENTHE

Hebben we in het vorige nummer geprobeerd de geschiedenis van dit erve tot 1750 te achterhalen, in dit tweede artikel zullen we trachten de gebeurtenissen na dat jaartal te beschrijven.

Oorspronkelijk was dit erve, zoals reeds gemeld, eigendom van het klooster Bethlehem te Zwolle, maar na de reformatie werd de stad Zwolle eigenaar.

Als echter deze boerderij in 1830 bij publieke verkoop wordt geveild is de Kerkvoogdij der Ned. Herv. kerk te Zwolle de verkoper.

Wanneer deze kerk eigenaar van de boerderij was geworden weten we (nog) niet.

Wel weten we dat er op het einde van de 18e eeuw een herenhuys bij deze boerderij heeft gestaan. Op de lijsten van de volkstelling van 1795 vinden we onder Lenthe-Dalfsen nl. achter elkaar: "het Spikker de Scheppinkhorst op het klooster wordt bewoond door Mijnheer, is tans geen volk. Op de Eikenkaard woont Jan Disselhof, bouwman, totaal aantal huisgenoten 13".

Drie jaar later wordt er een telling gehouden door de Ned. Herv. kerk te Heino: "Gereformeerde zielen in de boerschap Lenthe onder het schoutambt Dalfsen, welke van on-

Marken in onze omgeving en erve Ekenkate (zie x) Minuutplan van 1818

bedenkelijke tijden af tot de kerkgemeenschap van Heino behoord hebben, geteld in Augustus van het jaar 1798". Hierin vinden we: "Huisgezin 't Klooster, personen: Jan Dysselhof, de vrouw, Hannes Beumer, Jan Jans, Fredrik Jans, Hendrik Willems, Lambertien Everts, Arendina Jan Hendriks, Maria Antonis, Aaltje Jans, Maria Jans, Jan Hendrik Jans". Het gezin bestond dus uit ouders, kinderen, eventueel verdere familieleden, en inwonend personeel, totaal 12 personen. Een voor die tijd heel normale samenstelling van een boerengezin!

Zoals boven reeds aangehaald wordt deze boerderij dus in 1830 verkocht. In de Zwolsche Courant van 11 mei van dat jaar wordt deze verkoop per advertentie aangekondigd. De akte van deze verkoop zullen we hier beknopt weergeven:

"Op heden den negentienden Mei achttienhonderd dertig compareerden voor ons Antonius Nilant, openbaar notaris resideerende te Dalfsen, canton Ommen, arrondissement Deventer, provincie Overijssel, de Heren Hermannes Damman Hermanneszoon, wonende te Zwolle en Johan Adriaan Baron van Fridagh, wonende op den Huize Mattarm onder deze gemeente, leden van het College van Kerkvoogden der Hervormde gemeente te Zwolle, verklarende dat hetzelfde college voornemens was, ingevolge autorisatie, vervat bij besluit van Zijne Majesteit den Koning van den twee en twintigsten Maart achttien honderd acht en twintig, numero twee en twintig, op Maandag den vier en twintigsten Mei achttienhonderd dertig des voormiddags ten tien uren, ten Huize van den kastelein Gerrit Jan Tijhaar, zijnde de Herberg de Lenther school te Lenthe onder Dalfsen door ons ministerie te doen inzetten en op den zesden Junny eerstkomende, zijnde veertien dagen daarna, op tijd en plaats voorschreven, onder approbatie van het Provinciaal College van toezigt op de kerkelijke administratie der Hervormden in Overijssel, te verkopen het Erve en goed "Het Klooster of Eikenkate" genaamd, gelegen in de Buurtschap Lenthe gemeente van Dalfsen en gedeeltelijk onder de gemeente van Heino. Onder de navolgende conditien en voorwaarden.

ART. 1 De verkoop geschiedt bij guldens van honderd cent het stuk, bij inzate en verhoging enz.

ART. 2 De percelen worden verkocht in hunne bekende grootte, belending en bepaling zooals die door ieder kunnen gezien worden enz. Voorts met alle lusten en lasten, raad en onraad, regten en geregtigheden, heersende en lijdende servituten en Erfdienstbaarheden, zoomede met de lasten van tiendpligtigheid, voorzooverre de landerijen daarmede mogen bezwaard zijn.

ART. 4 De verkochte goederen zijn dadelijk tot schade en bate van de kooperen, nadat de verkoop door het College van toezigt op de Kerkelijke administratie der Hervormden in Overijssel zal zijn goedgekeurd.

ART. 5 De betaling zal moeten geschieden in goede gangbare gouden of zilveren munt-specien van geene mindere waarde dan van vijf en twintig cents en geenszins in papieren geld alware hetzelfde ook op publiek gezag ingevoerd.

ART. 8 Voor wijnkoop, arm- en aanwijzingsgeld en bediening der verkoop zal mede terstond bij definitieve toewijzing door de koopers, zonder korting aan de kooppenningen worden betaald zooveel als hierachter zal worden aangegeven.

ART. 13 De bouwlanden mogen door den tegenwoordigen meyer worden toegezaaid volgens Meyersrecht en zal volgens hetzelfde mede de verdeling van de op Petri eerstkomende te velde staande vruchten tusschen denzelven en koopers moeten plaats hebben.

ART. 18 De willigen en telgen op de percelen staande zijn onder den koop begrepen, doch niet de opgaande boomen voor zoo verre dezelve zijn aangebikt, welke voor Petri aanstaande moeten gehouwen en vervoerd zijn.

Omschrijving der percelen (bekort)

EERSTE PERCEEL. Het boerenhuis, bakhuis, schuur, hooiberg, varkensschot, schapenschot, erf- en hofland, brink, buitendijkjes en grachten, groot ongeveer drie bunder twee en tachtig roeden.

TWEDE PERCEEL. Een stuk bouwland, **de groote kamp** genaamd, met de daarop liggende akkermaalsheg, groot ongeveer vier bunder zeven en negentig roeden.

DERDE PERCEEL. Een stuk weideland, **het voorste koeland** genaamd, groot vier bunder zes en dertig roeden.

VIERDE PERCEEL. Een stuk weideland en bouwland, **het achterste koeland**, groot drie bunder acht en zeventig roeden.

VIJFDE PERCEEL. Het achterste gedeelte van **de Hooimaat**, groot ongeveer twee bunder.

ZESDE PERCEEL. **Het Spijker**, schuurtje, **Kapelle**, de hoven, binnengrachten en dijkjes met een stukje van de Brink, groot eene bunder drie en vijftig roeden, lopende over dit perceel den doorweg over den Brink naar den Twentschenweg en Kluinhaarsdijk.

ZEVENDE PERCEEL. **Het Loth**, weekhout met opgaande boomen met een hoekje hooiland, groot vijf en negentig roeden.

ACHSTE PERCEEL. **De Spijkerbelt**, hooiland met eene akkermaalsheg, groot drie bunder vijf en veertig roeden.

NEGENDE PERCEEL. Het voorste gedeelte van de hooimaat groot ongeveer twee bunders.

TIENDE PERCEEL. Een stuk woest weideland, **het guste beestenland** genaamd, groot ongeveer vijf bunders acht en tachtig roeden.

ELFDE PERCEEL. Een akkermaalsbos met de kleinste dennen (wordende de grootste naderhand afzonderlijk geveild) groot vier bunders twee en tachtig roeden.

TWAALFDE PERCEEL. Eene kamp woest weideland, **de gaarbelt** genaamd, groot drie bunders negen roeden.

DERTIENDE PERCEEL. Een kampje hooiland in pacht bij Berend Bakenbelt, groot ongeveer zestig roeden.

VEERTIENDE PERCEEL. Eene kamp bouwland met eene akkermaalshegge onder Heino, **de Molenkamp** genaamd, groot ongeveer eene bunder acht en twintig roeden.

VIJFTIENDE PERCEEL. Eene kamp bouwland met eene akkermaalshegge, **de Middelhaar**, groot Eene bunder een en veertig roeden.

ZESTIENDE PERCEEL. Een kamp beplant met akkerhout, **de achterste kamp**, groot twee bunders acht roeden.

ZEVENTIENDE PERCEEL. **Het voorste heideveld**, groot vier bunders een en negentig roeden.

ACHTIENDE PERCEEL. Het **achterste heideveld**, groot vier bunders en tachtig roeden belend ten noorden aan de Steenwetering. Over dit perceel loopt de gemeene weg naar de Kluinhaarsdijk".

De optelsom van al deze percelen samen leert ons dat het geheel 55.79.00 ha groot was. Elk perceel werd afzonderlijk ingezet. Inzetters waren o.a. Wolter Melenhorst, boer te Dalfsen; Godert Willem Baron van Dedem te Dalfsen; Gerrit Jan Tijhaar, kastelein te Dalfsen; Rutger Viestendijk, boer te Dalfsen; Thony Tichelhof, boer te Heino; Gerrit Wolthaar, boer te Dalfsen; Gerrit Pothof, boer te Heino; Lambert Jan van der Vegt, boer te Dalfsen; Gerrit Doosje, boer te Dalfsen (die naam moet zijn: Gerrit Deussien). Op 7 juni 1830 vindt de eindveiling plaats op dezelfde plaats en tijd. Nadat eerst elk perceel afzonderlijk is geveild, worden sommige percelen samengevoegd, zodat de defi-

nitieve toewijzing er als volgt uit ziet:

perceel 1.2.3.4.5 en 17	: Berend Hendrik ten Hove, landeigenaar te Raalte voor f 365.--
perceel 6	: Jan Jansen, koopman te Raalte, voor f 910.--
perceel 7	: Thony Tichelhof, boer te Heino, voor f 200.--
perceel 8	: Gerrit Jan Tijhaar, kastelein te Dalfsen, voor f 650.--
perceel 9 en 10	: Gerrit Jan van der Vegt, boer te Dalfsen, voor f 715.--
perceel 11	: Jonkvrouwe Carolina Baronesse van Dedem, zonder beroep, wonende op Huize "Den Berg" te Dalfsen, voor f 900.--
perceel 12	: Hermannus Bosch, boer te Heino, voor f 200.--
perceel 13	: Gerrit Wolthaar, boer te Dalfsen, voor f 150.--
perceel 14	: Gerrit Pothof, boer te Heino, voor f 400.--
perceel 15	: Hermannus Hoonhorst, boer te Dalfsen, voor f 430.--
perceel 16	: Gerrit Deussien, boer te Dalfsen, en Hendrika Kloosterman, weduwe van Willem Berends, zonder beroep te Deventer, (elk de helft) voor f 410 --
perceel 18	: Hendrik Wevers, boer te Dalfsen, voor f 165.--

Het geheel is dus door 13 verschillende kopers aangekocht voor de totale som van f 9495.-- plus kosten van verkoop.

De veldnamen in deze koopakte genoemd zijn bijna alle verloren gegaan. De naam "Molenkamp" is nog wel bekend en thans in eigendom van Bol en Hartkamp. Het 2e perceel "De Groote Kamp" en het 3e en 4e perceel "het voorste en achterste koeland" worden nu " 't Groteboers" genoemd. Het 6e perceel "het Spijker met Kapelle" heet nu "Kloosterhof".

De boerderij is nadien nog enkele malen verkocht en thans in eigendom van de heer Van Leussen, oppervlakte ca. 20 ha.

't Vorig jaar is de oude boerderij afgebroken; hij heeft plaats moeten maken voor een moderne ligboxenstal voor het vee en een dito bungalow voor de mensen. Thans vinden we op de plek, waar in de eerste helft van de 17e eeuw regelmatig "gemeene boeren van Lenthe en Dalmsholte" bijeenkwamen om te vergaderen over allerlei kwesties de marke betreffende, een voordroogkuil afgedekt met (het wondermiddel) plastic. Maar de eeksters en kraaien die ook toen al, blijkens de Markecedule, bestreden moesten worden, zijn nog steeds een plaag voor de boer

Wim Grootenhuis.

BRONNEN:

W = werken uitgegeven door V.O.R.G.) 1880, blz. 1 - 156

V.O.R.G., S.D.M. regt dl. III

V.M.V.O.R.G., deel XVIII (1890)

v.d. Pot, Mr. C.W., Zwolle's omgeving omstreeks 1900

Rientjes, Mgr. A.E., Uit de geschiedenis van de Marke en Schoutampt van Heino 1931-'32

Archief van Kadaster en Openbare Registers, Zwolle

R.A.O. Zwolle, Statenarchief, o.a. no. 2568, 2588, 2455 (1e deel), 5322a Notarieel archief, DTB-registers, doopboek Heino, Markearchief marke Lenthe.

G.A. Zwolle, Zwolsche Courant 1830, AAZ 01 inv. no. 04600

G.A. Deventer, inv. no. 475

Archief N.H. kerk te Heino, inv. no. 17-18-19-20.

DIENTIE VAN DE VOSBOER

Zo luu, doar bin ik dan: mie naeme is: Dientie van de Vosboer.

Ie kent mie toch wè? Of ken ie mie niet meer?

Vrogger ha'k van det mooie, lange, broene hoar, dat golfdén oaver mien rugge.

En a'k vöörbie galoppeern op mien "bella fontana" (det was de naeme van oonze vos), dan wappern mien hoar as golven op de zee achter mie an.

Woar'n méense ok a niet greuts op kan wèèn. Ik vuule mie mangs net 'n pauwe.

Dan schudd'n ik mien kop net zo as 'n leeuw det dut bie circus Sarasani. En de jongs in de klasse mä loern en kiek'n: Ik hadde altied meer bekieks as den dreugn Kloas vöör 't bod. Mä as meister Henduk stund te schriem met kriet, dan trök Gräads Nieboer (die'n baanke achter mie zat) mie altied an 't hoar en niet zo zunnig ok.

"Aauw", schreeuwn ik dan. Meister Henduk keek dan achterumme noa mie en ok wè noa Gräads. Mä dèn tuurn met alle vestaand noa 't böd; hee dee dan net of de meister niet dudelijk eschreem had. Zo'n'n schijnheilgn Klorus was dèn Gräads.

Ik kregé dan 'n vuurrooie kop van helligheid. In 'n klasse maaj mekaere nie verroan.

Doej det wè, dan bi'j zoer, dan schöpt z'oe de biene kepot.

Dättien joar wa'k, toe'k noa "De Bakenbelt" gonge, noa de "Spinaezie-akademie". Doar ha'k 't wè noa mie zin. Ik mogge d'r wè wèèn.

Vleis broan, jappels kokk'n, pannekoeke bakk'n. Het stunk mie mangs de panne uut. Döör de hele schoele hung da'n wazige, blauwe damp.

En wie mä giecheln en ginnegappen.

Ku'j is noagoan wat de meisters van oons te veduurn hann. En wie mä uutfigeliern hoe völle 't lien kon, net as op 'n sloot, waar nog mä een dun laeggie ies op zit.

Ok Gräads Nieboer zat bie oons in de klasse; hee wol en hee zol "kok" wonn in 't bejoardenhuus "De Vloedgraemn".

Toe'w det wussen, nuum wie 'm onder mekare: "Opa Gräads". Zelf wusse det niet. Mä Gräads mos op 'n dag vis bakkn.

De witte sause, die d'r oaverhen mos, hatte a kloar əmaek.

Toen he'k een mooi stukkje wit karton onder de sauskomme eleg en doar stön op: "Deze witte jus is 't werk van Opa Gräads". Hee zag metiene, det 't mien haenepootn waen en hie zèè met 'n gramierterig gezichte: "Oe krie'k nog wè".

Wat laeter, toen de böömmeister oons uut de Biebel vöörlèèzn oaver den sterkn kèèrl Samson met zien lange hoar en oaver det hittepetitje Dalila, luustern Gräads zo asse nog nooit eluusterd had. Dalila wol Samson 't geheim van zien onmeunige spierballn ont-futseln.

Zie drammn, zoas vrouwlúu det könt, net zo lange döör tot e höör ezeg had: "Det kump van mien lange hoar".

Gräads zág die twee in de berrestèè lingn: Samson en Dalila, en hee höörn Dalila denkn: Oe krie'k nog wè.

En de meister verteln hoe Dalila een schère nöm had en van den Beatle Samson 'n Kojak met 'n kaele kletskop əmaekt had.

Noe wus Gräads genug. En ieluu ok. Aj 'n jonk as Gräads uut goat scheldn veur "Opa", dan kö'j d'r van op an, det e zeg: "Oe krieg ik nog wè".

Dientie van de Vosboer weet ervan met te proatn.

Frans Roeloffzen

IN EN OM DE BIJENSTAL (II)

De ontwikkeling van een volk

Bij de ontwikkeling van de individuen onderscheiden we de volgende stadia: eitje, larve, pop, volwassen insect.

De koningin heeft dus als voornaamste taak het leggen van eitjes. Ze doet dit door haar achterlijf in een cel te steken om daarin het eitje te deponeren.

Het eitje.

Dit is een nagenoeg wit en iets gebogen staafje van ongeveer 2 mm lang. De eerste dag staat het rechtop in de cel, d.w.z. horizontaal. De tweede dag staat het schuin en de derde dag ligt het op de bodem. Voedsterbijen (jonge bijen) leggen na de derde dag een paar druppeltjes voedersap bij het eitje en dan komt er een larfje te voorschijn.

De larve

De larve begint onmiddellijk te eten. Voortdurend zorgen voedsters voor aanvoer van eten. De larve neemt in de 6 dagen van zijn bestaan duizendvoudig aan gewicht toe. De verblijfplaats (de cel) is open. Men spreekt van "open broed". Als de larve zich in zijn cel opricht, maken enige bouwbijen er een poreus dekseltje over en het popstadium is begonnen. Nu spreekt men van "gesloten broed".

Er zijn twee soorten celdekseltjes (zegels), nl. het zegel op de honingcellen dat uit zuivere was bestaat-luchtdicht zodat het jaren goedblijft- en het zegel op de broedcellen dat uit was, stuifmeelkorrels en bijenharen bestaat- poreus voor zuurstof-toevoer. Dit stadium duurt ongeveer 6 dagen.

De pop.

In de cel spint de larve een cocon en dan begint de gedaantewisseling. Dit stadium duurt bij een koningin 7 dagen, een werkbij 12 dagen en een dar (mannetjesbij) 15 dagen. We zullen het nu verder over de werkbijen hebben.

De werkbijen krijgen met het vorderen van hun leeftijd steeds een andere functie toebedeeld. Voor twee van deze functies moeten klieren tot ontwikkeling komen, nl.

1e. voedersapklieren voor het bereiden van voedsel voor jonge larven.

2e. wasklieren voor het produceren van was.

Cellen poetsen.

Het eerste wat een pasgeborene moet doen is de cel poetsen waar zij uitgekomen is. Zo'n gepoetste cel glimt, dat is duidelijk te zien.

Broedverzorging.

Als de bijen een paar dagen oud zijn, gaan zij de oudere werkbijlarven voeren met een mengsel van stuifmeel en honing. Enige dagen daarna begint de voedsterperiode, doordat de voedersapklieren gaan werken.

Wasproductie

Na de twaalfde levensdag komt de bij in een volgend stadium, doordat de wasklieren gaan werken. De was wordt afgescheiden voor ratenbouw, herstellen van cellen, dekseltjes maken en moerdoppen (koninginnecellen) bouwen.

Daarna heeft de bij nog enige werkjes te doen zoals:

- Wachtdienst aan het vlieggat;
- het overnemen en opbergen van binnengebrachte nectar;
- de verwerking van nectar tot honing;
- het vaststampen van de stuifmeelklompjes in de cel.

Wachtdienst aan het vlieggat.

Elk volk verdedigt woning en voorraden, zowel tegen soortgenoten als tegen elk ander wezen waarin het een indringer ziet. De wachters aan het vlieggat betasten de binnenkomende bijen met hun sprieten. Ongewenste bezoekers - dat zijn zij, die niet iets komen brengen, maar halen - worden aangevallen, verjaagd en soms gedood.

Voedsel halen.

Als de jonge bij drie weken huisbij is geweest, wordt ze vliegbij (ook wel: veldbij, drachtbij of haalbij).

Zo gauw dit stadium is bereikt en de bij uitvliegt gaat zij zich op haar omgeving oriënteren. Zij keert zich onmiddellijk met de kop naar de kast en blijft zo enige tijd dicht in de buurt van de kast zweven om zich als het ware de woning met de naaste omgeving goed in het geheugen te prenten. De kringen die zij vliegt worden steeds groter tot zij een straal van ongeveer 3 km. heeft bereikt.

De bijen gaan nu op zoek naar drachtplanten. Ze verzamelen nectar, stuifmeel, water en propolis (kithars). De vorige keer waren we wat drachtplanten betreft gebleven in de maand maart. In april vliegen de bijen hoofdzakelijk op sierheesters, late wilg, de eerste esdoorn, paardebloem, ribes en kweepeer. Het is een lust te zien hoe de bijen gebruik maken van het nectar/stuifmeelaanbod. Eind april kunnen onze volken op het fruit of koolzaad geplaatst worden.

De volgende keer zullen we hier verder op ingaan en ook op het interessante zwermgebeuren.

Louis Slurink,
Schoolbosweg 1a,
8141 PX Heino.
Tel.: 2124.

WERKGROEP "ALGEMEEN"

Eindelijk is het er dan toch van gekomen! Enkele leden van onze vereniging blijken bereid, zich in te zetten voor een zeer belangrijk aspect van het verleden van Heino, nl. de klederdracht.

Veel kleding is al verloren gegaan, doordat bij overlijden de kostuums vaak worden verdeeld of erger nog, worden weggegooid!

Toch is gebleken, dat er nog wel aan te komen is. De moeilijkheid is alleen, waar bevin-den zich deze kostuums en is men ook bereid, deze te laten zien of misschien zelfs te schenken aan onze vereniging, zodat ze niet verloren gaan.

Samen met onze fotoclub wordt getracht deze kostuums in ieder geval op foto vast te leggen.

Wij wachten met spanning af, wat het resultaat zal zijn van de contacten, die enkele leden reeds hebben met oudere inwoners van Heino.

M. van Eijk-Hof.

EEN HISTORISCH-GEOGRAFISCHE SCHETS VAN DE WORDING VAN HET CULTUURLANDSCHAP (IV)

Onder druk van de in aantal toenemende bevolking is de uitbreiding van het cultuurlandareaal sedert de vroege middeleeuwen niet overal op dezelfde wijze gerealiseerd. Regionaal zijn er soms grote verschillen, bijv. tussen het landschap in de provincies Drente en Overijssel.

In Drente ontbreken vrijwel geheel de individuele kampongtingningen. De zeer straffe markeorganisatie heeft dit tegengegaan. Hoe vond men hier de oplossing om meer mensen te voeden en te huisvesten? Gedeeltelijk werd dit bereikt door bedrijfsplitsing. Hierdoor ontstonden lange, smalle percelen. De bouw van de boerderijen bleef in kernen geconcentreerd. Zo ontstonden de esdorpen. Als de akkercomplexen te klein werden, ging men ze vergroten door zijdelingse uitbouw. Vanuit de esrand werden dan meestal smalle strookvormige percelen heide ontgonnen. Anderzijds werd de oplossing gezocht in het stichten van filiaal-nederzettingen. Aan de verkaveling is duidelijk te zien, dat dit jongere dorpen zijn. Al met al bepaalde de gemeenschap de ontwikkeling. De wei- en hooilanden, aanvankelijk in gemeenschappelijk gebruik, werden nu langzamerhand verdeeld en werden particulier eigendom. Deze percelen, meestal smal, werden loodrecht op de beekoevers geprojecteerd. Waar voldoende water was fungeerden sloten als perceelsscheiding. Hogerop werden ze afgegrensd door aarden wallen, begroeid met eiken struiken en ander hakhout.

In tegenstelling tot het vorige kenmerkt de provincie Overijssel zich juist door het voorkomen van vele individuele kampongtingningen. De invloed van de marken was minder groot. Omdat bij de vererving meestal één in aanmerking kwam om op te volgen, moesten de andere zoons wijken. Deze stichtten dan vaak zelfstandig "keuterbedrijfjes". Dat hier deze ontwikkeling wel werd toegestaan, zal in veel gevallen samen gehangen hebben met de dominante invloed van veel grondheren (ook binnen de marke). Deze bezaten namelijk veel woeste grond en door verkoop of verpachten kwamen weer inkomsten binnen. Dit leidde tot kleine oppervlakten bouwland en tevens ontstond op deze wijze een verspreide bebouwing.

Deze individuele kampen vertonen aanzienlijke variaties in ouderdom.

a. Huiskampen.

Deze zijn soms al 1500 jaar in gebruik; grootte tussen 1 en 5 ha; perceelsvorm onregelmatig afgerond.

b. Alleenstaande boerderijen (Einzelhöfe).

Deze zijn ontstaan in de middeleeuwen. Kenmerk: regelmatige opzet en grootschaligheid. Bouwlandoppervlakte ca. 5 - 10 ha en daar omheen grasland. Totale complex wel tot 100 ha. De invloed van de landheren en/of kloosters zal hier wel groot zijn geweest (voldoende personeel!)

Soms zijn deze bedrijven uiteengevallen in 2 eenheden. Dan ontstaan de toevoegingen Groot- en Klein-. Dit heeft geen betrekking op de omvang van het bedrijf: Groot- is het oudste erf, Klein- is het afgesplitste erf.

c. Keuterijen.

Dit zijn de jongste kampongtingningen, begonnen in de late middeleeuwen en voortdurende tot in onze eeuw. De percelen zijn over het algemeen wel regelmatig, maar klein. Ook de dikte, de kwaliteit en de samenstelling van het "zwarte" dek (zwarte bovenlaag) zijn verschillend.

Zo zien we, dat de ontwikkelingen in 2 aan elkaar grenzende gebieden totaal verschillend zijn geweest. Op kaarten van de Stiboka (Stichting voor bodemkartering) en op ruilverkavelingskaarten komt dit sterk naar voren.

W. Schuring.

DE RAMP TE HEINO

Op woensdag 27 augustus 1924, omstreeks half één 's nachts, vond er op de straatweg van Heino naar Raalte een ontzettend ongeluk plaats. Een autobus van de heer Doevelaar uit Raalte geraakte, terugkerende uit Heino, op de Raalterstraat in brand. (ongeveer ter hoogte van de huisnummers 22/24).

Zes van de zestien inzittenden vonden de dood in de vlammen, terwijl twee anderen, Willem Bannink en Antonia Hageman door een toevallig passerende auto van de firma De Graaf uit Zwolle naar het Sophia Ziekenhuis in Zwolle werden gebracht. De toestand van Willem Bannink was zeer ernstig, die van Antonia Hageman, die haar voet verbrandde, minder ernstig.

Het was 26 augustus de laatste dag van het Oranjefeest in Raalte en de firma Doevelaar maakte met de feestgangers plezierritjes naar Heino en terug met een nieuwe autobus, die de 21e augustus voor het eerst in gebruik genomen was. De heer Doevelaar had de bus, bestemd voor circa 16 personen, enkele weken er voor te Deventer gekocht. De wagen had een zijportier aan de voorkant en een portier achter; de zitbanken bevonden zich langs de lange kanten. De bak stond op een Ford onderstel. De carrosserie was echter nog niet geheel af.

In Raalte bracht Gerrit Jan Brouwer, één van Doevelaars familieleden, passagiers aan voor de bus. Zo deed hij ook weer tussen twaalf en één uur 's nachts. Was tevoren een dochtertje van Brouwer voor plezier meegereden, nu stapte zijn 15-jarige zoon Antonie in. Jan Doevelaar, die chauffeerde, reed langzaam en deed wel drie kwartier over het traject.

Omstreeks half één werd de terugtocht vanuit Heino naar Raalte ondernomen. Doch even buiten Heino zette Jan Doevelaar de wagen aan de kant van de weg omdat bleek dat een lantaarn weigerde. Even later sloeg uit het voorste gedeelte van de bus een vlam omhoog, die zich razend snel naar achteren verplaatste.

Gerrit Jan Brouwer sprong direkt uit het zijportier. Jan Doevelaar, de chauffeur, en zijn naast hem zittende broer Herman wisten zich, door een ruit tegenover het zijportier kapot te slaan, uit de bus te werken. Jan Doevelaar werd daarbij erg aan de handen gewond en kon door in een sloot te springen zijn brandende kleren blussen. G.J. Kemper, melkrijder uit Wijhe, had eveneens de tegenwoordigheid van geest een ruit in te slaan en zo naar buiten te komen.

Een zevental wielrijders, die naar Heino terugkeerden van het feest te Raalte en het ongeluk zagen gebeuren, stelden al het mogelijke in het werk om de ongelukkigen uit de brandende bus te redden. En het gelukte hen, zes der inzittenden te redden, niettegenstaande de hoge bouw van de carrosserie en het feit, dat de deur achterin de bus gesloten was en waarvan de steeksleutel in het bezit was van Herman Doevelaar. Ontzette tonelen speelden zich af in de bus. Allen, die er nog in zaten, drongen naar het portier aan de achterzijde, dat echter op slot was. De zeven fietsers deden wat zij konden, maar iedere passagier moest door het portierraam naar buiten getrokken worden. Door het gedrang in de wagen was dit heel moeilijk, daar de mensen zich aan elkaar vastgrepen. Intussen was de hitte in de autobus zo ontzettend geworden, dat van verdere redding geen sprake was. De wagen stond witgloeiend. In vijf minuten had zich de gehele tragedie afgespeeld. Toen de grootste hitte voorbij was, konden de gevolgen overzien worden.

Zes personen vonden een jammerlijke dood. Het waren:

Antonie Brouwer, oud 15 jaar, geboren 8 oktober 1908 te Heino, arbeider te Raalte. Zoon van Gerrit Jan Brouwer en Antonia Steijn.

Alberta Antonia Kappert, oud 15 jaar, geboren 20 juni 1909 te Raalte, dienstbode te Raalte. Dochter van Johannes Kappert en Gerritje Hulleman.

Antony Nuesink, oud 32 jaar, geboren 23 januari 1892 te Diepenveen, boerenknecht te Olst. Zoon van Albert Jan Nuesink en Johanna Bouwmeester.

Alberdina Christina Schaasberg, oud 23 jaar, geboren 7 juni 1901 te Raalte, dienstbode te Raalte.
en

Christina Johanna Schaasberg, oud 25 jaar, geboren 15 mei 1899 te Diepenveen, dienstbode te Raalte.

Dochters van Nicolaas Schaasberg en Alberdina Beltman.

Gerrit Jan Wissink, oud 35 jaar, geboren 10 november 1888 te Wijhe, boerenknecht te Raalte. Zoon van Jan Hendrik Wissink en Stevendina Hartkamp.

Later overleed nog in het Sophia Ziekenhuis te Zwolle op 29 augustus 1924:

Willem Bannink, oud 19 jaar, geboren 13 augustus 1905 te Heino, boerenknecht te Wijhe. Zoon van Derk Bannink en Johanna Lammerdina Jolink.

De eerste hulp verleenden de dokters Van de Berg en Postuma uit Raalte. Zeven licht gewonden konden met het rijtuig van de heer Blom uit Raalte, naar Raalte terug vervoerd worden.

Het waren Gerrit Jan Brouwer uit Raalte (de vader van de verongelukte Antonie Brouwer), die aan beide handen gewond werd; Dina ten Dam uit Raalte, ernstig gewond aan beide benen; Jan Doevelaar, gewond aan beide handen en aan het hoofd; Anna ten Dam uit Diepenveen; G.J. Kemper uit Wijhe, Willem Nijenkamp uit Raalte en Willie de Roos uit Raalte minder ernstig gewond. Alleen Herman Doevelaar kwam er zonder enige verwonding af.

De heer Anton Hartkamp, één der zeven wielrijders, en in die tijd woonachtig aan de Dalfserweg 10 te Heino, vertelde als ooggetuige het volgende: "Wij kwamen met z'n zevenen omstreeks kwart na twaalf van het feest te Raalte en begaven ons naar huis in Heino, toen we uit de tegenovergestelde richting heel langzaam de autobus van Doevelaar zagen naderen, waarvan slechts één lantaarn brandde. Bij de auto gekomen, stond deze geheel stil. Wij sprongen van de fiets en uit nieuwsgierigheid lichtten we, nog in feeststemming, eens met onze lantaarns van achteren naar binnen om te zien wie er zo al in zaten. Eén van de Doevelaars kwam naar ons toe en zei: "Jongens, je doet toch niet wat aan de auto?" Anders heb ik niemand buiten de auto gezien. Mijn kameraad beweert echter toen we kwamen aanrijden, te hebben gezien, dat er één voor de auto langs liep en waarschijnlijk met de lantaarn bezig was. We stonden nog zo'n beetje te schertsen, toen plotseling een helle vlam voor in de auto bij de chauffeur opsteeg en zich bliksemsnel naar achteren verplaatste. Dadelijk had ik mijn zinnen bij elkaar en riep: "Jongens, grijp toe". We gooiden de fietsen aan de kant en we deden wat we konden. Hoe we ook probeerden, de achterdeur was met geen mogelijkheid open te krijgen, daar ze op slot was en de chauffeur de steeksleutel in de zak had. Doevelaar stond echter zelf ook in brand, zodat daar geen heil te verwachten was. De meisjes en de jongens in de auto drongen allen naar achteren, zodat het een geweldig gedrang en geschreeuw was. En het was één vuurzee. Met grote moeite is het ons tenslotte nog gelukt een zestal inzittenden door het achterraampje er uit te trekken. Nadat ik er twee uitgehaald had, was er niets meer aan te redden. Mijnheer, het was verschrikkelijk, het was een onuitsprekelijk drama en ik ben er nog zwaar van in mijn hoofd."

Hoe kon nu een dergelijk ongeval gebeuren?

Volgens verklaringen van alleszins deskundigen zou het ongeluk te wijten zijn geweest aan de omstandigheid, dat, of bij het instorten van benzine, of bij het zien naar de inhoud van het reservoir, gebruik zou zijn gemaakt van vuur, in dit geval waarschijnlijk van een lucifer.

Het benzinereservoir bevond zich voorin de wagen bij de zitplaats van de chauffeur. Velen vroegen zich indertijd af, waarom dan toch de achterdeur gesloten was, waardoor het ongeluk zulke ernstige gevolgen had. Aan de achterzijde van de bus waren twee openslaande deuren, waarvan de één met een spanjolet aan de binnenzijde was gesloten. De tweede deur was gesloten met een losse kruk, die zoals later bleek, voorin de bus lag. Had iemand de tegenwoordigheid van geest gehad de spanjolet op te lichten, dan waren de beide deuren open gevlogen en zouden er waarschijnlijk minder doden te betreuren zijn geweest.

De verongelukten werden opgebaard bij de heer Bosch (nu café restaurant "De Zwaan"), terwijl de autobus in diens schuur werd geborgen en door politie werd bewaakt.

Het ongeluk veroorzaakte niet alleen in Heino en Raalte een gedrukte stemming. Er verschenen artikelen in zowel landelijke bladen als tijdschriften, waarbij ook de bouw en de konstruktie van autobussen en de voorschriften daarvoor ter sprake kwamen.

Koningin Wilhelmina verzocht de burgemeester van Raalte, de heer W.A.P. Kerssemakers, haar deelneming te betuigen aan de familieleden van de slachtoffers en informeerde naar de toestand van de gewonden.

Zaterdagmiddag de 30e augustus werden vijf van de verongelukte jonge mensen in Raalte ter aarde besteld. Tegen twee uur was het in Raalte een ongekende drukte op en om het plein bij de Ned. Herv. Kerk. Honderden vreemdelingen en verslaggevers hadden de reis naar Raalte gemaakt, om getuige te zijn van een schouwspel, zó droevig en zó aangrijpend, als nog nimmer was voorgekomen in Raalte.

Om kwart voor drie galmden de eerste sombere tonen van de dorpsklok over het dorp, ten teken dat de eerste rouwstoet binnen de kom van de gemeente was. Nadat door mevrouw Cramer, de echtgenote van de predikant, op elk der kisten een bloemstuk was gelegd, zette de stoet zich in beweging. De familie had de rijtuigen verlaten, om zich achter de wagen, waarin het stoffelijk overschot van haar zo droevig omgekomen familielid vervoerd werd, te scharen. Voorop gingen drie mannen met bloemstukken namelijk een grote krans van het gemeentebestuur van Raalte, een krans van Baron Bentinck van Schoonheten en een bloemstuk van de kerkeraad. Daarna volgde een eenvoudige boerenwagen met het stoffelijk overschot van de 15 jarige Bertha Kappert. Vervolgens weer een wagen met de 35 jarige Gerrit Jan Wissink; dan volgde de 15 jarige Antonie Brouwer en daarachter reden nog twee wagens met de 25 jarige Christina en de 23 jarige Alberdina Schaasberg.

Onmiddellijk daarachter de predikant ds. J. Cramer met een ouderling en een diaken, gevolgd door het dagelijks bestuur van de gemeente Raalte, bestaande uit de heren W.A.P. Kerssemakers, burgemeester, D. Durenkamp en H. Westenek, wethouders. Veel bloemstukken van familie en bekenden dekten de baren.

Nadat de vijf kisten in de grote groeve waren neergezet, schaarden de familieleden zich om het graf. Daarna werd het publiek, dat in drommen voor de ingang van het kerkhof wachtte, daarop toegelaten. Nadat allen een plaats hadden gekregen, sprak ds. J. Cramer van Raalte onder andere het volgende: "Wij zien hier voor ons vijf jonge mensen in

Het graf van Antony Nuesink te Wesepe.

de groeve liggen, omgekomen bij een ramp, welke niet alleen deze gemeente maar het ganse land in beroering heeft gebracht. Wij staan hier voor een raadsel Gods. Zien wij in deze vijf jonge levens, in één ogenblik door de zeis des doods weggemaaid, het woord van den Psalmist: het menschenleven is gelijk aan een bloem des velds, welke in de morgenstond bloeit en 's avonds wordt afgesneden en verdort''.

Diep onder de indruk verliet iedereen na de plechtigheid de begraafplaats. Des zondags gingen zeer velen op het kerkhof zien naar de laatste rustplaats van de omgekomenen. Het stoffelijk overschot van Antony Nuesink werd zaterdagmorgen op de begraafplaats te Wesepe ter aarde besteld. Buren droegen de kist grafwaarts en op het kerkhof sprak ds. C.H. Haas, predikant der Ned. Herv. Gemeente.

Willem Bannink werd dinsdagmiddag 2 september in Raalte op het kerkhof in het grote graf bijgezet. Toen de stoet het kerkplein was genaderd, werd evenals dat bij de begrafenis der andere slachtoffers was geschied, door mevrouw Cramer een krans op de kist gelegd.

Ds. J. Cramer voerde het woord en sprak naar aanleiding van Psalm 42 vers 12. Het gemeentebestuur liet zich officieel vertegenwoordigen door de burgemeester, de heer W.A.P. Kerssemakers en wethouder D. Durenkamp. Er was wederom een grote schare aanwezig om getuige te zijn van deze droevige plechtigheid.

Wat gebeurde er met de uitgebrande autobus?

Nadat deze door de justitie was vrij gegeven, verkocht de firma Doevelaar de bus aan een tweetal personen, die de ruïne op verschillende plaatsen in Nederland vertoonde zogenaamd om het publiek in te lichten over de juiste toedracht van het gebeurde en erop te wijzen waar eigenlijk het gevaar bij ongelukken als deze schuilt. Maar toen beide heren op het bureau van het Deventer Dagblad gevraagd werd of alléén deze bedoelingen bij hen voorzaten, bleek al heel spoedig, dat enkel winstbejag in het spel was.

Het gedenkteken

Na de begrafenis van de omgekomenen rees bij zeer veel mensen in Raalte de wens op het graf een gedenksteen te plaatsen, niet om hulde te brengen aan de overledenen, maar enerzijds om dat droeve feit in de herinnering te laten voortleven en anderzijds als blijk van sympathie jegens de ouders en familie der slachtoffers. Uit de burgerij werd een commissie gevormd voor het inzamelen van de benodigde gelden met als voorzitter ds. Cramer en als ere-voorzitter burgemeester Kerssemakers.

Op 27 mei 1925 's avonds om 7 uur was het zover dat de gedenksteen plechtig onthuld kon worden. Een dichte mensenmassa wachtte aan de ingang van het kerkhof, evenals op de 30e augustus van het voorgaande jaar. Onder de aanwezigen waren de burgemeester en de beide wethouders van de gemeente Raalte, verder vele raadsleden en de kerkeraad van de Ned. Herv. kerk. Allereerst voerde ds. Cramer het woord, die herinnerde aan de ramp; de herinnering levendig houden en het nageslacht aansporen tot grotere voorzichtigheid had de commissie beziel. Hij bracht dank aan Anton Hartkamp uit Heino, aan wiens moed en tegenwoordigheid van geest het te danken was, dat er nog enkele overlevenden aanwezig waren. Hij haalde hem uit het publiek naar voren en sprak hem verder toe: "Gij hebt geen ereteken of decoratie gehad. De grootste beloning voor een waar christen is de daad zelf, de dankbaarheid van allen, die ge gered hebt, de dankbaarheid der ouders, die door uw toedoen hun kind behielden".

Nadat de heer Hartkamp bedankt had voor de hem bewezen hulde, droeg ds. Cramer het gedenkteken over aan de gemeente. Vervolgens sprak de burgemeester Kerssemakers en gaf de plechtige verzekering, dat de gemeente dit monument in ere zal houden. Nadat de heer Kappert namens de ouders der slachtoffers had bedankt voor de eer aan hun kinderen bewezen, was deze droevige plechtigheid ten einde.

De gedenksteen, waarbij de grootste soberheid is betracht, is vervaardigd van Beiers graniet. Drie rechtop staande stenen naast elkaar, waarop de namen van de slachtoffers, de datum van het ongeluk en de bijbeltekst 1 Samuël 20 vers 3b "Daar is maar eene schrede tusschen mij en den dood".

De gedenksteen op de begraafplaats aan de Westdorplaan te Raalte, waarheen hij overgeplaatst werd na de ruiming in 1967 van de begraafplaats aan de Marktstraat. Alleen het kleine hekwerk waarmee het omgeven was, is niet meer aanwezig.

J.K. Pruim-Reinders.

Geraadpleegde bronnen:

Gemeente Archief Deventer (Dev. Dagblad en Dev. Courant)

Gemeente Archief Heino (Burg. stand)

Gemeente Archief Raalte (foto)

Gemeente Archief Zwolle (Burg. stand en Zwolsche Courant)

WIE IS WIE?

Deze keer een foto van een winkel uit ons dorp. Wiens winkel was het? Wat werd er verkocht? Welke naam staat er in cursieve letters geschilderd boven de winkel deur. Hoe laat ging de winkel 's morgens open en hoe laat 's avonds weer dicht?

Wie zijn de personen die op deze foto staan? Eigenlijk zijn er nog veel meer vragen die op een antwoord wachten.

Gaarne reacties aan: hr. Bisschop, tel. 1326.

Wie was wie?

De foto op blz. 8 van het maartnummer van Omheining, was niet van een Chr. mannenkoor maar van de Chr. Jongelingen Vereniging "Dient den Heere" 1895 - 1935 Heino. Oprichter was Ds. v. Voorst.

Voorste rij (van links naar rechts)

Jan Willem Veldhuis, Albert Wienen, Hendrik Baarslag, Jaap de Haan, Ds. Pot, Meester Stegeman (voorzitter) hoofd Chr. School, Willem Roebertsen, Gait Jan Dijk, Klaas Horstman.

middelste rij

Henk Neppelenbroek, ?, Willem Slendebroek, Jan Keizer, Hendrik Jan Bekedam, Derk Morrenhof, Jan Willem Veldhuis, Jo Roebertsen, Johan Stokvisch, Gerrit Jan Dijkslag, ?, Gerrit Jan Bosch, Albert Jan Jolink, ?, Harm Jan Snel, Jan Willem Lammersen, ?, Johan Bekkink, Henk Horstman, Gerrit Katerstede.

bovenste rij

Hendrik Jan Brouwer, Herman Vedders, ?, ?, ?, Dieks Wienen, Hendrik Dijk, ?, Albert Slotman, Ab Dijkslag.

Deze namen heb ik doorgekregen van hh. D.J. Eshuis, B.J. Lindeboom en W. Roebertsen. Waarvoor onze hartelijke dank!

DUURTE TIJDENS DE FRANSE BEZETTING

Op 20 maart 1811 geeft de maire van Heino aan de Prefekt te Deventer de volgende prijzen door:

1 pond rundvlees	3 stuivers
1000 pond hooi	16 à 17 gulden
1000 pond tarwe- of roggestro	9 à 10 gulden
(archief gemeente Heino)	

VAN DE BESTUURSTAFEL

De functies in het bestuur zijn als volgt verdeeld:

1e voorzitter	- de heer H. van der Veen
2e voorzitter	- de heer G.H. Elshof
1e secretaresse	- mevrouw J.K. Pruim-Reinders
2e secretaresse	- mevrouw H.T.M. Heuven-Neplenbroek
penningmeesteresse	- mevrouw H.T.M. Heuven-Neplenbroek
algemeen adjunct	- de heer G.W. Grootenhuis

Werkende leden, die gaarne de beschikking hebben over een pasje voor legitimatie, kunnen deze voor 1 september a.s. aanvragen bij de kontaktpersoon van hun werkgroep.

Via mevrouw D.A. Weulink-Jansen ontving de vereniging een groot aantal foto's van Heino, afkomstig van het Overijssels Dagblad.

De heer H. van der Veen ontving via een journalist van deze zelfde courant een "pak" fotokopieën van artikelen over de tweede wereldoorlog in Salland. Hartelijk dank!

Tijdens een bijeenkomst van "Plaatseling Belang" te Laag-Zuthem kreeg de heer Grootenhuis gelegenheid iets te vertellen over de historie van dat dorp. Hij deed dat aan de hand van een oude kaart en een aantal dia's.

De prot. chr. school "De Gouden Emmer" deed een beroep op onze vereniging bij de verwerking van een projekt over "de boerderij", dat op die school aan de orde kwam. De heer Grootenhuis heeft in diverse klassen dia's vertoond.

Mochten we andere scholen, verenigingen of groepen met iets dergelijks van dienst kunnen zijn, dan zijn we daartoe gaarne bereid.

Omheining

Contactblad van de Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint".

Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

Secretariaat: Davenschot 1, 8141 BB Heino
Tel. 05729-1986

Rabobank Heino: rek. nr. 3271.12.271

Gironummer van de bank: 800093

Amrobank Heino: rek. nr. 4192.74.006

Gironummer van de bank: 953047

Kontributies:

Leden f. 25,00 per jaar (elk volgend gezinslid f. 12,50 per jaar)

Donateurs f. 20,00 per jaar

Abonnees in Heino f. 15,00 per jaar

Abonnees buiten Heino f. 20,00 per jaar

Losse nummers f. 5,00

Algemeen informatie-adres:

G.W. Grootenhuis, Kruzebrink 36,
8141 WD Heino, tel. 05729-1661

Bestuur:

H. van der Veen,
Schoolstraat 10, 8141 EN Heino - voorzitter

J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino - secretaresse

H.T.M. Heuven-Nepelenbroek,
Raalterstraat 8, 8141 RM Heino - penning-
meesteresse

G.W. Grootenhuis,
Kruzebrink 36, 8141 WD Heino - algemeen
adjunct

G.H. Elshof,
Kolkweg 9, 8055 PS Laag-Zuthem

R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

T.M. Valkenaars-Tolenaar,
Veldhoekerweg 3, 8141 PH Heino

Werkgroepen:

1. Algemeen

Contactpersoon: H.A.M. van Eijk-Hof,
Grote Beukelaer 17, 8141 BM Heino

2. Algemene en/of Kerkgeschiedenis Heino

Contactpersoon: R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

3. Archeologie

Contactpersoon: R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

4. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: T.M. Valkenaars-Tolenaar
Veldhoekerweg 3, 8141 PH Heino

5. Dialekten

Contactpersoon: H. van der Veen,
Schoolstraat 10, 8141 EN Heino

6. Foto- en geluidsdocumentatie

Contactpersoon: D.A. Jager,
Davenschot 48, 8141 BD Heino

7. Genealogie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino

8. Natuur en Milieu

Contactpersoon: G.W. Grootenhuis,
Kruzebrink 36, 8141 WD Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redaktie-adres: Grote Beukelaer 17,
8141 BM Heino, tel. 05729-2208

Redactie:

H.A.M. van Eijk-Hof, Grote Beukelaer 17,
8141 BM Heino

C.A.M. Grasveld, Veldhoekerweg 1,
8141 PH Heino

T. Groot Beumer, De Spinde 6,
8102 LC Raalte

H. van der Veen, Schoolstraat 10,
8141 EN Heino

B. Kruger, Disselhof 5,
8141 WZ Heino (typiste)

W. Witteveen, Linde 19,
8141 ST Heino (vormgeving)

H.J.J. Hoppen, Marktstraat 14,
8141 GC Heino (vormgeving)

Druk: Sono Heino

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino
2e jaargang - nummer 3 - september 1982

INHOUDSOPGAVE

- blz. 38 't Groote Koers - J.K. Pruim-Reinders
De geschiedenis van een boerderij, waarvan alleen de naam nog voortleeft, omdat hij werd gegeven aan de nieuwe loods gemeentewerken.
- blz. 41 Heino in oorlogstijd - H. van Bommel
Projekt van de werkgroep geschiedenis.
- blz. 43 Gerrit Willem Dijsselhof (1866 - 1924) - H.C.J. Wullink
Een kunstenaar afkomstig uit onze omgeving.
- blz. 46 Wie is wie? - M. Bisschop
Reakties gevraagd op een oude foto.
- blz. 47 In en om de bijenstal (slot) - Louis Slurink
Op reis met het bijenvolk en het maken van een kunstzwerm.
- blz. 48 Een brief uit 1858 - hoe droog het toen was.
- blz. 49 Het gaat er Hoeks en Kabeljauws - Leo Ogink.
- blz. 50 Het Meistershuus - Henk van der Veen sr.
U weet toch waar dat staat?
- blz. 52 Van de bestuurstafel.
-

De kopie voor het volgende nummer moet uiterlijk 1 november a.s. binnen zijn bij het redactieadres: M. van Eijk-Hof, Grote Beukelaer 17, Heino.

'T GROOTE KOERS

Bij de opening van de nieuwe loods gemeentewerken vorig jaar op 26 november, kreeg deze de naam van " 't Groote Koers". De heer G.W. Grootenhuis had deze naam aangedragen omdat vroeger op die plek de boerderij " 't Groote Koers" stond. Bij de opening gaf hij over deze naam en boerderij een uiteenzetting.

In de doopregisters van de Hervormde Kerk te Heino komt de naam al in 1733 voor; op 20 september van dat jaar nl. wordt er in de Hervormde Kerk een zoon van Gerrit Blankvoort "aan het Coershuijs" gedoopt.

Wat betekent nu eigenlijk de naam 't Groote Koers?

In "Toponymie van het gebied tussen Overijsselse Vecht en Oude IJssel" van A.G. Koenderink lezen we:

"Korle", in de middeleeuwen ook "Curlo". In het Middelnederlands is "kur" een verspieder, een torenwachter, een uitkijkpost; in Oost Nederland voorkomend als "Koer". Een "Koer" was een hoger gelegen plaats, waar men moest waken voor de veiligheid der markebewoners, bijv. bij de nadering van een vijand, van veerovers of hoog water. In het Middelnederlandsch Handwoordenboek van Verdam vinden we:

"Coere" of "cure", uitkijk, wacht, ook: wachttorentje, een punt van waar men den omtrek kan overzien, "coerwachte". "Coeren, coren, curen": de wacht houden, op den uitkijk staan. "Coerhuus": wachttoren.

"Coerer", ook "coerwachter": wachter, torenwachter.

De heer M. Schönfeld schrijft in "Veldnamen in Nederland":

Landweer is een verdedigingswerk. Hier had men uitkijkposten en wachtposten. "Koeeren" betekent op de uitkijk staan.

Wie er allemaal door de jaren heen op " 't Groote Koers" hebben gewoond of eigenaar zijn geweest, is een moeilijk te achterhalen zaak.

Nemen we de telling in het jaar 1798 van de Gereformeerde Gemeente van Heino (dit is de Ned. Herv. Kerk) dan wonen er in dat jaar op " 't Groote Koers": Jan Lamberts en zijn vrouw Gesien Harms, Gerrit Jan, Gerrit Jan Jans, Grietje Jans, Lambert Jans, Hendrik Jans, Geerlig Egberts en Hanne Hendriks.

In het jaar 1843 en wel op 29 mei verkoopt de heer Christiaan Fredrik Dietzigus (grondeigenaar) " 't Groote Koers" aan Jan Brouwer.

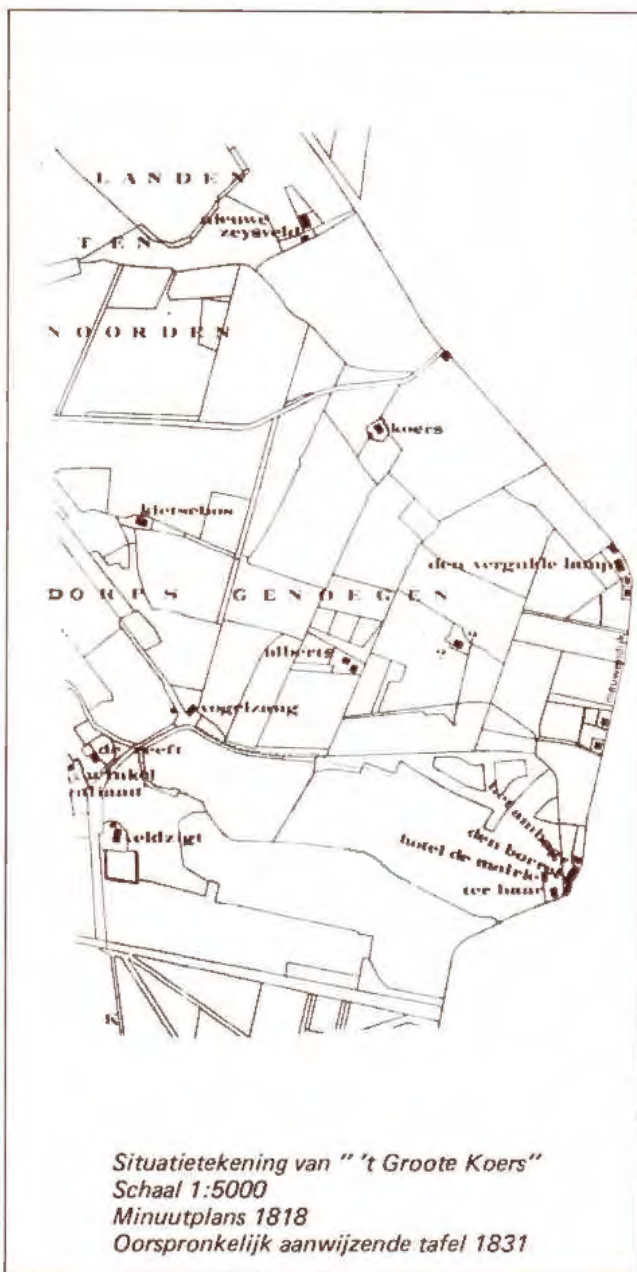
Christiaan Fredrik Dietzigus koopt op 2 juni 1823 het erve en goed "Blankvoort" te Heino. In de periode 1823-1843 wordt hij tevens eigenaar van „'t Groote Koers".

Waarom de heer Dietzigus in Heino is komen wonen is niet bekend.

Omstreeks 1770/1775 wordt hij te Berlijn geboren en hij trouwt op 30 oktober 1795 te Amsterdam met Joanna de Haan uit Kampen. Godsdienst: Luthers. Op 20 september 1825 komt Joanna de Haan te Heino te overlijden; daarna hertrouwt Christiaan F. Dietzigus op 19 december 1825 te Heino met Geertruida Kalferink, gedoopt in juli 1796 in de RK Kerk te Borne en dienstmeid van beroep. Uit dit huwelijk worden te Heino drie dochters geboren. Kort na het overlijden van de oudste dochter in 1841 vertrekt het gezin Dietzigus op 1 januari 1842 naar Enschede.

Zoals reeds eerder genoemd, koopt Jan Brouwer " 't Groote Koers" op 29 mei 1843. Jan Johannes Brouwer is landbouwer van beroep; godsdienst RK.

Als zoon van Evert Brouwer en Wilhelmina Albers wordt hij in 1806 te Olst geboren.

Hij trouwt met Berendina van der Linde, geboren in 1811 te Olst als dochter van Jan van der Linde en Willemina Mannes.

Jan Brouwer overlijdt op 29 juli 1856 te Heino en zijn vrouw blijft met drie kinderen achter, te weten: Willem, Everdina en Johannes, respectievelijk 16 jaar, 12 jaar en 9 jaar oud.

Berendina van der Linde neemt daarom een knecht in dienst en wel Hendrikus Rientjes uit Zwollerkerspel, die op 27 augustus 1856 naar Heino komt. Op 18 juni 1857 trouwt Berendina van der Linde op 45-jarige leeftijd met Hendrikus Rientjes, die dan 28 jaar oud is. Hij is een zoon van Egbert Rientjes en Zwaantje Scholte en werd in september 1828 te Zwollerkerspel geboren. Door zijn huwelijk met Berendina van der Linde wordt Hendrikus Rientjes eigenaar van " 't Groote Koers". Doch na het vertrek van dochter Everdina Brouwer in 1864 naar Olst, het overlijden van Johannes Brouwer in 1866 en het overlijden van Willem Brouwer in 1867, die hulp-onderwijzer is te Heino, gaat Hendrikus Rientjes met zijn vrouw op 1 maart 1872 in het dorp Heino wonen en oefent dan het beroep van voerman uit, later van vrachtrijder. Na het overlijden van zijn vrouw op 18 juni 1878 te Heino, hertrouwt hij in 1880 op 52-jarige leeftijd met de 31-jarige Antonia Bosch uit Raalte, dochter van Antony Bosch en Everdina Jonker. Uit dit huwelijk worden vier kinderen geboren en

wel: Antonius Egbertus op 12 augustus 1881 te Heino (voor een levensbeschrijving van Mgr. A.E. Rientjes, zie "Omheining" nummer 3 van september 1981); Susanna Berendina op 6 april 1883 te Heino (zij trouwt op 27 mei 1908 te Heino met Hermanus Antonius van Schooten); Gerhardus Johannes op 5 januari 1885 te Heino en Hendrikus Everhardus op 22 februari 1888 te Heino.

Om weer op " 't Groote Koers" terug te komen, in 1872 komt het aan Derk Kuiper, geboren op 16 december 1825 te Raalte. Hij trouwt op 26 april 1855 te Heino met Aaltien Hulsebosch. De eerste jaren van zijn huwelijk woont hij in bij zijn schoonouders Egbert

Hulsebosch en Janna Zeeman. Zijn oudste zoon Egbert Albert Kuiper, geboren 24 april 1856 te Heino is de vader van Johanna Aleida Dijk - Kuiper, geboren in 1894 en momenteel wonende in het bejaardenhuis "De Maat" te Heino.

Zij weet zich nog te herinneren, dat toen zij naar school ging - ze woonde eertijds aan de Molenweg - zij over het land liep van 't Koers, dat toen eigendom was van haar grootvader. Er stonden in die tijd nog enkele appel- en notebomen.

De boerderij " 't Groote Koers" is zo goed als zeker rond de eeuwwisseling verdwenen. Omstreeks 1903 koopt de heer Baarslag het land aan waarop " 't Groote Koers" stond en hij is eigenaar tot 4 januari 1965.

Dan koopt de gemeente Heino de grond voor industrieterrein.

De firma Witteveen daktechniek bv uit Raalte koopt de grond weer aan van de gemeente Heino en zet er een loods op. Enkele jaren later verkoopt de firma Witteveen de grond met opstallen aan het daarnaast gelegen bedrijf van de heer W. Eilander, die het op zijn beurt weer terug verkoopt aan de gemeente Heino op 20 februari 1981. De gemeente Heino laat de loods verbouwen en zo kan op 26 november 1981 de nieuwe gemeentewerf " 't Groote Koers" geopend worden.

J.K. Pruijm-Reinders.

De heer H.J. Neimeijer, wethouder, onthult de naam van de nieuwe gemeentewerf met een toepasselijk voorwerp, een mesthaak.

HEINO IN OORLOGSTIJD, PROJECT VAN DE WERKGROEP GESCHIEDENIS

Het vorig jaar werd in de werkgroep geschiedenis het idee geopperd om eens aandacht te besteden aan de geschiedenis van Heino in de jaren '40-'45. Het bleek toen, dat er verschillende wegen waren waarlangs wij een inzicht konden krijgen in de lotgevallen van onze gemeente in die bewogen jaren.

In het boek van J. Bieleman over Heino staan wel enige gegevens uit die jaren, maar de schrijver behandelt toch voornamelijk een vroegere periode.

Een belangrijke bron wordt uiteraard gevormd door de archieven die betrekking hebben op Heino. Dit zijn vooral overheidsarchieven en daarin vinden we diverse maatregelen, verordeningen enz. die in die tijd vastgesteld zijn. Archiefonderzoek is dus zeker nodig.

Verder werd het voorstel gedaan om oude jaargangen van De Wijheenaar, de krant die hier onder de naam Heino'se Courant verscheen, door te nemen op zoek naar gegevens betreffende onze gemeente. Met dat doel werd contact opgenomen met de Oudheidkamer in Wijhe, waar een hele serie ingebonden jaargangen van deze krant wordt bewaard. Dank zij de medewerking van de heer J. Janssen, beheerder van de Wijhesse Oudheidkamer, worden daar nu al enige tijd "leesavonden" georganiseerd voor leden van onze werkgroep. Begonnen is met de jaargangen 1940, 1941 en 1942, maar in dat laatste jaar werd helaas de uitgave van de krant gestaakt. Toch hebben we uit die beginjaren van de oorlog al veel interessante gegevens kunnen noteren. Momenteel worden ook jaargangen uit de periode voorafgaande aan de oorlog doorgenomen, want ook de crisisjaren zullen in ons onderzoek worden betrokken.

Tenslotte is er nog de belangrijkste bron: de verhalen van de inwoners van Heino zelf. Het gaat daarbij om het persoonlijke aspect dat in de officiële bronnen zo vaak ontbreekt. Hoe hebben de Heinoërs zelf de oorlog ervaren? Velen van hen wonen hier nog en zouden ons veel kunnen vertellen.

Daarom is een drietal leden van onze werkgroep begonnen om in gesprekken met oudere Heinoërs te trachten die tijd van vroeger weer op te halen en deze verhalen vast te leggen. Het spreekt vanzelf dat deze gesprekken een vertrouwelijk karakter hebben. Wanneer ooit de oorlogsgeschiedenis van Heino in een of andere vorm te boek gesteld zou worden, zal vooraf aan alle daarin genoemde personen toestemming tot publikatie worden gevraagd.

Naar ons inmiddels is gebleken, is er over de oorlogsjaren in Heino door verschillende personen al eens eerder geschreven. Zo bestaat er een zeer levendig verslag getiteld "Oorlogskroniek 1944-1945", kort na de oorlog geschreven door één van de paters van het seminarie, dat in die tijd in het Nijenhuis was gevestigd. Hij beschrijft de lotgevallen van de paters en studenten in de laatste zeven maanden vóór de bevrijding. De communiteit moest op 22 september 1944 het gebouw ontruimen om plaats te maken voor geëvacueerde N.S.B.-ers en werd toen ondergebracht in Lierderholthuis. De bevrijding van Lierderholthuis door de Canadezen op 13 april 1945 wordt uitvoerig beschreven. In deze kroniek wordt geregeld aandacht besteed aan wat er zoal in de gemeente gebeurde en is daarom voor ons doel bijzonder waardevol.

Verder werd er ruim 10 jaar geleden in het parochieblad van Heino een verslag gepubliceerd over de gijzeling van 62 Heino'se ingezetenen, die vlak vóór de bevrijding door de Duitsers werden weggevoerd.

Na vele angstige momenten te hebben doorgemaakt keerden allen na vier dagen weer gezond en wel in het dorp terug. Wellicht is er over deze gijzeling al meer geschreven en in elk geval is het verhaal van één van de gijzelaars later op de band vastgelegd. Een gebrandschilderd raam in het gemeentehuis herinnert nog aan deze dramatische gebeurtenissen.

Een van de onderwerpen die in een oorlogsgeschiedenis van Heino niet mogen ontbreken is het opnemen van evacués en onderduikers in de gemeente. Toen in het begin van 1943 de bewoners van de kuststrook moesten evacueren, werden ruim 50 van hen in Heino ondergebracht. Later, tijdens de hongerwinter, kwamen veel mensen uit het westen naar deze streken om voedsel te halen en kinderen uit de grote steden werden in Overijssel (ook in Heino ?) bij boeren ondergebracht.

Met het oorlogsgeweld zelf kreeg onze gemeente eveneens te maken. In de meidagen van 1940 sneuvelden drie Heinoërs bij de verdediging van ons land. In de latere oorlogsjaren vielen er nog verschillende slachtoffers in de gemeente, o.a. toen schepen in de Nieuwe Wetering gebornbardeerd en beschoten werden.

Zowel in 1940 als bij de bevrijding in 1945 werd vrij veel materiële schade aangericht, vooral de bruggen in de gemeente moesten het ontgelden. Ook zijn er verschillende kerken V2's op grondgebied van Heino neergekomen.

Door de mobilisatie en de oorlog ontstonden soms situaties die ons nu hoogst merkwaardig voorkomen. Zo lezen we in een raadsverslag van Heino uit september 1939, dat in verband met de vordering van motorrijtuigen bij de gemeente het verzoek was binnengekomen van enige ingezetenen om te mogen beschikken over de brandweerauto voor het op gang houden van hun bedrijven. De raad gaf toestemming aan de firma Hooglugt en de heer Veldkamp om de brandweerwagen te gebruiken tegen een vergoeding van 2 gulden per dag.

Ongetwijfeld zijn er meer van dit soort toestanden geweest, die nog in de herinnering leven en die waard zijn om vastgelegd te worden. Misschien zijn er onder u ook die hun belevenissen hebben opgeschreven of die indertijd een dagboek hebben bijgehouden. Met een kopie daarvan zouden wij al zeer geholpen zijn!

Kortom, iedere Heinoër die, op welke wijze dan ook, een bijdrage zou kunnen leveren aan een beschrijving van de geschiedenis van Heino in crisis- en oorlogstijd zouden wij vriendelijk willen verzoeken even contact met ons op te nemen.

Namens de werkgroep
H. van Bommel.

(naschrift van de redactie:

In hun boek "Het dorp aan de Oude Wetering" besteden Leo Ogink en Ton Groot Beumer ook enige aandacht aan W.O. II, blz. 87-93).

STREEKNAMEN VOOR PLANTEN

Een kleine greep uit: Kleyn, Planten en hun namen (Meulenhoff 1970).

Perzikkruid (olygonum persocaria): wilde wilg, reek, bloedblad, jezuskruid, christuskruid.

Salomonszegel (polygonatum odoratum): adderkruid, motte met biggen, jacobsladdertje.

Kievitsbloem (fritillaria melegrisi): kievitsei, eierbloem, kievitstulp, witte tulp.

Sneeuwkllokje (galanthus nivalis): winterliedertjes, sneeuwbloempje, nakend eersien.

herderstasje (capsella bursa-pastoris): tasjeskruid, moderstasje, lepeltjesdief,-blad, -kruid.

korenbloem (centaurea cyanus): roggebloem, blauwbol, tremse.

klissen (arctium): kleveklasse.

Weet U nog andere benamingen dan die hier gegeven zijn, graag even een seintje naar: G. Berends-Drost, Fabiusstraat 3, tel. 2389.

(Red.)

Van de heer Wullink uit Zwolle, een lid van onze vereniging met grote belangstelling voor regionale geschiedenis, plaatsen we het volgende artikel over de kunstenaar Dijsselhof. Voor zo ver we hebben kunnen nagaan is er geen genealogische binding te leggen naar de hedendaagse Heinoërs met deze naam.

De ouders van deze kunstenaar hebben gewoond in Hoog-Zuthem op "de Aalvanger" (nu Van der Voort). Later verhuisden ze naar Dalmsholte, waar nog Dijsselhofs wonen.

GERRIT WILLEM DIJSSELHOF 1866-1924

De tijd rond de laatste eeuwwisseling heeft op het gebied van de bouwkunst, kunstnijverheid en grafiek veel tot stand gebracht. De korte duur van deze opbloei der kunsten en het feit dat een kleine, bemiddelde klasse zich de luxe van dergelijke produkten kon veroorloven, heeft er toe bijgedragen dat de gewone man nauwelijks weet had van dit alles. De kunst bereikte hem niet.

Toch hebben wij het over een boeiende periode, vol van vernieuwingen en experimenten "welke meer heeft opgeleverd, ook meer uitstralende invloed heeft gehad, dan men tot dusver wist of wilde weten", aldus H. Redeker in het boek *De Wereld van de Jugendstil* door I. Cremona (Ned. vertaling O.M. Brouwer-van Velthoven, A'dam, 1969). Binnen de Nederlandse stroming van de nieuwe kunst, art nouveau of jugendstil, heeft de uit onze streek afkomstige kunstenaar Gerrit Willem Dijsselhof een geheel eigen, voorname plaats ingenomen. Geboren op 8 februari 1866 op het oude erve De Kroon, lag het bepaald niet voor de hand dat hij zijn afkomst zou verloochenen. Het boer worden werd echter spoedig ter zijde geschoven. Het getuigde van moed toen zijn ouders, Egbert Dijsselhof en Janna van der Voort, besloten om aan de kunstzinnige ambities van hun jongste zoon toe te geven en hem in de gelegenheid stelden een opleiding tot tekenaar en schilder te volgen. Belangrijke voorwaarde was echter dat hij diploma's moest halen. Een redelijke eis, want je brood verdienen met tekenen of schilderen betekende maatschappelijk gezien bijkans een sprong in het duister. Intussen deed Gerrit Willem niets liever dan tekenen. Foto's uit kranten waren voor hem gewilde tekenvoorbeelden. Met de flora en fauna van het karakteristieke weidelandschap van Zwollerkerspel was hij jong vertrouwd. Juist de jugendstilkunstenaar, met zijn belangstelling voor het decoratieve, ontleende veelal aan flora en fauna de versieringsmotieven.

Men doet de persoon en het werk van Dijsselhof tekort door hem zonder meer als aquariumschilder af te schilderen. Weliswaar wordt hij onze niet overtroffen aquariumschilder genoemd (A. van der Boom), zijn grote verdiensten liggen evenzeer op het gebied van de kunstnijverheid, in het bijzonder de boekverluchting en de meubel- en interieurkunst. Dienaangaande kan worden opgemerkt dat hij van jongsaf aan zich aangetrokken voelde tot het vak van meubelmaker, timmerman of zoiets; de betimmering en de meu-

bels in de Haagse Dijsselhofkamer werden naar zijn ONTWERP vervaardigd in de werkplaats van de firma Van Wisselingh te Amsterdam.

Het is de verdienste van Jhr. van Heemskerk van Beest geweest, die het talent onderkende en hem op het rechte spoor zette. Deze ex-zeeofficier, een verdienstelijk schilder, verbleef gedurende de jaren 1879-1885 te Dalfsen, zodat de veronderstelling lijkt gerechtvaardigd dat Dijs, zoals zijn vrienden hem noemden, vanuit zijn toenmalig woonoord Dalmsholte een tijdlang de lessen heeft gevolgd. Spoedig liet hij zich echter als leerling inschrijven aan de Haagse Akademie (1882-1885), waarna een verhuizing naar Amsterdam volgde alwaar lessen werden gevolgd aan de Rijksnormaalschool voor Tekenonderwijzers en de Rijkschool voor Kunstnijverheid. Tot zijn vrienden behoorden Theo Nieuwenhuis, Zijl, Mendes da Costa, De Mesquita en Lion Cachet. Met eerstgenoemde ondernam hij verre studiereizen.

In dit kader kan niet nader op het werk worden ingegaan. Toepasselijk in dit verband lijkt mij de wijze en bondige opmerking van zijn dochter: "het werk van mijn vader spreekt voor zichzelf". Enige landschappen in het Rijksmuseum te Amsterdam zijn in impressionistische stijl opgezet. Steeds meer manifesteerde zich in hem de sierkunstenaar, gesteund en goed aangevoeld door zijn vrouw Maria W.V. Keuchenius (1865-1960), die tekenlerares was aan de Amsterdamse Dagtekenschool.

Een in Amsterdam in het voorjaar van 1891 gehouden expositie, ter gelegenheid van een lustrumviering van de vereniging Arti et Amicitiae, mondde voor hem uit in een eclatant succes. Jan Veth stak in lovende bewoordingen de loftrumpet en ook H.W. Mesdag liet zich niet onbetuigd. Weldra volgde algemene erkenning en waardering na het verschijnen van het boek Kunst en Samenleving (1894), in het Nederlands bewerkt

Goud- en zilversjes in een aquarium. Foto Rijksmuseum Amsterdam.

door Jan Veth en "verciert met talrijke vignetten, in hout gesneden door G.W. Dijsselhof."

Vermeldenswaardig is de samenwerking met Theo Nieuwenhuis en Carel Lion Cachet in de tijd dat zij voor de firma Van Wisselingh te Amsterdam werkten. De firmanten van dit atelier hebben Dijsselhof gepousseerd, de betekenis hiervan mag niet worden onderschat. Toen er weinig opdrachten binnenkwamen, legde hij zich voornamelijk toe op het schilderen van aquariumstukken, door zijn leerling R.W.P. de Vries "wonderbare

Dijsselhof voorzag zijn werk van het volgende initialen-merk

Zijn handteekening was als volgt:

aquariumvisioenen" genoemd. Het is verheugend dat door schenking de Stichting Hannema-De Stuers Fundatie, gevestigd in kasteel Het Nijenhuis bij Heino, zeer recent een tweetal aquariumstukken aan haar collectie kon toevoegen en men nu dichtbij huis deze doeken kan gaan zien.

Dijsselhof overleed te Overveen op 14 juni 1924. Met hem ging een eenvoudig en hartelijk mens heen, immer veel van zijn krachten eisend wanneer het zijn werk betrof, want niets werd aan het toeval overgelaten. De begrafenis vond plaats op 18 juni op de algemene begraafplaats te Bloemendaal. Lion Cachet, die zijn vriend als de grote voorganger van onze kunstnijverheid beschouwde, getuigde, dat indien de overledene onder betere maatschappelijke verhoudingen had geleefd, hij tot grote dingen voorbestemd ware geweest.

In 1925 vond in het gebouw van Arti et Amicitiae te Amsterdam een herdenkingstoonstelling plaats. In tenminste veertien Nederlandse musea vinden wij Dijsselhofs, meestal aquariumstukken. Het Haagse Gemeente Museum kon in 1931 de Dijsselhofkamer verwerven, een interieur van hoog niveau uit de jaren 1895/96. In onze nationale hoofdstad (nieuw-zuid) blijft zijn naam verbonden aan het Dijsselhofplantsoen en de aldaar gevestigde kliniek.

H.C.J. Wullink.

Naschrift

Allen die mij tot dusver behulpzaam waren bij het aanreiken van informatie wil ik op deze wijze dankzeggen. Het zijn met name Dijsselhofs dochter, mevrouw J.R. Dijsselhof, het Gemeente Archief en het Prov. Ov. Museum te Zwolle, het Rijksmuseum te Amsterdam en mevrouw W.B. Dijsselhof te Zwolle.

In deze bijdrage werd hoofdzakelijk gebruik gemaakt van de volgende literatuur:

Boom, A. van der	C.A. Lion Cachet (Bussum, 1952)
Braches, Dr. E.	Het boek als Nieuwe Kunst (Utrecht, 1973)
Gans, Dr. L.	Nieuwe Kunst (Utrecht, 1965)
Hannema, Dr. D.	Enkele mededelingen tot 1 febr. 1982 (Uitg. Hannema-De Stuers Fundatie)
Harpen, N. van	G.W. Dijsselhof (Maandbl. Beeld. Kunsten 1924)
Scheen, P.A.	Ned. Beeldende Kunstenaars (A'dam, 1963)
Vries, R.W.P. de	G.W. Dijsselhof (A'dam, 1912)

In de rubriek "Wie is wie?" deze keer een foto uit de oorlogsjaren. Is deze foto gemaakt in de oorlog of vanwege de bevrijding?

Als het hier een optocht betreft, wat viel er dan te vieren? Wie zijn de personen op deze wagen en waarom die verschillende uniformen?

Waar is deze foto gemaakt?

Gaarne reacties aan: hr. Bisschop, tel. 1326.

WIE WAS WIE?

In de juni-uitgave stond een foto afgebeeld van een winkel uit de Dorpsstraat. Het betrof hier de manufacturenhandel en kleermakerij van Th. Vlierhuis. Dit stond in fraaie sierletters ook boven de winkeldeur.

De personen van l.n.r.: Dies Vlierhuis, Anna Vlierhuis, Th. Vlierhuis (met pet, in het midden) kind zes jaar is Toine Vlierhuis, mevr. Vlierhuis-v. Dielen. Man op de fiets is waarschijnlijk familie.

De foto is gemaakt in 1915.

Met dank aan Mej. F. Vlierhuis die de moeite heeft genomen om deze gegevens te verzamelen.

IN EN OM DE BIJENSTAL (slot)

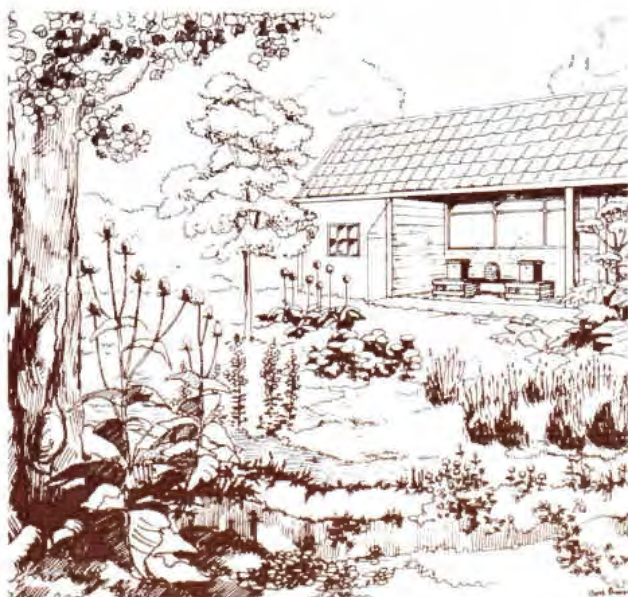
Reizen met volken.

Doel van het reizen.

Bij de vraag naar de eigenlijke betekenis van het reizen beginnen we met het hoofddoel, d.i. het benutten van betere drachtmogelijkheden en daardoor het verkrijgen van een grotere honingopbrengst.

Een plezierige bijkomstigheid van het reizen naar het fruit en nog enkele andere drachten is het bestuivingsgeld dat een minder goede honingooft gedeeltelijk goedmaakt. Immers fruitkwekers e.d. doen graag een beroep op de imkers en betalen graag een bedrag (ong. f 35.00) per volk voor plaatsing in de kwekerij. Bovendien brengt het reizen een stuk vrijetijdsbesteding,

avontuur en "blijde verwachting" met zich mee, waarvan men zich moeilijk een voorstelling kan maken als men dat aspekt van de imkerij niet zelf heeft meegemaakt. Tenslotte mogen we niet vergeten, dat het meewerken aan de bestuiving van kruiden en gewassen voor de natuur en dus voor de mens van zeer grote betekenis is.

Reizen naar het koolzaad.

Zo omstreeks half mei (een imkergewoonte is de zaterdag het dichtst bij 10 mei) worden de bijen op het koolzaad geplaatst. De avond daarvoor worden de kasten klaargemaakt voor de reis. Als alle bijen 's avonds binnen zijn worden de vliegplanken gesloten en de kasten op vracht- of aanhangwagens geladen en ze blijven daar 's nachts op staan. De andere dag wordt omstreeks 6.00 uur afgereisd richting Flevopolder. Daar is een verzamelpunt waar honderden kasten worden aangevoerd uit het hele land. Ja zelfs uit België. Vanuit dat verzamelpunt wordt per vereniging een plaats aangewezen. Als de kasten goed zijn neergezet, wordt beschermende kleding aangetrokken omdat door het reizen de bijen een beetje humeurig worden. Dan worden, zoveel mogelijk tegelijkertijd, de vliegplanken geopend en de kleine straaljagers rollen achter elkaar de kasten uit. Ze vliegen eerst nog wat verward door elkaar maar ze oriënteren zich al gauw en gaan dan driftig de zo fel begeerde honing (nectar) verzamelen. De opbrengst is gegarandeerd, afhankelijk van het weer natuurlijk. Het volk groeit snel en het maakt zich gereed om te overleven, dus om te gaan zwermen. Er zijn natuurlijk nog veel meer drachtgebieden o.a. acacia, distel, dop- en struikheide. Hiervan is de opbrengst vaak veel minder en daarom ook duurder.

Iets over het zwermen.

In de loop van het voorjaar, naarmate de temperatuur stijgt en de plantenwereld in volle bloei geraakt, groeit het bijenvolk naar het hoogtepunt van haar bestaan, de zwermperiode. Laten we het volk aan haar natuurlijke lot over, dan kunnen we getuige zijn van dat prachtige zwermfestijn, dat uniek is in de dierenwereld. Bij de oude korfteelt liet men het volk inderdaad zijn gang gaan, met het gevolg, dat er in de zwermtijd dagelijks meerdere zwermen afkwamen en geschept moesten worden. Op het platteland was dat geen bezwaar, aangezien er altijd wel iemand thuis was die dat karweitje opknapte.

Voorts leverde de omgeving ook geen problemen op want elke imker had in de nabijheid van zijn stal wel een aantal vruchtbomen, waar de zwerm zijn eerste heenkomen zocht. Thans ligt de situatie voor het merendeel van ons geheel anders; de imker heeft doorgaans zijn werkkring elders en moeder de vrouw moet weinig van dat stekerige zwermgedoe hebben. Gelukkig kunnen we dit zwermgebeuren nu met kastvolken beter regelen. Dit heeft ook als voordeel dat we meer honingopbrengst hebben. Immers als een volk zwermt, verlaat ongeveer de helft van de bijen met de **oude koningin** hun woning, dus hebben we minder haalbijen. Door nu zelf de oude koningin met een aantal bijen in een nieuwe kast of korf te doen, voorkomen we het natuurlijke zwermen, we lopen dan tenminste niet het risico dat de oude koningin er vandoor gaat. Dit ingrijpen noemen we "een kunstzwerm maken". Het oorspronkelijke volk zit nu dus zonder koningin maar zo gauw ze deze missen gaan ze koninginncellen bouwen en wordt na verloop van tijd een jonge koningin geboren. De kring is nu rond, d.w.z. het voortbestaan van de soort is verzekerd.

Ik hoop dat u met plezier deze artikelen over de bijen hebt gelezen.

U kunt er nog meer plezier aan beleven door zelf bijen te gaan houden.

Als dat zo is, bel dan even.

Louis Slurink,
Schoolbosweg 1a, 8141 PX Heino,
05729-2124.

No. 131

't Reelaer den 24 Junij 1858

Verwachtingen
van den oogst

Naar aanleiding van UWHEd.Gestr. besluit van 24 Julij 1857 prov. blad No. 55 een verslag behorende in te zenden omtrend de verwachtingen van den te velde staanden oogst zien wij tot ons diepe leedwezen ons genoodzaakt te melden dat die verwachting buiten mate ongunstig is; wat den oogst van de graangewassen en den aardappel zal zijn laat zich nog met geene enkele zekerheid bepalen. Al te zeker echter is het dat de voornaamste steun van onzen vaderlandschen landbouw het gras hier totaal is mislukt. Het gebrek gaat alle menschenheugenis te boven, het vee wordt gedreven in de hooilanden in welke zelve ook niet is, in andere strecken, uit de weiden die geheel verdord liggen, op het heideveld. — De vooruitzigten van den landman zijn donker gelijk nimmer het geval was.

Burgemeester en Wethouders van Heino,
(get) De Vidal de St.Germain.

Aan
Den Heere Commissaris des Konings
in Overijssel.

HET GAAT ER HOEKS EN KABELJAUWS

In november 1944, een paar maanden na de bevrijding van Parijs, bezocht Winston Churchill de Franse hoofdstad. Staande op het balkon van het stadhuis wilde hij de Parijse bevolking toespreken en begon hij zijn speech met de gevleugelde woorden: 'Pas op, ik ga Frans spreken!' Deze uitspraak van Churchill heb ik nodig om het volgende onderwerp aan de orde te stellen, te weten: Heino.

Als Lierderholthuizenaar, hetgeen niet per definitie inhoudt dat men zich een cosmopoliet mag noemen, wil ik iets over Heino zeggen. Ik weet het, ik begeef me op glad ijs. Maar ik meet me de doeltreffendste houding aan die men zich kan aanmeten bij het schrijven van zo'n artikel: doen alsof je altijd gelijk hebt. Dus pas op, Heino is het onderwerp!

Op een warme, laatste avond van augustus in 1978 werd tijdens een boekpresentatie een talrijk publiek in het Parochiehuis van Lierderholthuis de volgende zin voorgehouden. Diny Nijhof sprak hem uit en hij was bedacht door Peter Weller, toen nog woonachtig aan de Kerkslagen in Lierderholthuis, thans Heinoër. De zin luidde: 'Tussen Harderwijk en Enschede ligt achter hoge bomen het dorpje Heino'. Het publiek griffelde eerst om tenslotte in schaterlachen uit te barsten.

Wat was het? Een aardige grap of enig ziekelijk chauvinisme uit een dorp dat op bepaalde momenten een gedreven eenheid vormt? Ik denk beide. Lierderholthuis is een gedreven eenheid. Nagenoeg geheel katholiek. Vrijwel éénieder met een agrarische achtergrond. Elkaar ontmoetend in hetzelfde café, in dezelfde sociëteit of in de verschillende verenigingen. Slechts één quasi politieke partij: het plaatselijk belang.

Een eenheid die dikwijls doeltreffend werkt en soms tot walgelijke proporties wordt geprezen. En het blijft dorps. Als men in zo'n dorp woont heeft men op zijn tijd na zoveel barok katholicisme ook wel eens trek in wat strak calvinisme of onderkoeld nihilisme. Wat betreft het agrarisch milieu, men zou graag eens het gespreksonderwerp nuchtere kalveren of de stand van de maïs willen ruilen tegen grootburgerlijke zaken. Na vele bezoeken aan het dorpscafé denkt men met hartstocht aan de terrassen langs de Boulevard St. Germain of aan de kroegen in Groningen. En die quasi politieke partij: zij is verworpen tot een ordinaire verkeersbordencommissie.

Eenheid en chauvinisme. Lierderholthuis ten voeten uit.

Ik ben voor verdeeldheid en tegen dorpsliefde. Ik ben op de verkeerde plek geboren. De Dorpsstraat in Heino, daaraan had mijn wieg moeten staan. Geboren en opgegroeid had ik moeten zijn tussen de 'paapse' en 'gristelijke' twisten. Mijn grootvader, tussen de twee wereldoorlogen raadslid van de gemeente Heino, sprak ervan. Er werd roomsche of bijbelvaste politiek bedreven. Ze stonden echter voor hetzelfde. Mijn vader was ooit bestuurslid van Heino Krause. Er bleek roomsche en bijbelvaste melk aangevoerd te worden en de bestuurszetels dienden overeenkomstig nauwgezet verdeeld te worden. Een broer van me speelde een blauwe maandag in het eerste van HEVO. Nimmer zou men daar willen fuseren met Sportclub Heino. Liever tegenover elkaar dan samen in het veld.

Maar die twisten zijn voorbij. Een Eindhovense professor schiep in de jaren zeventig politieke eenheid. De kerken gaven zich gewonnen voor de gemene zaak. En beide kampen mogen nu de column van A.J. Klei lezen op pagina twee van het ochtendblad Trouw.

Nee, maakt u zich geen zorgen, Heino is niet ingeslapen. Nieuwe twisten werden niet bedacht, maar kwamen vanzelf. De gemeenteraad vatte het plan op de weiden rond het dorp vol te bouwen. Zij wilde ook wel profiteren van de nieuwe volksverhuizing, de trek van stad naar land. En ze haalde tegelijk een nieuwe twist in huis. De autochtonen - allochtonen veldslag. 'Bin ie van Heino of kom ie van ens aans?'. Lijsttrekkers van plaatselijke politieke partijen worden volgens deze identificatieprocedure getoetst. Ik vind dat prachtig. Dorpspolitiek. Twisten. Gekrakeel. Intriges. Vette krantekoppen.

Dijkhuisiaanse toestanden. Het leven lijkt weer waard geleefd te worden. En daarom is het jammer dat de drukke verkeersweg die Heino versnijdt zal verdwijnen. Het symbool van aparte verdeeldheid. De ploegschaar en de klavertjes kunnen wat mij betreft zo uit het wapen van Heino. De simpele lijnen van de snelweg, daar hoeft geen Mondrian aan te pas te komen, zouden het nieuwe zinnebeeld moeten vormen van Heino, voorstellende: de verdeelde zaak. Hangend aan de voorgevel van het nieuwe gemeentehuis, op de plaats waar eigenlijk een balkon had moeten verrijzen waarop men het voorbehoud zou kunnen maken: 'Pas op, Heino is het onderwerp!'

Leo Ogink.

HET MEISTERSHUUS

Iedereen weet toch wel waar in Heino het Meistershuus staat? Het is nu de woning van de familie Schottert, naast gebouw Vrede aan de Haarstraat.

Voor 1810 woonde in dat huis de schoolmeester, en hij wóonde er niet alleen, hij hield er ook school, bij zich aan huis dus. Tegelijk was hij koster/voorzanger in de Hervormde Kerk en moest hij de kerkenspraken aflezen. Deze bestonden uit allerlei berichten, zoals afkondigingen van geboorte, huwelijk en overlijden, maar ook wel aankondigingen van openbare verkopen, enz.

Rientjes vertelt (blz. 36) hoe de kosterij eeuwenlang in één familie bleef, nl. de familie Van Langen. Hij noemt Roelof van Langen, eind 17e eeuw en vermeldt, dat op 21 november 1724 als zodanig werd aangesteld Wilhelmus van Langen, die in 1791 overleed en de laatste jaren van zijn loopbaan werd bijgestaan door zijn zoon Jan Thijs van Langen. Op 7 september 1791 werd deze laatste "bij zijn vaarders dood effectieve schoolmeester en custos". Behalve schoolmeesters heeft dit geslacht ook een schout voortgebracht, nl. Henricus van Langen, de broer van Jan Thijs. Henricus, ook Hendrik genoemd, bekleedde dit ambt aan het eind van de 18e en in het begin van de 19e eeuw. Om op dat Meistershuus terug te komen, het staat dus nu aan de Haarstraat, maar toen heette die de Bakenbeltsteeg. Deze liep van de Sikkenbrink (bij Linthorst) naar de Zandstege, nu Van der Capellenweg.

Jan Thijs van Langen wordt, zo luidt een besluit van "de Maire en de Gemeente Raden" van Heino, per 4 mei 1811 wegens hoge leeftijd "honorabel van zijnen post als schoolonderwijzer ontslagen" en wel "op grond eener getroffen overeenkomst tussen hem en de ingezetenen van Heino door tusschenkomst van den Schoolopziener van dit District bewerkt". Wat zijn opvolging betreft is inmiddels "met eenparigheid van stemmen de keuze bepaald op de persoon van A. Haverkamp, thans ondermeester te Deventer met Invitatie om met primo Meij aanstaande zijnen werkzaamheden als schoolonderwijzer te aanvaarden".

Als Maire van Heino fungeerde in die tijd Anthony Klomp, hij kreeg na de Franse tijd de titel van burgemeester.

Bovengenoemde overeenkomst met Jan Thijs van Langen behelsde, aldus de burgemeester in een brief aan de Gouverneur van de provincie Overijssel, dat hij "wegens zijn vergevorderde jaren" niet uit het Meistershuus behoefde te vertrekken, "waarin hij geboren en oud geworden was". Wel werd hij genooddaakt "zijn eigendommelijk huis in de plaats ten gebruike van zijn opvolger in het onderwijs, die alleen als zodanig was aangesteld" af te staan. Jan Thijs van Langen, geen schoolmeester meer maar nog wel koster, bleef dus in het Meistershuus wonen. Aan Haverkamp, die hem als schoolonderwijzer

Het Meistershuus - foto J. Willink

was opgevolgd, maar geen koster/voorzanger werd, stond hij zijn eigen woning af "zonder eenige verdere vergoeding daarvoor te genieten" aldus de burgemeester in genoemde, zeer uitvoerige brief van 30 april 1828.

Wat was er toch aan de hand? Wel, na het overlijden van de onderwijzer Haverkamp op 20 december 1827 verwachtte burgemeester Klomp, dat de nieuw te benoemen functionaris weer zou kunnen komen te wonen in het Meistershuus, doch het Kerkbestuur verzette zich daartegen, gesteund als men zich wist door de Gouverneur van Overijssel. Deze stond nl. op het standpunt, dat - zo schrijft hij april 1828 - "de woningen der kosteren ten platten Lande als een gedeelte der kerkelijke goederen uitmakende, zonder eenige uitzondering, als het eigendom der Kerkelijke Hervormde Gemeente moeten worden aangemerkt". Hij gaat daarbij af op "het gevoel van een der zake kundig persoon" hoewel hij diens naam niet noemt. Dit standpunt nu werd door de burgemeester heftig bestreden.

De benoemingsprocedure stakte door de houding van de vier Protestantse leden die een meerderheid vormden in de gemeenteraad. Er volgden felle discussies in die raad, want men wilde eerst de kwestie van het eigendomsrecht oplossen, voordat er een nieuwe schoolonderwijzer werd benoemd.

Om een lang verhaal kort te maken: burgemeester Klomp moest tenslotte toegeven, het Meistershuus werd toegewezen aan de Hervormde gemeente. Na een periode van ruim een half jaar kon de "provisieel aangestelde schoolonderwijzer Lambert Steenbergen" voor vast worden benoemd, maar hij kwam niet in het Meistershuus te wonen. Wel ontving hij jaarlijks van gemeentewege een bedrag van f 50,- wegens het gemis van

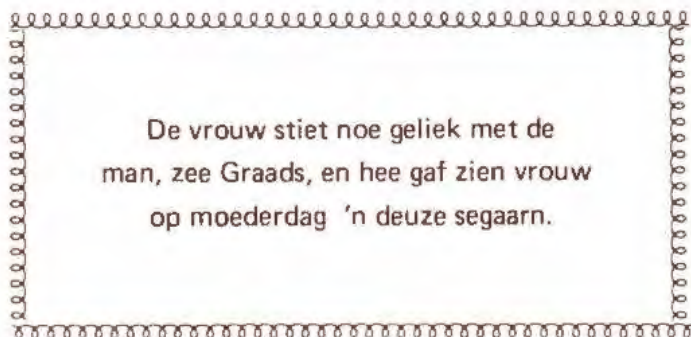
een vrije woning, waarover de schoolmeester tot nu steeds had kunnen beschikken. En hij werd ook aangesteld als koster/voorzanger!

Er werd sedert 1810 ondertussen al geen les meer gegeven in het Meistershuus. In dat jaar was aan de overkant van de Bakenbeltsteeg een school gebouwd, ongeveer op de plaats naast de huidige smederij van Linthorst. Deze school heeft dienst gedaan tot 1837, toen er een nieuw gebouw gereed kwam aan de tegenwoordige Canadastraat, daar waar nu het pand van makelaardij Slotman staat.

Henk van der Veen Sr.

Bronnen:

- Rientjes: Uit de geschiedenis van Marke en Schoutampt van Heino (1931-1932)
- Jan Bieleman: Heino, een geschiedenis van mens en plaats (1980)
- Archief gemeente Heino.

VAN DE BESTUURSTAFEL

Onze vereniging mocht in de week van 14 t/m 19 juni te Heino de jaarlijkse anjerkollekte verzorgen. Voor haar medewerking kreeg ze 20 procent van de opbrengst.

Een aantal leden ging diverse avonden op stap en dank zij hun inzet werd de kas gespekt met f 813.29.

Als bestuur zijn we hiermee uiteraard zeer tevreden.

Dan ontvingen we ook weer diverse schenkingen.

Mevrouw Hemels uit Lierderholthuis schonk de vereniging het verslag van de paters op 't Nijenhuis tijdens te bevrijding.

Tevens een bascule (winkelweegschaal).

Van de heer Geertman kregen we een mapje foto's van Heino uit de jaren 1930.

Verder ontvingen we fotokopieën van diverse koopakten en een busdienstregeling van de fa. Meijnderink uit 1934.

Alle gevers weer hartelijk dank.

Het aantal leden, donateurs en abonnees bedroeg op 1 augustus: 185 leden, 63 abonnees en 13 donateurs.

Omheining

Contactblad van de Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint".

Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

Secretariaat: Davenschot 1, 8141 BB Heino
Tel. 05729-1986

Rabobank Heino: rek. nr. 3271.12.271
Gironummer van de bank: 800093

Amrobank Heino: rek. nr. 4192.74.006
Gironummer van de bank: 953047

Bestuur:

H. van der Veen,
Schoolstraat 10, 8141 EN Heino - voorzitter
J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino - secretaresse
H.T.M. Heuven-Neplenbroek,
Raalterstraat 8, 8141 RM Heino - penning-
meesteresse

G.W. Grootenhuis,
Kruzebrink 36, 8141 WD Heino - algemeen
adjunct

G. Berends-Drostén,
Fabijsstraat 3, 8141 VE Heino

R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

A. van Wifferen,
Marktstraat 6-8, 8141 GC Heino

Public relations:

G.W. Grootenhuis, Kruzebrink 36,
8141 WD Heino, tel. 05729-1661

Werkgroepen:

1. Algemeen

Contactpersoon: H.A.M. van Eijk-Hof,
Grote Beukelaer 17, 8141 BM Heino

2. Algemene en/of Kerkgeschiedenis Heino

Contactpersoon: R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

3. Archeologie

Contactpersoon: R. Meindersma,
Linde 15, 8141 ST Heino

4. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: G.W. Grootenhuis,
Kruzebrink 36, 8141 WD Heino

5. Dialecten

Contactpersoon: H. van der Veen,
Schoolstraat 10, 8141 EN Heino

6. Foto- en geluidsdocumentatie

Contactpersoon: A. van Wifferen,
Marktstraat 6-8, 8141 GC Heino

7. Genealogie

Contactpersoon: A. van Wifferen,
Marktstraat 6-8, 8141 GC Heino

8. Natuur en Milieu

Contactpersoon: G. Berends-Drostén,
Fabijsstraat 3, 8141 VE Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redaktie-adres: Grote Beukelaer 17,
8141 BM Heino, tel. 05729-2208

Redaktie:

H.A.M. van Eijk-Hof, Grote Beukelaer 17,
8141 BM Heino

T. Groot Beumer, Lierderholhuisweg 41,
8144 RG Lierderholhuis

H. van der Veen, Schoolstraat 10,
8141 EN Heino

B. Kruger, Disselhof 5,
8141 WZ Heino (typiste)

W. Witteveen, Linde 19,
8141 ST Heino (lay-out)

H.J.J. Hoppen, Marktstraat 14,
8141 GC Heino (lay-out)

Druk: Sono Heino

*Niets uit deze uitgave mag worden vermenig-
vuldigd en/of openbaar gemaakt door mid-
del van druk, fotokopie, microfilm of op
welke andere wijze ook, zonder voorafgaan-
de schriftelijke toestemming van het bestuur
van de vereniging voor Heemkunde
"Omheining".*

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino
2e jaargang - nummer 4 - december 1982

INHOUDSOPGAVE

blz. 54	De R.K. Kerk te Heino
Een kranteartikel uit 1924 - bew. M. Hof
blz. 56	Eerste dopeling - Wim Grootenhuis
blz. 57	Een voedertafel - Arja Albrecht
Hoe maak je die? En welke vogels komen er op af?
blz. 59	Heino heet Heino
blz. 60	Werkgroep Dialekt - P.J.D. van Egmond
Waar zo'n groep zich mee bezig houdt
blz. 62	't Huussie - Gé Elshof
Herinneringen uit de goede oude tijd
blz. 64	'n Kärstgeschenk vöör de klepperwachter - Henk van der Veen sr.
Een kerstverhaal
blz. 67	Wie is wie? - M. Bisschop
Reakties gevraagd op een oude foto
blz. 68	Het 200ste lid van onze vereniging - Wim Grootenhuis
blz. 70	Het schoolmeestersambt in de 19e eeuw - Henk van der Veen sr.
blz. 71	Een tilterliedje, gezongen bij het tiltern (schommelen)
Wie kent dat nog?
blz. 72	Van de bestuurstafel
-

De kopie voor het volgende nummer moet uiterlijk 1 februari 1983 binnen zijn bij het redaktieadres: M. van Eijk-Hof, Grote Beukelaer 17, 8141 BM Heino (tel. 2208).

(red) Van de familie Heuven ontvingen we ter inzage een nummer van "De Nieuwe IJsselbode" van 11 oktober 1924, met daarin een uitgebreid bericht, getiteld "De nieuwe kerk te Heino" en geschreven door A.J. Schaars Pr. Uit dat artikel nemen we enkele passages over, hier en daar verkort weergegeven.

DE R.K. KERK TE HEINO

Het vredige dorp Heino, dat zijn landelijken eenvoud uitspreidt langs den grooten verkeersweg, die Overijssels hoofdstad met Twente-land verbindt, heeft in de na-oorlogsjaren gestadig zijn uiterlijk zien veranderen.

Ofschoon niet van iedere nieuwbouw beweerd kan worden, dat het tot verfraaiing van 't dorps-aspect heeft bijgedragen, mogen we toch ongetwijfeld zeggen dat de gedaanteverwisseling over 't algemeen een verfraaiing was.

In het bijzonder de twee groote bouwwerken welke de katholieke gemeentenaren, onder architectuur van den Deventer architect Martin Roebbers hebben opgetrokken, nl. de breed uitgebouwde lagere school en de nieuwe parochiekerk, zijn niet ondoordacht in 't wilde weg daar neergeworpen, maar in harmonie gehouden met het karakter van een landelijk dorp.

Als de kroon op gestadigen arbeid mogen we thans roemen de katholieke kerk.

Onverdroten arbeid vooral van den ijverigen Pastoor, Deken-Kanunnik G.B. Eekwiens. De bouwplannen, welke kort voor den oorlog zeer dicht der verwezenlijking naderden werden door de depreciatie van waardevolle papieren bijna vernietigd tot een desillusie.

De nieuwe kerk is gelegen aan den grooten straatweg, op het terrein dat, gelet op verschillende omstandigheden, zich vanzelf daarvoor aanbod: in den vroegeren tuin die zich tusschen de pastorie en de straat uitstrekt. Hierdoor bekwam men het voordeel, dat het gebouw van den weg af geheel in 't gezicht ligt en er zich bovendien nog een voldoende voorplein of oprit voor bevindt. Bovendien kon de bestaande kerk tot het laatste ogenblik intact blijven.

Een eigenaardige moeilijkheid bestond nu voor den architect echter in het feit, dat de kerk gebouwd moest worden op een niet zeer ruim en bovendien nagenoeg vierkant terrein.

Hierop gelet was de z.g.n. centraalbouw als vanzelf aangewezen, zoodat de platte grond den vorm heeft gekregen van een Grieksch kruis.

Binnen is een ruimte geschapen, die op alle wijzen aan het eerste doel van de practijk tracht te voldoen: het medeleven der geloovigen met de godsdienstoefeningen door 't vrije uitzicht van alle plaatsen af op altaar en preekstoel. Daarom zijn er zoo weinig kolommen en is de spanning der bogen zoo wijd mogelijk gehouden.

De ruimten naast de achterste kolommen zijn dan ook niet bedoeld als zijbeuk maar als gangen.

Hoog boven de groote middenruimte welft zich een koepel steunend op vier pilaren. Deze zijn van lichte steen gemetseld; de overige afdekking is een wit plafond van stuc, waarop de groene, zichtbare balken zich stemmig en fraai afteekenen. Geheel de kerk is opgebouwd van baksteen, evenals de preekstoel en het kruis boven den topgevel.

De ruimte is berekend op 700 zitplaatsen, van welke er voorlopig 500 beschikbaar zijn in de eikenhouten banken, die vervaardigd zijn in de werkplaatsen van Coelen te Raalte, volgens de teekening van den opzichter Theo Jeukens.

Ter weerszijden van den ingang bevinden zich twee kleine kapellen; de doopkapel en een devotie- of bidkapel.

Vooral deze laatste, op aanwijzing van den H. Eerw. Deken aangebracht, is een practisch onderdeel van de kerk.

Twee kunstenaars van naam, de beeldhouwer Remmen en de kunstschilder Lou Asperslagh, beiden uit Den Haag, hebben hun talenten in de siering van het Godshuis dienstbaar gesteld.

Van eerstgenoemde tooit een treffend mooi Mariabeeld den voorgevel, daar de H. Maagd de patrones is van de nieuwe kerk.

Van denzelfden beeldhouwer is in de devotie-kapel de roerende pieta met in het voetstuk de inscriptie: Magna velut mare contritio tua: groot als de zee is uwe smart.

Een schitterend kunstwerk heeft Lou Asperslagh aangebracht in den grooten koepel voorstellende Maria opstijgend uit het graf. Asperslagh heeft het aangedurfd te werken op een hol vlak en bovendien op de onbedekte steen. Vooral dit laatste, het aanbrengen van de schildering op de bloote baksteen, waartussen ook de voegen spreken, maakt een eigenaardig effect. Het geheel is zóó kunstzinnig uitgevoerd, dat ongetwijfeld velen reeds alleen ter wille van deze schildering een tocht naar Heino zullen ondernemen.

Van denzelfden kunstschilder zijn de gebrandschilderde ramen in de apsis van het priesterkoor, voorstellende de vijf blijde geheimen, aan weerszijden begrensd door een raam met symbolische teekening.

Van het oude hoofdaltaar is alleen het onderstuk overgebracht, terwijl Remmen van het bovenstuk slechts zóóveel geplaatst en zeer bekwaam hervormd heeft als met de omgeving daar ter plaatse in overeenstemming was.

Het uurwerk van de kerk is een geschenk van den H. Eerw. Heer pastoor aan zijne parochie. Ziedaar in groote lijnen het bouwwerk voor u geplaatst. Een woord van waardering zij gesproken tot den architect Martin Roebbers, die hier zijn eerste kerk gebouwd heeft, den aannemer Heymerink uit Nijmegen, den opzichter Th. Jeukens en tot slot nog de katholieken van Heino.

EERSTE DOPELING

Bovenstaand artikel riep bij ons de vraag op, wie toch de eerste dopeling in deze nieuwe kerk is geweest. Na enig speurwerk vonden we deze in Blijham, gemeente Bellingwolde (Gr.) Via een stukje genealogie zullen we hem aan u voorstellen.

1. OVERGROOTVADER: Jan Egbert Lugtenberg, landbouwer, geboren ca. 1810 te Westenholte, gem. Zwollerkerspel, aldaar overleden 21-05-1859. Hij was gehuwd met Maria Noordman uit Berkum, geboren te Wijhe in 1822. Na het overlijden van

-
-
- haar man hertrouwt ze in 1862 met Hendrikus Voorthuis, Zwollerkerspel.
 2. GROOTVADER: Hermannes Lugtenberg, landbouwer op 't Moer te Heino, geboren Westenholte op 18-08-1852, overleden Heino 29-05-1936. Hij was gehuwd met Johanna Berendina Reuvekamp, geboren Mastenbroek (gem. Zwollerkerspel) op 15-03-1850, overleden te Heino op 02-02-1926.
 3. VADER: Barnardus Lucas Lugtenberg, landbouwer op 't Moer, geboren te Heino op 18-08-1888, overleden 17-12-1966. Hij was gehuwd met Wilhelmina van der Kolk, geboren Oldeneel (gem. Zwollerkerspel) op 26-08-1890, overleden op 06-03-1959. Hij hertrouwde te Oudewater met Henderika Wilhelmina van Vliet, geboren te IJsselstein op 25-01-1901 en overleden te Heino op 18-02-1976.
 4. TENSLOTTE DE EERSTE DOPELING: Gerhardus Joseph Maria Lugtenberg, geboren Heino 20-09-1924, gehuwd te Valburg met Henrica Theodora Maria de Bruin geboren te Valburg 04-04-1935.

Gerhardus werd geboren aan de Kleinjansweg no. 4. In 1930 betrok zijn vader de boerderij van grootvader Hermannes op 't Moer.

In 1955 werd Gerhardus zelfstandig boer op zijn geboortestee aan de Kleinjansweg. Op 08-04-1971 vertrok hij evenwel met zijn vrouw en vijf kinderen en de gehele boeren-voortvaring naar Blijham, gemeente Bellingwolde in de provincie Groningen. Daar, aan de Turfweg op no. 1, in een prachtige monumentale boerderij, vonden we onze eerste dopeling terug.

Wim Grootenhuis.

EEN VOEDERTAFEL

Iedereen is wel bereid om 's winters de vogels in zijn tuin eten te geven. Nu kan je natuurlijk een homp brood en een prak koude aardappels naar buiten werpen. En dat is voeren, zeker!

Een eenvoudige voederplank maken en daar met overleg voedsel op leggen is óók voeren. Het kost iets meer aandacht en tijd, maar het is prettiger voor de vogels en erg leuk voor je zelf. Als je de tafel wat uit de wind plaatst en niet te ver van het raam, kun je goed zien wie er komt pikken en peuteren, schransen en schrokken.

Zo'n voerplank of -tafel is makkelijk te maken. Uiteraard zijn er prachtige vogelhuizen in de handel, complete bungalows zelfs, in heldergekleurd plastic! Maar ervaring heeft geleerd dat vogels geen behoefte hebben aan die luxe en liever van een plank eten dan van gouden bordjes.

Even aan het werk nu: men neemt een gladde paal, - glad om katten niet in de verleiding te brengen - slaat hem stevig in de grond of maakt er poten aan. Daarop bevestig je de plank, multiplex of zoiets, géén dak dus. Indien gewenst kan tegen de zijkanten een smal latje gemaakt worden, zodat er niet te veel geknoeid wordt. Dan wèl de hoeken open laten om oud voer en sneeuw makkelijk weg te kunnen vegen. Dat is alles!

Het is wel handig om van onderaf 1 of 2 spijkers dóór de plank te slaan om appels op vast te steken.

Dan het voedsel: bruin brood is voor mens en vogel uitstekend! Wel in kleine stukjes

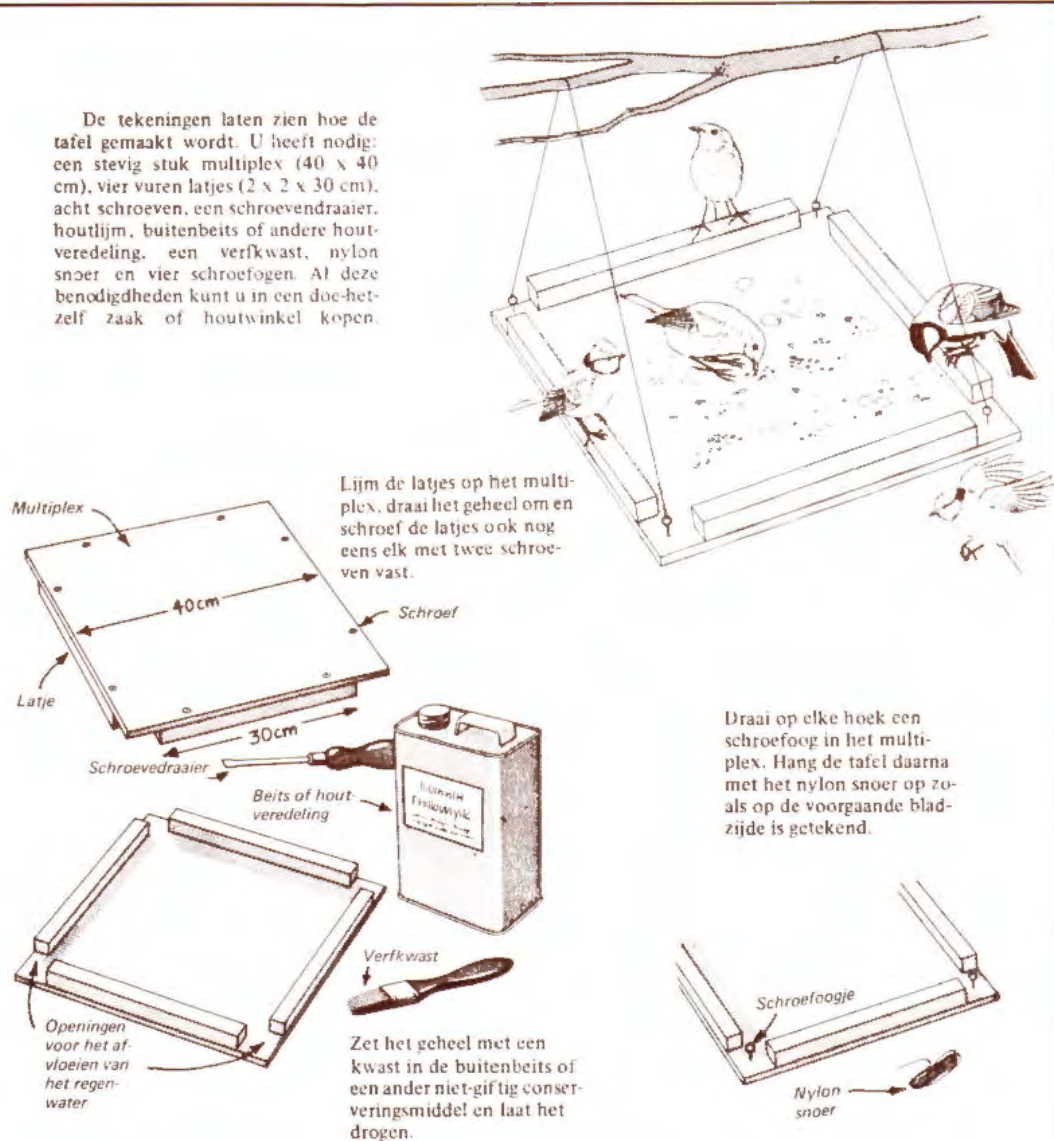
graag. Verder kaaskorstjes zonder plastic, spekzwoerdjes of bij vorst zelfs een stukje ongezouten spek, gekookte aardappels en rijst, ook zonder zout, enz.

Je kunt zaad kopen: wat goed is voor binnenvogels is ook geschikt voor buitenvogels. 's Zomers groeit er dan opeens boekweit in de tuin, koolzaad en karwij!

't Is best leuk om eens zelf vetbollen te maken. Dat gaat zo: neem een leeg blikje en hang er een touwtje in, zodat het op de bodem komt en de twee uiteinden over de rand hangen. Smelt plantenvet, vermengd met zaden, giet alles in het blik en laat het stollen. Later storten als een pudding (even onder de warme kraan houden). Mezen en vinken zijn er dol op!

Zonnepitten zijn een delicatessen. Prachtig is ook, een hele zonnebloem ophangen en dan

De tekeningen laten zien hoe de tafel gemaakt wordt. U heeft nodig: een stevig stuk multiplex (40 x 40 cm), vier vuren latjes (2 x 2 x 30 cm), acht schroeven, een schroevendraaier, houtlijm, buitenbeits of andere houtveredeling, een verfkwas, nylon snoer en vier schroefogen. Al deze benodigdheden kunt u in een doe-het-zelf zaak of houtwinkel kopen.

Een ander voorbeeld van een voederplank in dit geval een hangende.

de handige mezen bewonderen. Hun acrobatiek op het slappe (pinda) koord is natuurlijk altijd de moeite van het rijden waard.

Een halve cocosnoot is heel goed, maar hang hem met de opening schuin omlaag, zodat er geen vocht in blijft staan, dat bederft de zaak.

Sommige vogels, zoals vinken, blijven liever op de grond, vergeet ze niet.

Aangestoken appels zijn een kostje voor merels, kramsvogels en koperwieken. Lijsters eten in strenge winters graag hennepzaad als extraatje, winterkoninkjes en roodborstjes verwen je met haverhout (niet voorgerookt!)

Het beste is om op vaste tijden te voeren, vooral ook tegen de avond.

Eigenlijk hadden we in het najaar beukenootjes, rozebottels, meidoornbessen e.d. moeten verzamelen. Misschien een idee voor volgend jaar?

Water is onmisbaar natuurlijk, maar voor de vogels kan water bij vorst levensgevaarlijk worden als ze het tussen hun veren krijgen.

We moeten er dus voor zorgen dat er nooit zoveel water is dat ze er in kunnen baden!

Een plat schoteltje voldoet, daarop eventueel een omgekeerd kopje in het midden zetten.

Een paar schepjes suiker helpen tegen snel bevriezen. Je kan ook ijs fijn stampen, de vogels eten de korrels op.

Met zoveel toewijding kan er haast niets meer mis gaan en wordt het een wederzijds genieten. Je moet echter wel oppassen de vogels niet te gemakzuchtig te maken, daar krijgen ze weinig weerstand van en dat is de bedoeling niet.

Pas gaan voeren als het echt nodig is en vooral niet te lang doorgaan!

Niet te veel voer in eens geven, dat bederft en doet meer kwaad dan goed.

Wat zal het een móóie winter worden!

Arja Albrecht.
(Werkgroep Natuur en Milieu)

No. 117

't Reelaer den 27 Mei 1858

Wij hebben de eer naar aanleiding van UWHEGestr. aanschrijving van 23 april 1858 3e Afd. No. 1875/1513 bij dezen mede te deelen, dat de naam dezer gemeente wordt geschreven Heino - dat die schrijfwijze is vast en eenparig - dat omtrend den oudsten of eenen anderen naam der gemeente niets bekend is en dat omtrend beteekenis of oorsprong van den naam niets kan mede gedeeld worden, en wij wel meermalen daar over hebben nagedacht zonder tot zelfs eenige vermoedens daaromtrent te hebben kunnen komen.

*Burgemeester en Wethouders van Heino,
(get) Vidal
Van Bael*

*Aan
den Heere Commissaris des Konings.*

BRON: archief gemeente Heino, uitgaande brieven.

WERKGROEP DIALEKT

Het zal de geïnteresseerde lezer van "Omheining" al wel opgevallen zijn, dat de vereniging in verschillende werkgroepen is verdeeld, die ieder een onderwerp als hun speciale interesse hebben.

Een van de groepen is de groep "Dialekt" en waar ze zich hoofdzakelijk mee bezighoudt blijkt direkt uit de naam.

Hoe werkt nu zoiets? Wel, van tijd tot tijd komt men bij elkaar en doet men verslag van datgene wat men in die tussenliggende tijd als "huiswerk" heeft gedaan. Een van de "taken" is bijvoorbeeld het vervoegen van werkwoorden, in dialekt dan wel te verstaan. Dit wordt in hoofdzaak gedaan door "echte" Heinosen, die het dialekt natuurlijk beheersen, omdat ze dat als kind, als hun eerste taal leerden spreken, pas later leerde je Nederlands.

Ik sprak van "echte Heinosen", de groep bevat ook mensen die hier niet geboren en getogen zijn, maar die toch al zo lang Heinoër zijn, dat ze er een woordje over mee kunnen praten, al is het dan niet altijd even "zuver" plat. Ook het vastleggen van woorden en uitdrukkingen die verloren dreigen te gaan is één van de taken van de werkgroep.

Juist de snel veranderende tijd en het steeds meer binnendringen van invloeden van buitenaf, zijn er verantwoordelijk voor, dat veel oude woorden en benamingen bijna verdwenen zijn, bijvoorbeeld "betuun" voor krap, mondjesmaat.

Over de uitspraak van woorden kan soms wat verschil van mening ontstaan. Opvallend hierbij is, dat blijkt, dat de moeder van de betrokkene grote invloed heeft op deze uitspraak, zo is er een duidelijk verschil wanneer moeder van de "Zwolse kaante kump" of van "huus uut een Roalter" is. Ook weer niet zo gek overigens want de uitdrukking "met de paplepel inegöten" heeft ook z'n grond.

Op zo'n bijeenkomst van de werkgroep dialekt kun je met alleen deze activiteiten geen avond zinnig bezig zijn. Vandaar dat we als leidraad graag een onderwerp bij de kop pakken. Dit is eerst het huisslachten geweest.

Toen alles netjes geslacht was en de waardevolle stukken in het zout zaten of aan de zolder hingen, zijn we ons gaan bezig houden met het "boerenhuus", de boerderij dus. De boerderij is gekozen omdat Heino van oudsher een echte boerenplaats is geweest. De boerderij was de basis van het hele Heinoze leven, daar ontstonden ook de taal en de gebruiken.

Vaak zijn daar ook grote ontwikkelingen geweest, gevolg van de vooruitgang van de landbouw. Van potstal tot ligboxenstal is een heel eind en dat gaat ook niet ongemerkt aan de bezitters en hun taal voorbij.

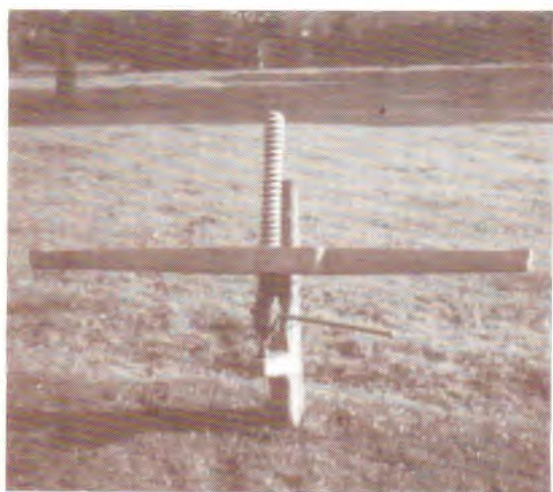
Zoals ik zei, we begonnen "butenom" bij de boerderij en kwamen daar natuurlijk de "mesplaatse", de "riezemiete", het "melkrikke" en het "huussie" tegen, maar ook de "heuiberg". Overal is wat van te vertellen, van de historie en de ermee verbonden anecdotes. Bewondering krijg je voor het vakmanschap en de vindingrijkheid van de mensen die bijvoorbeeld een hooiberg bouwden.

In Salland waren hooibergen vroeger lang niet bij iedere boerderij te vinden. In verhouding tot de hoeveelheid vee die gestald moest worden, waren de huizen erg groot. Al het hooi werd dan ook binnen bewaard, in de hilde en op de balken. Hier bewaarde men ook de rogge en haver die nog gedorst moest worden. Iedere morgen werd op de deel eerst gedorst met de vlegel, pas daarna ging je eten en aan je andere werk.

Aangezien het gebruikelijk was in Salland om van tijd tot tijd de hoeveelheid bebouwde grond uit te breiden, hetzij door aankoop, hetzij door het ontginnen van veldgrond, kwam het nogal eens voor, dat niet alle hooi en koren binnen bewaard kon worden. Het overige zette men dan "an e miete". Een miete, mijt in het Nederlands, is een hooiberg zonder dak. Zo waaide er nog wel eens wat weg en verrotte er aardig wat. Aangezien Sallanders wel zuinig moesten zijn, de grond was arm, de opbrengsten dus laag en de gezinnen meestal groot, gingen deze verliezen de boer aan het hart en werd veelal snel overgegaan tot het bouwen van een hooiberg. Het eerste wat hiervoor nodig was, waren rechttop staande palen, de roeden geheten, waarlangs het dak, "de kappe", hoger en lager gesteld kon worden. Dat was in

Salland niet het grootste probleem, er was "holt" genoeg en een paar eiken waren snel gevonden. Deze ruwe bomen werden bedisseld, dat wil zeggen met behulp van bijl en dissel vierkant gehakt. Dit werd in het algemeen door speciale mensen gedaan. In Heino waren dit vooral de "jongs van Holleboom", wonend aan de Rozendaelseweg en in Laag Zuthem "de Stegemans" wonend aan de brug. Deze lieden boorden ook de gaten in de roeden; deze waren nodig om ijzeren pennen, "de rongen", in te steken, waar de kap op moest rusten. Afhankelijk van het aantal roeden had men 1-2-3-4-5 roeder bergen. De roeden werden goed diep in de grond gezet, vaak zat het wortelstuk, "de konte", er nog aan.

De kap was van een bijzondere constructie, de stevige horizontale balken onderaan, "de landen" genaamd, werden van gaten voorzien. Hierin stak men schuin omhoog dunne stammetjes, de "sporen", die aan de top bijelkaar kwamen en zodanig op elkaar rustten, dat geen spijkers voor de verbinding nodig waren. Over dit losse geheel werd dan een rieten dak gemaakt. Het voordeel van deze los-vaste constructie is, dat men de berg aan een roede tegelijk omhoog kan brengen; de kap zit dan geregeld scheef, er wringt echter niets, want alles kan verschuiven. Zo kan men roe voor roe de kap omhoog of omlaag doen, zonder dat de constructie gevaar loopt. Voor dit op-en-neer laten van de zware kap gebruikt men een "bergwòge", een handig uitgedacht geval (zie foto), dat geheel met de hand werd gemaakt.

Bomen zijn vaak lang, zo ook bergroeden, en zo kwam het nogal eens voor, dat de kap nog lang niet bovenaan was als de hele oogst binnen was. Kwam er behoefte aan meer schuurruimte, dan was het zeer eenvoudig hiervoor het onderste deel van de hooiberg te gebruiken. Zo ontstond de stelten- of stultenberg, eigenlijk een logische benaming, want de hooiberging stond op stelten. De ruimte onder het hooi werd gebruikt als wagenloods of als stal en zo redde men zich op Sallandse wijze, "as 't nie uut de lengte kan, dan mår uut de breedte, wule redt ons bes".

En met dit laatste zijn we weer met beide benen in Salland, waar men door de magere resultaten van de landbouw op arme grond al zijn vindingrijkheid nodig had om met zuinigheid en vlijt te komen waar men wilde zijn, "zonder een mense ok mar iets te kort te doen".

Jao, kiek zo giet het noe bie 't dialek, ie vangt bie 't huuswårk an, en al praotend kōj bie een heuiberg uut komm en Van der Veen, dās de veurzitter dan hē, vindt het allemaol "hårstikke goed en leuk", nou en dās krek zoas wie d'r ok òver denkt.

P.J.D. van Egmond.

Foto: Horselenberg.

't HUUSSIE

't Huussie was vrogger wat noe de WC is. 't Was meestal 'n hóltn hók-kie van um en noabie 'n meter breed en zon aanderhalve meter diepe, met 'n deure der veur, diej an de binnkaante met 'n krabbe of 'n höökkie konn sluutn. In 't huussie was op zon zestig centimeter uut de achterkaante 'n muurtie emesseld töt zitheugte. An de zied- en achterkaante wönn op dezelve heugte 'n panlatte teeng de kaante espiekerd en doar kwamp dan de brille op te lingn. Zon brille was niks aans as een hóltn bred met 'n rond gat der in. Toch zat det nog nie zo slech. Niet veur niks det ze zèèn; "Hoev-ie nie, dan rus-ie toch".

De bòdem onder de brille leup schief noa achtern of op zied weg, noa een in de grond uutgegrääm gat, det 'n päär kear 's joars löög eschept wönn. De mest wönn op 't laand of op de moestuun ebrach. Um te vekom, det de wichter in de koele veuln, wönn der tuunwärk ummetoe ezet en veur 't oge ok nog wat vlierstroekn.

In de achter- of in de ziedkaante van 't huussie was meestal 'n vearkaant gat en in de deure een hättie uutezäagd. Det dienn veur lich en luch, al was det meestieds noa veloop van joarn niet mear neudig, omdet der in alle kaantn volop noadn en gliemm kwaamm. Zon huussie kon dan ok bes as uutkiekpos dienn. Bie de zommerdag köj der bes zittn, mar bie de winterdag heul ie 't kot of deuj oe grote böschop gewoon achter de bieste bòdm de gruppe, want doar was 't joa zo wärm. Aj bie vostig wear 't huussie toch gebruukn, bevreure de hoop vääke al op de schune bòdem en dan mos det 'n päär kear in de wèke met de schuppe lös estöök'n wönn.

Stunn de earste hóltn huussies 'n endtie van de boerderieje of, läter wönn ze van stien emäk en teengn de boerderieje of 't huus an ezet. 'n Gat in de grond was ok niet mear neu-

RAADSEL

A'j em hebt, dan he'j em niet meer
en a'j em niet hebt, dan he'j em nog. (een vlo)

't Is zo ääklig kòöld,
't vrös tussen man en vrouwe.

dig, want met 'n gresbuis wönn 't huussie op de aaltnkelder of de bearputte an eslöttn. Toletpepier, of closetpepier, zoas ze hier ok wè zekt, kenn ze vrogger niet. Meestal wönn der 'n fussie heuj uut de bärg etrökn, of bie de zommerdag gunk 't met 'n fossn grös ok bes. Wattewegns zorgn de vrouwe sòòters met 't schonemaekn van 't huussie ok wel veur papier. Det was dan 'n kraante of 'n wèèkblad, mar det lääste was hoaste niet te gebruikkn: völs te glad!

Ie könt oe veurstelln, det zon vriejstoand huussie vrogger nog wel es aanleiding was um 'n gräppie uut te hääln. In 't earste nummer van "Omheining" beschrif Ton Groot Beumer op blz. 19 verschillnde van zökke veurvalln. En wat dach ie van 't volnde?

't Is winterdag en 's oamps stikkeduuster. As de vrouwe of de meid teengn 't beddegoan nog èëm noar 't huussie giet, hänk der 'n panne met hiet water in 't gat van de brille. Of 's määns, as de nood manks onmeunig hoge plech te wèèn, konn ze de deure van 't huussie niet lös kriengn, umdet vèènte de hööke of de krabbe der op edoan haddn!

Dieksom, 'n dikkn stärke kèèrl van 190 pond was op vesite en noa 't etn mosse, zoas gewoonlijk, noar 't huussie. Mien vää had al wel es ezegd: der mut 'n kear 'n nieuw plankie op, 't is nie bes mear. Mar ie weet hoe det giet, 't was bie proatn ebleem.

Loat Dieksom der noe net deur goan. Vreselijk, wat lachn as wie edoan hebt! Mar vää wus niet goed hoe offe kiekn mos

Det was dus wat uut die goeie oale tied.

Gé Elshof.

Tekening: B. Berends.

Toen ik gien geld hadde, wää 'k dom - zee de boer - mär noe ik 'n arfenisse kreeng hebbe zik ik in de road.

'n KARSTGESCHENK VÖÖR DE KLEPPERWACHTER

1858

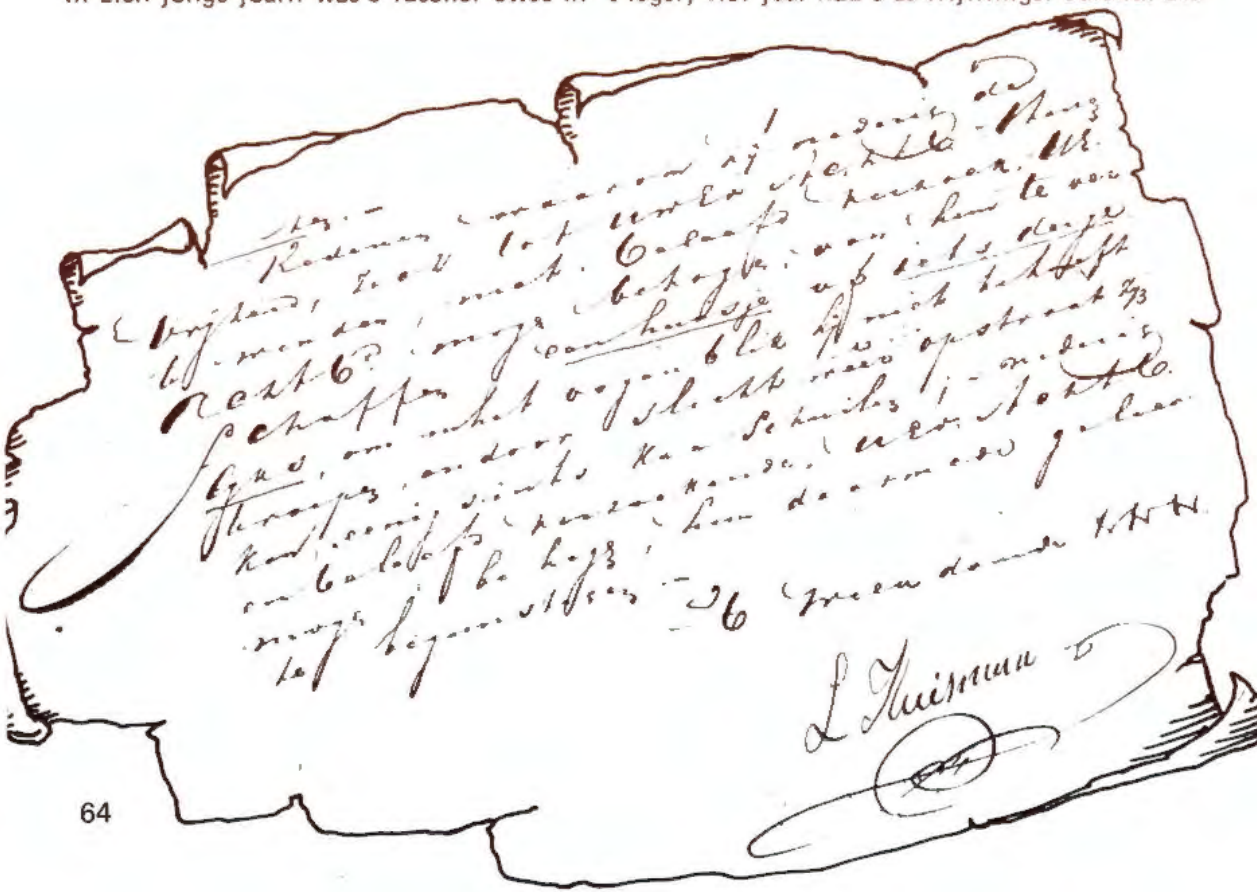
Hee drukkn zich weg in 'n hkkie teeng 'n òöldn tòörn. Doar stund-e wat uut de wind. 't Was bärre kòöld disse dezembermoand en vanoamp was 't wel heel bärre. De jachsnee joeln döör de stroate in Heino en giern um de kärke hen. Het heungn em niet dät 't de leste joarn zo gemeen kòöld was ewes. Mär jä, 't leste heugt oe aait 't beste. Zie haddn 'n zomer achter de rugge, die ze ok niet gauw zolln vergèètn! Zo hiete en dreuge en zo dorre was 't ewes., dät 't vee der hoaste an kepot was egoan. En dan noe dit bärre winterweer

't Veul nie mee vöör 'n nachwach, zo mijmern Huusman de klepperwachter. Bie nach en ontie op pad te muttn. Hee deud 't al zowat twintig joar. Vöör 'n daalder in de wèke en ieder joar 'n paar schoenn en 'n pette. Gien groot loon, mär 't vöördeel was, da'j òòverdag ander wark kondn doen. Hee had zien betrekking aait "met de grootste naauwgezetheid vervuld", zo stund dät ok in de brief an 't gemeentebestuur. Vörige wèke had-e een brief eschreem an burgemeester Vidal. Hee had em zölf niet eschreem trouwens, dät had de bòommeister Bousema vöör em opeknapt en hee had zien handtekening der onder ezet. Der stund ok in, dät-e bie slecht weer aait mär mos zien ärngs te schuuln. Onder 'n ofdak of in 'n secreet, zoas de meester 't huussien deftig nuumn. Het leste gedeelte van 'n brief gunk zo:

"Redenen waarom hij nederig de vrijheid, zich tot Uw Ed. Achtb. Heeren te wenden, met beleefd verzoek, UEdAchtbr. moge behagen van hem te verschaffen een huisje of iets dergelijks, om in het oogenblik hij niet behoeft te roepen, en door slecht weer op straat zijn kan, eenigsints kan schuilen;- nederig en beleefd verzoekende UEd.Achtb. mogen behagen hem daarmede gelieve te begunstigen."

Meester Bousema had nog 'n päär zwierige krulln onder zien nāme ezet. Mär tot noe toe had-e der nog gien antwoord op ekreeng.

In zien jonge joarn was-e fuselier ewes in 't leger, vijf joar had-e as vrijwilliger ediend. Bie

de Nationale Militie, zoas dät hietn. Hee had de Tiendäagse Veldtocht van '31 teeng de Belgen nog metemääkt.

Völle schötn was ter toen niet, mär zie haddn däängn muttn sjouwn! Dät zal-e nooit weer vegèètn.

En noe was-e dan klepperman en "beëedigd politiebediende", zo stund er in zien anstellingsbrief. 's Nachts mòs-e um 't uur met zien kleppe döör 't dörp, van 's oams half elf tot 's mörngs vief uur. Ieder uur määkn-e zien rundtie, van de härbärg van de Graaf bie de mölle van Hooglugt tot 'n endtie vöörbie 'n Sikknbrink, de kante van Roalte uut.

's Zommers was dät wel te doen, mär 's winters had-e in de loop van de joarn heel vwat kòòlde 'leedn en rëengbuujn op 't jak 'had. Hee had 'n goeie vrouwe gelukkig. Oðverdag

hung ze zien nätte kleern bie 't vuur en as-e dan 's oams op pad gunk wäärn ze weer dreuge en lekker wärm. Zie stoppm em een paar snee brood in de binnzak van de jasse en lèè 'm de piepe met 'n fussie tebak kloar

De tòrnklokke sleut twee keer, hee mos weer op pad. Eerst de Zwolse kaante mär es op. Het weer was ietsie kalmer ewöddn gelukkig. De kleppe hunk òòver zien scholder. Bie on-road of brand mos-e 'm gebruukn um de bevolking te waarschuwn. Tamee um vief uur gunk-e pättie luu wekkn, die der vrog uut mossn. Bie 't Noordmanssteegien vleungn em de sneevlokkn toch nog weer duftig um 'n kop, foj, wat was 't toch kòöld! Met de boksepiepn bie de sokkn in sjouwn-e doar òòver de stroate, hee, de wachter òòver de veiligheid van de Heinose mèènsn

Bie De Graaf bleef-e èèm een poossie onder 't ofdak van de schure stoan. Niet te lange, want hee mos noe noa 't ander èènde. Onderweg keek-e schärp uut noa alle kaantn, dät was zien opdracht.

Teengòòver de kärke woondn Rakhorst, de wethòlder. Die vuuldn der niks vöör um de klepperman van gemeentewege onderdak te verschaffen. Teminsn, zo had-e van Kloosterman höörd. Hee hulp nog wel es in 't logement van Gezinus Kloosterman, zodoende. Die zat ok in de Road en hee lag gedurigan òòverhoop met de wethòlder. 't Zol dan ok bes kwoadsprèkerieje kunn weezn, dach Lukas Huusman bie zich zelm

Heej, wat was dät doar bie 't huus van Rakhorst? Beweug doar wat? Hee heuld 't heuf schief um better te kunn luustern, mär döör de wind kon-e niks bezunders höörn. Zachies sleup-e de stroate dwäs òòver en gunk achter de hégge op de hoekn zitt. En toen zag-e dät 'n kèèrl met 'n zak op de rugge weglep in de richting van de domineesmoat. Zol-e der achter an goan? Mär hee bedachn zich. Nee, krieng deud-e 'm toch niet. En spöörn in disse sneejacht, dät had helemoal gien zin. Wat-e wel kon doen? Es èèm bie Rakhorst achter 't huus kiekkn, misschien kon-e wat constateern! En joa höör, 't was wel duudlijk! Der was törf estölln en de doader was zo òòverhoast te wärk egoan, dät 'n törfbult an de iene kant helemoal was inezakt. Määnvrog zol-e 't an de wethòlder rapporteern. Hee määkn zien ròn-de of tot an 'n Sikknbrink, kwaamp toen weerumme en zöchn zien plekkie bie n toorn weer op

's Anderdäängs brach-e rapport uut an de wethòlder.

Nee, wie de doader was, dät had-e niet kunn zien. En 'n vermoedn had-e ok niet, der was zovölle arm volk in disse tied van 't joar. Zol-e nog èèm zienn brief anröörn

'n Dag of wat läter mos Lucas Huusman bie de burgemeester komm, op zien kantoor in 't huus van timmerman Van der Vegt. 't Gunk vaste òòver zien brief, dät kon niet aans.

- Het gemeentebestuur heeft gemeend op uw verzoek welwillend te moeten beschikken, zee burgemeester Vidal.

En hee vertelln, dät wethòlder Rakhorst 'n ziedkämertje vriej had, vlak an de stroatweg. En doar moch de klepperman dan wel in verkeern, de tied dät-e 's nachts niet hoem te loopm

Kärstoamp 1858.

't Is stille op de stroatweg döör Heino.

't Weer is stukkn bèter as 'n paar däängn leedn, 't is lichte moane! De klokkn van 'n òòldn tòörn luudt 't vredesfeest in.

Lukas Huusman, de klepperwachter, zit in zien kämertie vöör 't rääm. Tamee um twaalf uur mut-e weer loopm.

Hee hef 'n mooie kärstnach toch wel

Henk van der Veen sr.

Wie is wie?

Voor de verandering hebben wij deze keer voor onze rubriek "Wie is Wie?" een foto geplaatst van een persoon die rond de jaren '20 een veel geziene figuur was in ons dorp.

Wie was deze vrouw?

Wat deed zij voor de kost?

Wie weet veel van deze klederdracht?

Indien U wat weet of over meer gegevens beschikt, dan gaarne een berichtje aan M.J.M. Bisschop, tel. 1326, zodat een en ander voor de generatie na ons vastgelegd kan worden.

WIE WAS WIE?

De praalwagen op de foto in "Omheining" nr. 3 van sept. j.j. maakte deel uit van een optocht t.g.v. de bevrijdingsfeesten. Deze optocht werd gehouden na 10 mei, toen heel Nederland al bevrijd was. (Heino werd 12 april 1945 's middags om 14.10 uur bevrijd). Er deden 35 à 40 praalwagens aan mee. Heino werd destijds verdeeld in buurten zodat iedere buurt zijn eigen wagen had. De wagen op de foto bestond eigenlijk uit twee wagens: op de achterste stond een hooiberg met een z.g. hondegat, een soort hondehok dus. In werkelijkheid was het een sluipgat naar een onderkomen om je aan de Duitsers te onttrekken. Door al die verschillende uniformen heeft men waarschijnlijk de bezetting willen uitbeelden zoals deze op het platteland werd ervaren. De feestelijkheden duurden drie dagen. Er was een kermis met natuurlijk de draaimolen en de kop-van-jut. Ook waren er ringsteekwedstrijden en was er een paardenconcours. De feesttent stond op het weiland van Blom gelegen aan de hoek Schoolstraat/Pr. Bernhardstraat. (zo ongeveer achter het nieuwe gemeentehuis).

De volgende personen staan op de praalwagen: van links naar rechts Gradus Groot Beumer - Jans Groot Beumer - J. Jansman - Hein Elshof - Gait Boerdijk - Gradus Nijenhuis (van de Vlo) - Mina Broekman - Jan Boerdijk - Bernard Groot Beumer en de jongeman helemaal rechts is Harry Blom.

Al deze gegevens werden ons verstrekt door: Groot Beumer, Neimeijer, Butink en mevr. Pruijm, waarvoor onze hartelijke dank.

HET 200 ste LID

Konden we eind juni 1981 het 100e lid inschrijven, nu, anderhalf jaar na de oprichting van onze vereniging, meldde zich het 200ste lid aan en wel de familie Herbrink, Alerdinckweg 10 te Heino.

Bij deze familie, die woont op het aloude erve "de Ganzepanne", zijn we een middag op bezoek geweest.

We duiken eerst even in de historie. Het erve "de Ganzepanne" was voor de reformatie eigendom van het St. Ceciliaklooster te Zwolle, het latere kinderhuis. Het in 1581/1582 opgemaakte kohier van bezittingen van koningsvijanden noemt dit erf als volgt:

"Carspel Dalfsen Buurtschap Lenthe, 't Kijnderhuys toe Swolle, 't erff Ganssenpanne daer op woent Esken in die Ganssenpanne".

Het register van paarden, varkens, schapen en ijmen, ca. 1601 geeft voor dit erf aan: 4 paarden en 3 varkens.

Later vinden we dit erf terug in de registers en rekeningen der geestelijke goederen van de stad Zwolle. In 1678 o.a.:

"Het erve Gansepanne heeft Gerrit Jansen het 3e van 3e in pagt voor 110 gg" (d.i. het derde of laatste jaar van het driejarig pachtcontract)

In 1798 woont Hermine Jans Tenthof, weduwe van Berend Hendriks Ganzepanne op deze boerderij; bij haar wonen: haar broer Hendrik Jans, haar kinderen Jan, Willem, Arend, Heile en Hendrike, plus Cornelis de knecht.

Speling of toeval? Ons 100ste lid D. Pothof is een nazaat van deze familie (zie "Omheining" nr. 3 van september 1981).

Op 5 en 19 augustus 1818 is er een publieke veiling ten huize van Casteleyn Rutger Brunk aan de Hoevenbrugge. Notaris Johannes van der Gronden te Zwolle verkoopt in opdracht van de stad Zwolle:

"Het Erve en goed van ouds genaamd 'De Ganzepanne' gelegen in het Schoutambt Dalfsen Buurtschap Lenthe, met deself hoge en lage landerijen, bosschen en houtgewassen".

De oppervlakte wordt niet precies vermeld, alleen de bouw- en groenlanden worden aangegeven in resp. mudden gezaai en morgens. Volgens onze schatting was de totale oppervlakte plm. 50 ha.

Aardig is te vermelden dat een kampje zaailand het zgn. "Leeferskampje" genaamd, bezwaard is met een bloedtiende van 2 ganzen of 3 gulden per jaar.

Koper van dit geheel is de eigenaar van Den Alerdinck B.J. van Sonsbeeck voor f 16729.35. Als getuige tekent Gijsbert Derk Nellesteijn, kantoorbediende te Zwolle deze koopakte.

Via vererving komt deze boerderij vervolgens in bezit van de familie Van Voorst tot Voorst. De huidige eigenaar is R.P.M. Baron van Voorst tot Voorst, huize "de Heemel" te Heino (ook lid van onze vereniging).

Rond 1875 is pachter van deze boerderij Arnoldus Kleinlangeveldsloo, geb. Heino 10-05-1845, overl. Heino 23-09-1930, gehuwd Heino 24-04-1873 met Aleida Schrijver, geb. 09-05-1845, overl. Heino 23-03-1917. Dit echtpaar krijgt vier kinderen, allen dochters:

1. Johanna, geb. Heino 08-08-1874, overl. Heino 07-10-1955, ongehuwd;

2. Grada Lambertia, geb. Heino 04-11-1876, overl. 20-05-1951 te Oegstgeest als zuster Maria Faustina;

3. Johanna Hendrika, geb. Heino 22-05-1879, overl. Heino 03-08-1896, ongehuwd; en

4. Hermina Aleida, geb. Heino 27-12-1881, overl. Heino 19-11-1962.

Wanneer deze Hermina Aleida wordt ingeschreven in de burgerlijke stand, is haar vader (bij ouderen nog bekend als Gaanzepann Nols) vergezeld van Abele Stavorinus, schipper te Avereest, die als getuige optreedt.

Stavorinus was vroeger een bekende schippersfamilie, turf-, riet- en beurtschippers, die zich later in Heino hebben gevestigd, waar de nakomelingen voor een deel nog wonen.

Op 19-08-1920 huwt bovengenoemde Hermina Aleida te Heino met Bernardus Josephus Herbrink, geboren aan de Langsweg te Dalfsen op 13-03-1895, als zoon van Johannes Gerhardus Herbrink, boer/wethouder en Anna Catharina Bruggeman. Dit echtpaar trouwt in op "de Ganzepanne" en krijgt een zoon: Albertus Arnoldus Herbrink, geb. Heino op 09-12-1921. Hij trouwt op 27-09-1955 te Raalte met Anna Maria Heuven, geboren te Raalte (op het erve Grooteboer) op 19-04-1926, dochter van Gerrit Heuven en Willemina Grada Raamsman. Uit dit huwelijk zijn 2 zoons en 4 dochters geboren.

Naast de landbouw speelt de jacht een belangrijke rol in het leven van de Herbrinks.

In februari 1983 hoopt opa Herbrink zijn gouden jubileum als jachtopziener te vieren, in dienst van de familie Van Voorst tot Voorst. In 1973 kreeg hij reeds een koninklijke onderscheiding voor 40 jaar trouwe dienst.

In augustus 1960 werd er een daverend feest gevierd aan de Ganzepanne, zo vertelt opa ons, het echtpaar was toen 40 jaar getrouwd en tevens herdacht men het feit, dat Herbrink 40 jaar lid was van het koor van de Sint Nicolaaskerk te Lierderholthuis.

Paus Johannes XXIII verleende hem op 04-08-1960 de onderscheiding "Pro Ecclesia et Pontifice" in goud.

Een middag te gast bij deze familie levert fraaie (stoppers) verhalen op. Oude herinneringen worden opgehaald. Boeken vol foto's en dozen met bidprentjes worden aangedragen om de verhalen levendiger te maken. En dan te weten, dat deze boerderij in april 1945 is afgebrand, waardoor helaas vele zaken verloren zijn gegaan.

Een bezoek bij zo'n familie is niet alleen een genoegen, maar voor mij ook een stukje echte heemkunde.

Wim Grootenhuis.

HET SCHOOLMEESTERAMBT IN DE 19e EEUW

Wie in het begin van de vorige eeuw roeping gevoelde om onderwijzer te worden, zocht als 14- à 15 jarige jongeman ergens op een school een baantje als kwekeling. Onderwijzeressen kende men toen niet, zeker niet op het platteland. Zo'n kwekeling had zich tijdens zijn eigen schooltijd meestal onderscheiden door een goed verstand en opvallende vaardigheid in het lezen, schrijven, rekenen en dikwijls ook zingen. Een voortgezette studie was er voor deze jongens meestal niet weggelegd, tenzij men voortkwam uit de gegoede stand.

Schoolonderwijzers - zo werden Heinose schoolhoofden genoemd - zochten contact met dergelijke jongelui, want zij betekenden een welkome verlichting van hun zware taak, al was het alleen maar dat ze zorgden voor het slijpen van punten aan de griffels van de allerkleinsten. Er werd lesgegeven aan soms wel 80 tot 100 leerlingen tegelijk, in één lokaal! Zo'n kwekeling moest zich vanzelfsprekend ook voorbereiden op zijn toekomstige vak en hij deed dit onder leiding van het schoolhoofd, waarbij het zich verder bekwamen in lezen, schrijven en rekenen de hoofdschotel vormde.

In Heino ontvingen zulke kwekelingen van de gemeente via het schoolhoofd een beloning van één gulden voor elke week die ze werkten. Na enkele jaren konden ze dan worden aangesteld als hulponderwijzer derde rang en na verloop van tijd in rang opklimmen. Wat de salarissen betreft - men sprak van jaarwedden in die tijd - hield Heino zich aan de bepalingen van de wet van 1857, waarbij de minimum jaarwedde van hoofdonderwijzer werd vastgesteld op f 400.—, met recht op vrije woning, van hulponderwijzer op f 200.— en van kwekeling op f 25.—.

Het kostte moeite om de gemeenteraad te bewegen boven die minima uit te gaan, maar geconstateerd moet worden, dat in 1872 het schoolhoofd F.J. Bos reeds een wedde genoot van f 600.— en de hulponderwijzer G.H. Koopman f 300.—. Deze laatste verdiende er trouwens nog iets bij, want hij had van Gedeputeerde Staten vergunning ontvangen "tot het waarnemen der betrekking van voorzanger in de kerk der Hervormde gemeente en om kerken spraken in die gemeente af te lezen".

Deze kerkenspraken waren afkondigingen van allerlei berichten, niet alleen aangaande huwelijk of overlijden, maar ook betreffende b.v. openbare verkopen en besluiten van de gemeenteraad. Ze werden 's zondags na de kerkdienst buiten het kerkgebouw - dikwijls op de stoep - met luide stem voorgelezen voor een talrijk publiek. Ook tegenwoordig wordt er na de kerkdienst door velen nog even nagepraat en vindt er uitwisseling plaats van allerlei nieuwtjes.

In 1874 ontvingen zowel de hoofd- als de hulponderwijzer een verhoging van f 100.— per jaar. En toen in datzelfde jaar de hulponderwijzer wegens benoeming in Zwolle vertrok, bleek er zelfs voor f 400.— geen geschikte opvolger te vinden. De raad besloot daarom een nieuwe oproep te plaatsen

"behelzende dat zal worden genoten 500 gulden en dat den hulponderwijzer welke bevoegd is tot het geven van meer uitgebreid lager onderwijs in een der vakken bij de wet genoemd, de voorkeur zal worden geschonken"

Opnieuw geen stormloop van gegadigden: er meldde zich één liefhebber, die ook de aanstelling kreeg en wel op een jaarwedde van f 500.—. Het was G.J. van Riet uit Vries (Dr.)

Sinds ongeveer 1860 bestond er wel reeds een soort van pensioensregeling. De gemeente stortte elk halfjaar nl. 1 procent van de jaarwedde der onderwijzers "bij den Heer Betaalmeester te Zwolle". Maar de meesten bleven liever zo lang mogelijk aan het werk. In Delft heeft eens een hoofdonderwijzer zijn 65-jarig jubileum gevierd!

Wanneer er een schoolonderwijzer moest worden benoemd, vond er een zg. vergelijkend examen plaats. Zo werden in Heino op 19 mei 1828 zeven sollicitanten geëxamineerd in de vakken: onderwijskunde, lezen, schrijven, rekenen, taalkennis en geschiedenissen (wat dit laatste dan ook mag zijn geweest). De schoolopziener schreef in zijn verslag:

"Het examen is begonnen des morgens ten 9½ uren en voortgezet tot des namiddags ten 4½ uren, wanneer men ten aanzien der betrekkelijke geschiktheid der sollicitanten genoeg-

zaam ingelicht vermeende te zijn". Hij waardeerde de prestaties met zeer goed, goed of matig, een modern woordrapport dus. Hij deed op grond daarvan een voorstel tot een voordracht, waar dan de raad een keus uit kon maken.

Hij verzocht burgemeester Klomp om van het proces-verbaal "drie afschriften in het net" te doen maken en "door de aanwezig geweest zijnde leden van het Gemeentebestuur te doen teekenen en hierbij te voegen, eene Nota van voordragt mede in triplo en mij dan het een en ander zoodra mogelijk te willen doen teruggeworden, waarna ik de stukken onmiddellijk op zal zenden. Tevens voeg ik hierbij de declaratie van reiskosten". Hij had het handschrift van de kandidaten moeten waarderen, maar het zijne was nauwelijks te lezen. Op vrijdag 24 en zaterdag 25 november 1871 vond opnieuw een vergelijkend examen plaats, er moest weer een schoolonderwijzer worden benoemd. Burgemeester De Vidal de Saint Germain schreef aan de schoolopziener dat dit plaats zou hebben "in het schoollocaal" en verder;

"Voor de opruiming van banken en de nodige in orde brenging van het schoollocaal zijn reeds de vereischte bevelen gegeven, terwijl men zal trachten te erlangen zoo veele kleine tafels als hier zijn bij elkander te brengen, ook aan pennen en papier wordt gedacht, gelijk mede aan het kunnen verkrijgen van broodjes met of zonder vleesch, koffy, enz."

Deze schoolopziener was niet zo modern, hij waardeerde gewoon met cijfers: P. Dijk van Dedemsvaart 43½ punt, F.J. Bos van Zwolle 42½ punt, A. van Rassel van Utrecht 39½ punt. De raad benoemde Franciscus Johannes Bos; zijn naam werd boven al genoemd.

Bij de eveneens reeds genoemde wet van 1857 werd ook de opleiding van schoolmeesters beter geregeld. Er kwamen kweekscholen met dagopleidingen, o.a. in Haarlem, Groningen en 's-Hertogenbosch. Verder was er een groot aantal normaalcursussen in het land, waar op vrije middagen en in de avonduren lessen werden gegeven, veelal door schoolhoofden. En al deze opleidingen waren gratis!

Henk van der Veen sr.

BRON:

- archief gemeente Heino

WIE KENT HET TILTERLIEDJE?

's Zomers wanneer het vee in de wei liep, werden er vroeger dikwijls schommels gemaakt in de koeienstal, die in onze omgeving "tilters" werden genoemd. Bij het "tilteren" (schommelen) werd er dan een liedje gezongen, dat ongeveer als volgt moet hebben gegaan:

Tilter de tolter de meeuwe
Jan Derks is dood.
Wanneer is die estörvn?
Eergistermörgn.
Wanneer wödt e begräävn?
Oaver zeuven däängn, enz.

Wie kent nog de woorden van dit "tilterliedje" en wie kent de wijs? Laat eens iets van u horen!

Redaktieadres: Grote Beukelaer 17, tel. 2208.

VAN DE BESTUURSTAFEL

Wanneer U deze "Omheining" onder ogen krijgt is het al weer bijna 1983. Het jaar waarin het 100 jaar geleden is, dat er een moord gepleegd werd bij Hendrikus Groteboer (nu familie Heuven, Hogebroeksweg). Het ligt in de bedoeling het volgend najaar een nummer van "Omheining" speciaal aan deze geschiedenis te wijden.

Van de subsidie van het Provinciaal Anjerfonds Overijssel zijn een cassette-recorder en een diaprojektie-apparaat aangeschaft, die beide al "volop" in gebruik zijn. De cassette-recorder wordt vooral gebruikt door de werkgroep geschiedenis en de diaprojektor bij lezingen, die reeds zijn gehouden voor diverse verenigingen in Heino, eveneens in Laag-Zuthem, terwyl 24 januari 1983 Lierderholthuis aan de beurt is.

Aan de opening van het nieuwe gemeentehuis heeft onze vereniging ook haar medewerking verleend. Zo werd het historisch verslag over de gemeentehuizen van Heino verzorgd in het boekje over het nieuwe gemeentehuis, dat huis aan huis in de gemeente Heino werd verspreid. Tevens werd daarin ook het lied opgenomen "Heino, mijn dorpje", dat door de schoolkinderen bij de opening werd gezongen en door onze vereniging werd opgespoord. Dit lied werd gezongen in een revue, die in 1946 in Heino werd opgevoerd. De tekst moest enigszins aangepast worden en de heer P.A. Borghardt, lid van onze vereniging, schreef er de muziek bij. Tevens werd de proclamatie verzorgd, een vitrine ingericht en er werd meegedaan aan de "warme" markt op vrijdag 12 november en zaterdag 13 november. Terwijl op zaterdag de 13e dia's werden vertoond en eveneens werd meegedaan met enkele oude ambachten.

De organisatie "Stichting Natuur en Milieufederatie Overijssel" te Zwolle deed een beroep op onze vereniging bij het samenstellen van een brochure over het gebied - gemeentelijk Heino - dat in de ruilverkaveling Salland-West valt.

Inmiddels ontvingen we de aanmelding voor een lidmaatschap van ons 200e lid, de familie Herbrink, Alerdinckweg 10 te Laag-Zuthem. Zie hiervoor elders in dit nummer.

De werkgroep archeologie heeft dringend behoefte aan mensen, die kunnen helpen bij graafwerkzaamheden. Aanmelding hiervoor bij één der bestuursleden.

Ook dit keer maken we weer melding van enkele schenkingen:

Van Mevrouw Hemels te Lierderholthuis ontvingen we een plank met de tekst "Hier brand melden" en een exemplaar van het nieuwsblad voor Salland van 16 mei 1945.

Van de heer Geertman bidprentjes.

Een "Van eigen erf" en diverse kranten van de heer T. v.d. Beek, Dorpsstraat te Heino.

Twee exemplaren van "Van eigen erf" van de heer Baas uit de Schoolstraat te Heino.

Foto's, die overgefotografeerd mochten worden, ontvingen we van de heer Vlierhuis.

Het betreft foto's uit 1945 van de beschadigde kerktorens en de Ganzepannebrug.

Tenslotte: van de heer Weller het boek "De agrarische geschiedenis van West-Europa" door B.H. Slicher van Bath.

BESTUUR EN REDAKTIE WENSEN ALLE LEDEN, DONATEURS EN
ABONNEES GOEDE KERSTDAGEN EN EEN GELUKKIG 1983.

